

Isonzon katastrofi

Suomalaisen sanomalehdistön uutisointi Caporetton taistelusta (1917)

Oulun yliopisto Historiatieteet

Historia pro gradu -tutkielma

1.6.2022

Henri Antti

Sisällys

Johdanto	3
1. Taistelun kulku.....	15
1.1. Italia sodassa ja Caporetton taistelu	15
1.2. Yllättävä kehitys	21
1.3. Taistelun huippukohta.....	35
1.4. Uutisoinnin laantuminen	47
2. Lehdistön kertomus.....	57
2.1. Taistelun merkitys eri lehdille.....	57
2.2. Tiedonvälitys ja lähdekritiikki	64
2.3. Vihollis- ja liittolaiskuva.....	73
Loppulause	80
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	82

Johdanto

Ensimmäinen maailmansota (1914–1918) oli laajuudessaan ennennäkemätön sotilaskonflikti. Sen aiheuttivat Euroopan suurvaltojen jatkuva laajenemishalu, keskinäiset liittolaisuussuhteet sekä vuosikymmenten taloudellinen kasvu. Sodan oletettiin aluksi jäävän paikalliseksi yhteenotoksi Balkanilla, mutta liittolaisuussuhteiden vuoksi se laajeni lähes koko Euroopan laajuiseksi. Sitä käytiin myös siirtomaissa, ja Euroopan ulkopuolisista valtioista siihen vaikutti ennen muuta Yhdysvallat. Aikalaisten ”suursodaksi” nimeämä konflikti ravisutti länsimaisen yhteiskunnan perustuksia. Vaikutukset ulotuivat mm. globaaliin talouteen, yhteiskuntarakenteisiin ja naisten asemaan ja sota myös loi pohjan toiselle maailmansodalle (1939–1945).

Länsirintama ja juoksuhaudat symboloivat yhä ensimmäistä maailmansotaa, ja tämän vuoksi muut rintamat jäivät kansainvälisesti vähemmälle huomiolle. Tästä on juontunut virheellinen kuva Saksan sekä Ranskan ja Iso-Britannian välisestä sodasta. Kun sodasta on kulunut jo yli sata vuotta, ovat myös muut teemat ja alueet yleistyneet tutkimuksessa. Italian rintama on Suomessa heikosti tunnettu, ja Italian sotapönnöksistä muistetaan etupäässä se, että se vaihtoi puolta sodan alussa. Tämä tutkielma paneutuu Suomen sanomalehdistön uutisointiin Italian rintamasta. Tarkasteluni kiintopiste on yksi rintaman suurista taisteluista, Caporetton taistelu.

Caporetton taistelu käytiin 24.10.–12.11.1917 Italian ja Itävalta-Unkarin välisellä sotarintamalla. Se sai alkunsa ja nimensä nykyisen Slovenian alueella sijaitsevasta paikkakunnasta Kobarid. Saksan pääesikunta suunnitteli lievittävänsä liittolaistaan Itävalta-Unkaria kohtaavaa sotilaallista uhkaa, mutta tuloksena olikin yksi sodan menestyksekkäimmistä hyökkäysoperaatioista. Rintamalle salaa siirretyt saksalaisjoukot läpäisivät yllätyshyökkäyksellä Italian rintaman, mikä aiheutti Italian armeijan luhistumisen pienellä lohkolla ja noin miljoonan sotilaan massapaon. Ensimmäisen neljän päivän aikana koko 160-kilometrinen rintama Alpeilta Adrianmerelle murtui, ja Italia menetti kaikki kahdessa ja puolessa vuodessa saavuttamansa aluevaltauksset. Suunnitelman mukaan hyökkäyksen oli määrä jäädä siihen, mutta onnistumisen innoittamat itävaltalaisjoukot jatkoivat eteenpäin. Lopulta kuljetuskaluston puute vaikeutti hyökkäystä, kunnes se pysähtyi italialaisten vastarintaan 110 kilometrin päähän edellisestä rintamalinjasta. Taistelun aikana Italian armeija kärsi suunnattomat tappiot: 40 000 kaatunutta ja haavoittunutta, mutta huomattavinta oli lähes 300 000 italialaisen joutuminen sotavangiksi.¹ Caporetto ei ollut kuitenkaan ratkaiseva taistelu, sillä se ei murtautunut Italian armeijaa tai pakottanut Italiaa rauhansopimukseen. Itse asiassa Italia tuotti seuraavana vuonna samanmittaisen

¹ Strachan 2000, 257–258.

tappion Itävalta-Unkarille. Caporetton päävaikutuksena oli mieleenpainuva järkytys, kun vastapuolella huomattiin keskusvaltojen yhä pystyvän suuriin ja onnistuneisiin operaatioihin.

Caporetton taistelu käytiin Italian rintamalla. Muiden sotaikäyviensä maiden asiantuntijat eivät nähneet Italian rintamaa yhtä tärkeänä kuin länsirintama, missä molempien puolten pääesikunnat näkivät vastaavan läpimurron ratkaisevana. Sotaa oli jatkunut pitkään, ja Italian rintamalla tilanne oli pysynyt lähes muuttumattomana alusta pitäen. Se oli lopulta koko sodan mittasuhteissa vähäpätöinen. Suomessa oloja järkytti samaan aikaan Venäjän imperiumin nopea romahtaminen. Ensin maaliskuussa 1917 keisari oli luopunut kruunustaan, mutta sotatila jatkui valtakunnallisen epävarmuuden rinnalla. Taistelun aikana tapahtui uusi vallankumous, jonka kautta bolševikkipuolue nousi valtaan². Suomi ei ollut itsenäinen toimija maailman politiikassa, vaan osa Venäjän keisarikuntaa. Suomalaiset eivät osallistuneet globaaliin konfliktiin suoraan, eivätkä sotatoimet ulottuneet sen maantieteelliselle alueelle. Sota toki tiedostettiin Suomessa, ja sen vaikutukset olivat etupäässä taloudelliset. Tarkastelen tutkielmassa, minkälaista huomiota taistelu herätti ja miten sanomalehdistö siitä kertoi. Kiinnostivatko kaukaisen liittolaismaan sotatapahtumat suomalaisia? Kokivatko he ensimmäisen maailmansodan omakseen?

Tutkimustilanne

Caporetton taistelun jälkipyykki alkoi heti ja oikeastaan jo sen aikana. Taistelu on yhä mieleenpainuvuin yksittäinen Italian rintaman sotatapahtuma ensimmäisessä maailmansodassa. Täten myös tutkimuskirjallisuutta on paljon mm. Mario Silvestri: *Isonzo 1917* (1965) Ronald Seth: *Caporetto: The Scapegoat Battle* (1965), Cyril Falls: *Caporetto 1917* (1966), Mario Isnenghi: *I vinti di Caporetto nella letteratura di guerra* (1967) sekä Mario Morselli: *Caporetto: Victory or defeat?* (2001). Kyseisiä teoksia en saanut haltuuni koko tasavallasta, mikä osoittaa taisteluun kohdistuvan vähän huomiota sekä kiinnostusta Suomessa nykyäänkin. Tutkielmassani Caporetton taistelusta kertovat sekä sen laajempaan maailmansodan kontekstiin asettavat Spencer Tuckerin *The Great War 1914-1918* (1998) ja Hew Strachanin *The Oxford Illustrated History of the First World War* (2000). Suursodan aikaisesta Italiasta on käytössäni Martin Clarkin *Modern Italy 1871–1995* (1996).

Tässä tutkimuksessa käytän Päiviö Tommilan 1980–90-luvuilla toimittamaa *Suomen Lehdistön Historia* -sarjaa sanomalehtien taustoittamiseen. Sanomalehtiin liittyviin puolueisiin tuo lisänsä Rauli Mickelssonin *Suomen puolueet: Vapauden Ajasta Maailmantuskaan* (2015). Suomen yhteiskunnasta

² Tucker 1998, 147–153.

kertovat Pertti Haapalan *Kun Yhteiskunta Hajosi: Suomi 1914–1920* (1995) sekä Osmo Jussilan, Seppo Hentilän ja Jukka Nevakiven *Suomen Poliittinen Historia 1809–2003* (2004).

Metodologisena lähteenäni on Arja Jokisen, Kirsi Juhilan sekä Eero Suonisen *Diskurssianalyysi: Teoriat, Peruskäsitteet Ja Käyttö* (2016). Tämän lisäksi käytän Kari Palosen ja Hilikka Summan teosta *Pelkkää Retoriikkaa: Tutkimuksen Ja Poliitiikan Retoriikat* (1996). Lehtitutkimuksessa minua auttavat Lauri Kotilaisen *Parempi Lehtijuttu* (2003), Markku Variksen *Lehtikieli Tutkimuskohteena* (2004) sekä Eero Voutilainen et al. *Genreanalyysi: Tekstilajitutkimuksen Käsikirja* (2012).

Tutkimustehtävä

Tutkimuksessani perehdyn Suomen sanomalehdistön kirjoitteluun Caporetton taistelusta aikavälillä 24.10.–25.11.1917 Varsinaisesti Caporetton taistelun katsotaan päättyneen 11. marraskuuta, mutta tiedonkulun vuoksi suomalainen lehdistö uutisoi maailmansodan tapahtumista aina myöhässä. Uutisointiin vaikuttivat myös lokakuun vallankumous 7. marraskuuta sekä Suomen yleislakko 14.–19. marraskuuta. Vallankumous keskeytti lennätinliikenteen ulkomailta, ja yleislakon aikana ei ilmestynyt sanomalehtiä.

Lehdistön analysoinnin kautta voidaan Norman Faircloughin mukaan vastata kolmeen asiaan: Miten ne välittävät maailmaa, minkälaisia identiteettejä kertomuksen osanottajille on annettu sekä mikä on lähettäjän ja vastaanottajan, tässä tapauksessa lehden ja lukijan välinen suhde³. Tiedotusvälineiden kieltä analysoidaan diskurssina⁴. Tässä yhteydessä diskurssilla tarkoitan sosiaalista vuorovaikutusta sekä todellisuudenrakennusta. Tutkielmassani kysyn:

- 1) Millaisen reaktion taistelu aiheutti Suomen lehdistössä?
- 2) Mitä siitä kerrottiin, ja kuinka hyvin tilanteen kehitys tunnettiin?
- 3) Näkyykö kirjoituksissa kyseisten lehtien ideologinen tausta?

Olen jakanut tutkimuksen kahteen päälukuun. Ensimmäisessä perehdyn itse uutisointiin, eli mitä suomalainen sanomalehdistö julkaisi taistelun kulusta, ja vertaan sitä historialliseen kehykseen. Toisessa pääluvussa käsittelen lehtien eroja niiden kohderyhmien mukaan, niiden suhtautumista julkaisemaansa tietoon ja sen perusteluun sekä sitä minkälaisen kertomuksen lehdet pyrkivät välittämään lukijoilleen.

³ Fairclough 1997, 14.

⁴ Fairclough 1997, 28–31.

Lähteet ja menetelmät

Tutkimuksen lähteinä käytän sanomalehtiaineistoa Suomen koko poliittiselta kentältä. Lehdet on digitoitu Kansalliskirjaston sivustolla. Käyttämäni lehdet ovat: *Dagens Press*, *Helsingin Sanomat*, *Hufvudstadsbladet*, *Ilkka*, *Kansanlehti*, *Työmies* ja *Uusi Suometar*. Sanomalehtien yhtäläisyyksiä ja ideologista taustaa vasten olen tässä tutkimuksessa jakanut lehdet kolmeen ryhmään: ruotsinkieliset lehdet (*Dagens Press* ja *Hufvudstadsbladet*), porvarilliset suomenkieliset lehdet (*Uusi Suometar*, *Helsingin Sanomat* ja *Ilkka*) sekä työväenlehdet (*Työmies* ja *Kansanlehti*). Käytän ryhmien nimiä viitatessani kaikkiin sen alaisiin lehtiin.

Uusi Suometar (jatkossa US) aloitti toimintansa vuonna 1869 paikkaamaan *Suomettaren* lopettamisesta (1866)⁵ jäänyttä aukkoa pääkaupunkilaisena suomenkielisenä sanomalehtenä. Samalla kun vanhasuomalaiset ja nuorsuomalaiset järjestäytyivät uudelleen itsenäisyyden jälkeen (1918), US yhdistyi *Uuden Päivän* kanssa jatkaen nimellä *Uusi Suomi*. Siitä tuli kokoomuspuolueen päälehti. US oli vuonna 1917 osakeyhtiö, jonka omistivat vanhasuomalaisen puolueen johtohenkilöt. Omistajat olivat aktiivisesti mukana lehden toimituksessa, mikä luonnollisesti tarkoitti osittaista sitoutumista puolueeseen. Kielitaistelu muodostui sen kantavaksi sisällöksi alusta alkaen, minkä lisäksi US korosti kansanvalistusta, puolusti luterilaisen kirkon valtiollista asemaa sekä ajoi snellmanilaista, lojaalia Venäjä-politiikkaa. Eduskuntaudistuksen ja puolueorganisoitumisen jälkeen US alkoi noudattaa puoluejohdon tahtoa, joskin itse puoluejohdossa ilmeni vuosina 1909–1913 erimielisyyksiä. US levisi valtakunnallisesti, joten sillä oli mielipidevaikuttajan asema myös suhteessa maakuntalehdistöön. Tämän tutkimuksen aikarajauksen aikana US:n päätoimittaja oli aluksi filosofian maisteri Paavo Juho Hynninen, ja 1. marraskuuta alkaen Artturi H. Virkkunen.⁶ US julkaisi sotautisia lehden jälkipuolella omassa ”Sota.”-osiossa. Sähkösanomien yhteyteen oli useimmiten liitetty ”Asema.”-artikkeli, jossa US tiivisti ja kommentoi sähkösanomien tietojen mukaan sotatapahtumia. Sen lisäksi US julkaisi artikkeleita maailmansotaan liittyen lähes päivittäin.

Helsingin Sanomat (jatkossa HS) perustettiin korvaamaan Bobrikovin murhan jälkeen (1904) lakkautettu *Päivälehti*. Alusta alkaen HS oli nuorsuomalaisen puolueen päälehti, minkä vuoksi siitä käytiinkin puolueen sisäistä kamppailua. Vuodesta 1906 alkaen lehti päätyi vasemmistonuorsuomalaisten haltuun, ja sen linjaa muovasivat Eero Erkko, K. J. Ståhlberg ja E. N. Setälä. Eero Erkko toimi päätoimittajana vuosina 1909–1918. Oikeistonuorsuomalaiset perustivat äänenkannattajakseen lyhytikäisen *Suomalaisen Kansan* (1907–1911), minkä jälkeen HS:n asema nuorsuomalaisten

⁵ Tommila et al. 1988c 69.

⁶ Tommila et al. 1988c, 201–203.

äänenkannattajana oli kiistaton.⁷ HS edusti maltillisempaa ja sovittelevampaa linjaa ja oli näin myönteinen vanhasuomalaisia kohtaan⁸. Kirjoituksissaan se ilmaisi usein vaatimuksia laillisuudesta, edistyksellisyydestä sekä sosiaalisten uudistusten tarpeesta.⁹ HS:ssä oli US:n ”Asemaa.” vastaava sota-artikkeliosio ”Katsaus asemaan.”. Artikkelit sijaitsi sotautisten yhteydessä lehden loppupuolella.

Sosiaalidemokraattinen puolue Suomessa (SDP) oli joukkopuolue ja jakaantunut pääasiassa kahteen leiriin: radikaalit, jotka olivat valmiit aseelliseen vallankumoukseen ja revisionistit, jotka painottivat parlamentaarista toimintaa. SDP:llä oli oma lehti jokaisessa vaalipiirissä. Puolueen keskushallinnolla oli hyvin vähän roolia niiden perustamisessa. Käytännön työn tekivät paikallisjärjestöt, ja puolueelle jäi ainoastaan päättää lehtien hyväksymisestä äänenkannattajikseen. Järjestöverkosto kattoi käytännössä kaikki suomenkieliset kunnat. *Työmies* oli Uudenmaan piirijärjestön äänenkannattaja, mutta pääkaupunkilaisuutensa vuoksi se miellettiin myös puolueen pääsanansaattajaksi. *Työmies* vastusti venäläistämistoimia ja itsevaltiutta ja puolusti Suomen autonomiaa. Se edusti puolueen radikaalia näkemystä. Osastojen toimittajilla oli laaja vapaus laatia alansa artikkelit. SDP:n revisionistisen siiven äänenkannattaja oli tamperelainen *Kansan Lehti*. Sen levikkialue oli Pirkanmaa. Ennen vuotta 1918 ei kuitenkaan ollut yhtään sanomalehteä, joka olisi puhtaasti edustanut SDP:n puoluejohdon näkemyksiä.¹⁰

Työmies oli Helsingin työväenyhdistyksen vuonna 1895 perustama lehti. Lehden merkitys kasvoi ajan mittaan, ja vuosisadan vaihteessa se oli Helsingin ainoa suomenkielinen maanantaisin ilmestynyt lehti sekä ainoa suomenkielinen iltapäivälehti. Lehti perustettiin ilman työväenvaltuuskunnan osallistumista, eikä työväenpuolueella ollut täyttä oikeutta ohjata sen julkaisuja. *Työmies* kuitenkin omaksui työväen puolueen äänenkannattajan roolin, vaikkei se sitä aktiivisesti hakenutkaan. Se oli pääkaupunkilaisten ja uusimaalaisten lehti. Työväenpuolueen organisoituminen SDP:ksi, eduskuntaudistus sekä puolueen levittäytyminen myös maaseudulle vahvistivat *Työmiehen* asemaa. Lehti edusti kuitenkin SDP:n jyrkkää linjaa; se vastusti tsaarinvaltaa, puolusti autonomiaa sekä ajoi luokkataistelua ja vallankumousta. Tätä linjaa kutsuttiin toimituksen sijainnin mukaisesti siltasaarelaisuudeksi. Maa-ilmiasodan aikana vallankumouksellisuus korostui. Lehden toimitukseen kuuluivat esimerkiksi Otto Wille Kuusinen, Yrjö Sirola sekä Kullervo Manner. Tämän tutkielman aikajänteellä vastaava toimitaja oli Juho Kustaa Lehtinen. *Työmiehen* ilmestyminen päättyi, kun saksalaiset valtasivat Helsingin

⁷ Tommila et al. 1988a, 130.

⁸ Vares 2000, 86.

⁹ Nygård 1987, 72–79.

¹⁰ Nygård 1987, 23–42.

sisällissodan aikana.¹¹ Sota-asioista *Työmies* uutisoi vain erillisiä sähkeitä. ”Maailman sota.” -osio lehden loppupuolella kokosi Pietarin kautta saapuneita sähkeitä sekä etupäässä venäläisten sanomalehtien sitaatteja.

Kansan Lehti (jatkossa KL) perustettiin Tampereelle paikalliseksi työväenlehdeksi vuonna 1898. Jo aiemmin oli ilmestynyt *Tampereen Sanomien* alakertana *Työläinen*, mutta se oli lakannut vuonna 1893. Lehdelle perustettiin osakeyhtiö, mutta varsinkin aluksi sitä pitivät rahallisesti yllä työväenjärjestöt. Lopulta oman kirjapainon myötä KL saavutti vakavaraisuuden. Vuonna 1904 KL:n ja *Työmiehen* välille kehittyi linjakiista koskien venäläistämistoimia. KL:n tuolloinen päätoimittaja Yrjö Mäkelin puolsi yhteistyötä nuorsuomalaisten kanssa, ja kiista laajentui koskemaan asemaa johtavasta työväenlehdestä. *Työmies* voitti tämän kiistan, eikä linjakiistastakaan tullut ylittämätöntä jakajaa. Sisällissodan jälkeen 1919–1920 KL jatkoi nimellä *Kansan Sana* ja siitä eteenpäin jälleen alkuperäisellä nimellään.¹² KL edusti SDP:n revisionistista linjaa. Käytännössä revisionistit pyrkivät sosialismin klassikoiden uudelleentulkintaan sekä siltasaarelaisia maltillisempiin menettelytapoihin.¹³ Tämän tutkimuksen aikajaksolla lehden vastaava toimittaja oli Anton Huotari. KL:llä oli oma pieni sota-osionsa otsikolla ”Sota.”.

Ilkka-lehden perusti Seinäjoella vuonna 1906 kirjailija Santeri Alkio, josta tuli myös sen päätoimittaja vuoteen 1929 asti. *Ilkka* oli aluksi Etelä-Pohjanmaan nuorsuomalaisen maalaisliiton äänenkannattaja. Tarkoituksena oli koota eteläpohjalaiset maalaisnuorsuomalaiset uudistamaan nuorsuomalainen puolue. Alkio havaitsi pyrkimyksensä mahdottomiksi, ja *Ilkasta* tuli maalaisliittolainen puoluelehti. Hän kutsui lehteä puolueen taisteluaseeksi, koska poliittinen sanoma oli siinä tärkeintä, mikä toisaalta haittasi sen levikkiä puolueen ulkopuolelle. Maalaisliiton lehdet eivät menestyneet Helsingissä, minkä vuoksi Alkion *Ilkasta* tuli puolueen epävirallinen päälehti.¹⁴ Maalaisliiton lehdille oli ominaista se, että itse puoluetta ei ollut, kun sen äänenkannattajat perustettiin. Niistä muodostui kuitenkin puolueen erottamaton vaikutusväline, ja joskus ne jopa korvasivat kaiken muun järjestötyön. Lehtien johtokunnat koostuivat pääsääntöisesti Maalaisliiton johtajista, joten yhteys puolueorganisaatioon oli vahva. Toimittajat pitivät kiinni itsenäisyydestään.¹⁵ *Ilkka* korosti eteläpohjalaisuuttaan. Sen pääkilpailijat olivat vanhasuomalainen *Vaasa* sekä sosiaalidemokraattinen *Vapaa Sana*. Koska Alkiosta muotoutui Maalaisliiton johtava ideologi, sisältö heijasti maalaisliitolaista näkökantaa. Tämä johtavan lehden asema säilyi vielä Alkion päätoimittajuuden jälkeen.¹⁶ Alkio puolestaan oli

¹¹ Tommila et al. 1988c, 157–158.

¹² Tommila et al. 1988a, 264–265.

¹³ Tommila et al. 1988c, 158.

¹⁴ Tommila et al. 1988a, 173–174.

¹⁵ Nygård 1987, 44–54.

¹⁶ Tommila et al. 1988a, 174.

henkilökohtaisesti pasifisti, uskonnollinen, isänmaallinen, esimarxilaisen työväenliikkeen ihailija sekä individualisti.¹⁷ *Ilkka* ilmestyi kolmipäiväisenä (tiistai, torstai ja lauantai), ja sota-asioita käsitteli sähkösanomiin perustunut ”Sota.”-osio.

Ruotsinkielinen lehdistö erosi muista ennen muuta sillä, ettei se kirjoituksissaan pyrkinyt korostamaan eri ihmisryhmien eroja. Sen sijaan se päinvastoin pyrki vähättelemään erilaisuuksia ja luomaan kuvaa yhteisestä valtiosta. *Hufvudstadsbladet* oli merkittävin solidaarisuuden ja puoluerajojen ylittävän yhteistyön peräänkuuluttaja, vaikka toki tunnustautui ruotsinkielisten kieli- ja kulttuurietujen asianajajaksi. Ruotsalaisen kansanpuolueen (RKP) toinen merkittävä äänenkannattaja oli *Nya Pressen*, joka oli lakkautettu sensuurin aikana, mutta jatkanut taas vuonna 1906. Se oli ollut helsinkiläinen iltapäivälehti, mutta ruotsinkielisyytensä vuoksi kannattamaton. Sen perinnettä jatkoi *Dagens Press*. Kielikysymys oli yhteinen kaikille ruotsinkielisille lehdille, mutta muutoin ne olivat enimmäkseen paikallisia.¹⁸ Ruotsinkielisten lehtien kvantitatiivinen osuus koko maassa oli yli viidesosa, enemmän kuin ruotsinkielisiä oli väestöllisesti. Yli puolet niistä julistautui kuitenkin riippumattomiksi RKP:stä.¹⁹

Dagens Press (jatkossa DP) aloitti toimintansa 20. maaliskuuta 1914, kun taloudellisesti kannattamattomat *Dagens Tidning* ja *Nya Pressen* yhdistettiin. *Dagens Tidning* oli ollut elinkeinoelämän lehti, ja sen poliittinen linja ruotsalaisuutensa ulkopuolella epäselkeä.²⁰ *Nya Pressen* puolestaan oli ollut iltapäivälehti, joka oli keskittynyt kirjoituksessaan ruotsinkielisten oikeuksien ajamiseen, demokratisoitumiseen sekä sosiaalisten uudistusten edistämiseen perustuslaillisessa hengessä. Sillä oli ollut kirjeenvaihtajat mm. Saksassa ja Englannissa.²¹ DP kustannettiin kokonaan *Hufvudstadsbladetin* tuloilla, ja lopulta vuonna 1921 se yhdistettiin *Svenska Tidningenin* kanssa *Svenska Presseniksi*. DP oli iltapäivälehti, joten siinä julkaistiin tietoja, joita ei vielä aamun lehdessä ollut. Sen etusivulla julkaistiin runsaasti sähköuutisia. DP oli merkittävä mielipiteenmuodostaja ja sijoittui kannaltaan RKP:n vasemmistoon, ja vastusti sosialistista vasemmistoa. Sen vastaava toimittaja oli filosofian kandidaatti Otto Edvin Rautell.²² DP käsitteli sotaa koskevia sähköitä ”Telegram för dagen”-osiossaan, joka yleensä alkoi etusivulta ja jatkui jäljempänä lehdessä. DP kirjoitti myös ajoittain erillisiä sotaa koskevia artikkeleita huomiota herättävistä tapahtumista.

¹⁷ Mickelsson 2015, 68–69.

¹⁸ Nygård 1987, 86–90.

¹⁹ Nygård 1987, 16–20.

²⁰ Tommila et al. 1988a, 47–49.

²¹ Tommila et al. 1988b, 171.

²² Tommila et al. 1988a, 47–48.

Hufvudstadsbladet (jatkossa Hbl) perustettiin vuonna 1864 epäpoliittiseksi ja helsinkiläiseksi lehdeksi. Sen perustaja ja ensimmäinen päätoimittaja oli filosofian maisteri August Schauman, joka oli kokenut toimittaja ja näkemyksiltään liberaali. Hbl kilpaili ensin *Helsingfors Dagbladin* ja myöhemmin *Nya Pressenin* kanssa, mutta 1880-luvulla se nousi niiden ohi. Vuonna 1885 Schauman möi Hbl:n Arthur Reinhold Frenckellille, joka vei lehden valtakunnalliseen kilpailuun. Frenckell laajensi toimittajakunnan tuolloin Suomen suurimmaksi, rakensi ulkomaankirjeenvaihtajien verkostoa ja otti käyttöön myös teknisiä uutuuksia. Hbl otti ensimmäisenä Suomessa käyttöön rotaatiopainokoneen. 1890-luvulla Hbl oli Suomen suurlevikkisin lehti. Poliittisesti se oli perustuslaillinen, mutta varoi ärsyttämästä sensuuria. Uutistarjonta oli korkeatasoista, eikä lehti kiihkoillut kielipoliittisesti.²³ Hbl:n sotaosio ”Krigshändelserna.” julkaisi sähköitä sotatapahtumista. Tämän osion ohessa oli ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladet.”-osio, joka siteerasi venäläislehtien sotauutisia. Sen lisäksi oli jokapäiväinen artikkelisarja ”Världskriget.”, jossa Hbl kirjoitti itse sotatapahtumista.

Sanomalehdistö oli Suomessa sääntelyn alainen. Lehdistösensuurin tavoitteena oli yhteiskunnan oloihin liittyvän arvostelun tukahduttaminen. Suurlakon jälkeen Suomeen säädettiin laki ennakkosensuurin poistamisesta. Lain mukaan Suomen kansalaisella oli sananvapaus sekä oikeus kirjoituksen ja kuvallisen esityksen julkaisemiseen ilman että sille asetettiin ennakoestettä. Laajempaa painovapauslakia valmisteltiin useampaankin otteeseen tuloksetta. Maailmansodan puhjettua vuonna 1914 maahan julistettiin sotasensuuri. Lehdistön määrä kasvoi räjähdysmäisesti sensuurin lakkauttamisen ja eduskuntalaitoksen perustamisen yhteydessä, mutta hidastui pian. Maailmansodan syttyminen lisäsi mielenkiintoa ulkomaantapahtumia kohti. Se ei niinkään lisännyt lehtien määrää, vaan kasvatti jo olemassa olevien lukijakuntia. Lennätin oli erityisen tärkeä lehdistön uutispalvelulle. Suomella oli sisäiset lennätinyhteytensä, mutta sen ainoa ulkomaille suuntautunut lennätinyhteys lakkautettiin vuonna 1908, minkä jälkeen ulkomainen lennätinliikenne tapahtui Pietarin kautta. Lennättimen haastajaksi tuli puhelin, mutta vielä 1910-luvulla kaupunkien väliset puhelinyhteydet olivat puutteelliset. Sanomalehtien jakelusta vastasi posti, jonka tehokkuuteen vaikuttivat tie- ja rautatieyhteydet. 1910-luvulla postiyhteydet olivat parhaimmillaan Etelä- ja Länsi-Suomessa. Lehden tekemiseen tarvittiin kirjapaino, joiden määrä kasvoikin koko vuosisadan alun. Painoasetuksen mukaan niitä saatettiin perustaa vain kaupunkiin.²⁴

Mediateksti ei vain heijasta todellisuutta, vaan luo siitä erilaisia versioita. Lopullinen esitysmuoto on sen tuottajan valintojen summa. Näitä valintoja ovat esimerkiksi esitetyn asian kategorisointi ja

²³ Tommila et al. 1988a, 143–145.

²⁴ Nygård 1987, 14–22.

kerronnassa käytetyt metaforat.²⁵ Jokainen teksti aina rakentaa sekä ylläpitää sosiaalisia identiteettejä, suhteita sekä tieto- tai uskomusjärjestelmiä, sekä voi myös muuttaa niitä²⁶. Sanomalehdet eivät julkaise tietoa vahingossa, vaan sen julkaisemisesta on päätetty. Joku on siis päättänyt, mitä asioita esitetään ja miten. Uutiset ovat aina olleet hyvä keino muokata mielipidettä haluttuun suuntaan²⁷. Kertomusmaailma liittyy tapahtumat toisiinsa. Juonellisen kertomuksen luominen edellyttää tapahtumaketjun tietoista rajaamista, asioiden liittämistä toisiinsa ja karsimista. Kertomuksilla paitsi selitetään, myös luodaan maailmankuva, jossa toimijoilla on oma asemansa ja roolinsa. Sodasta kertoessaan täytyy kertojan antaa yhteenotolle selitys, joka mukailee yleisön normeja²⁸. Valtaosalle suomalaisista ensimmäisen maailmansodan rintamat olivat niin kaukaiset, ettei heillä ollut mahdollisuutta muodostaa käsityksiään henkilökohtaisesti. Sanomalehdistö oli suurin auktoriteetti ulkomaan tapahtumissa, ja lukijat joutuivat luottamaan sen kertomuksiin. Näillä kertomuksilla lehdistö loi tietoisesti osapuolten identiteettiä. Ensimmäisessä maailmansodassa Saksa ja Itävalta-Unkari olivat suomalaisten vihollisvaltioita. Italia oli Venäjän liittolainen sodassa yhteistä vihollista vastaan.

Retorisiin keinoihin vaikuttaa ennen muuta se, kenelle kirjoitus on suunnattu.²⁹ Aineiston tuottajalla on yleensä virallinen ja historiallisesti muotoutunut tehtävä yhteisössä, mutta aineistoa on analysoitava itsessään.³⁰ Suomalainen sanomalehdistö oli vahvasti politisoitunut jo 1800-luvulla, kun ensimmäiset puolueet muodostuivat³¹, ja eduskunnan perustaminen saattoi vain vahvistaa ilmiötä, joten toisessa luvussa vertailen lehtien kirjoituksia niiden ideologisia kytköksiä vasten. Lehdet kirjoittivat lukijoilleen, mutta niiden oli tarkoitus myös myydä. Maailmansota lisäsi suomalaisten kiinnostusta ulkomaihin sotatapahtumien ohessa ja tätä kautta lehtien levikkiä ja lukijamäärää³². Sodan alettua vuonna 1914 uutiset saattoivat olla muutamiakin päiviä vanhoja, mutta yleisen kiinnostuksen myötä sodan uutisointi tehostui. Tiedottamisen nopeuttamiseksi käytettiin tuolloin lisälehtiä, yksisivuisia uutislehtisiä, joita myytiin irrallisina. Tämä käytäntö harveni sodan menettäessä sensaatiomaisuutensa ja arkipäiväistyessä³³. Caporetton taistelun alkaessa sotaa käytiin jo neljättä vuotta, eikä Italian rintamalla ollut tapahtunut sodan kannalta merkittäviä kehityksiä. Kun lehdet kirjoittivat taistelusta, ne myös samalla perustelivat lukijoilleen, miksi näiden tuli olla kiinnostuneita tapahtumasta ja miksi aiheesta kirjoitettiin.

²⁵ Fairclough 1997, 136–151.

²⁶ Fairclough 1997, 76.

²⁷ Tommila 1983, 255.

²⁸ Palonen & Summa 1996, 270–276.

²⁹ Jokinen et al. 2016, 340.

³⁰ Jokinen et al. 2016, 275–276.

³¹ Tommila 1983, 284.

³² Nygård 1987, 16.

³³ Nygård 1987, 139–140.

Historiallinen konteksti

Suomi ei 1900-luvun alussa ollut homogeeninen yhteiskunta. Alueiden elinkeinot, toimeentulon taso, sivistys sekä tapakulttuuri vaihtelivat. Etelä- ja Länsi-Suomi muodostivat taloudellisen ydinalueen, jonka kehitystä muu maa seurasi omaan tahtiin. Hallinnollinen yhtenäisyys sekä yksinkertaisesti väestön vähyys tarkoittivat, ettei kilpailevia ydinalueita syntynyt.³⁴ Venäjän keisarilla oli täysi määräysvalta Suomen sisä- ja ulkopoliittikkaan. Periaatteessa keisari sääti lait Suomen valtiopäivien kanssa, mutta kiistatilanteessa keisari saattoi ohittaa valtiopäivät. Hän myös nimitti korkeimmat virkamiehet, määräsi hallintojärjestyksen, ja oikeuslaitos toimi hänen nimissään. Vuosien 1904–1906 kriisin jälkeen Suomeen perustettiin yksikamarinen eduskunta, mikä aktivoi poliittista toimintaa. Eduskunnalla ei ollut todellista valtaa kuin vasta monarkian hajotessa vuonna 1917.³⁵ Vasta eduskunnan perustamisen myötä suomalaiset puolueet alkoivat organisoitua sellaisiksi, jotka nykyään mielletään puolueiksi.³⁶ Suomen hallinnosta vastasi Suomen keisarillinen senaatti, jonka jäsenet keisari nimitti. Se vastasi myös raha-asioista. Kenraalikuvernööri puolestaan vastasi sotilas- ja turvallisuusasioista sekä toimi senaatin puheenjohtajana.³⁷

Suomen poliittinen kenttä alkoi kehittyä Krimin sodan (1854–1856) jälkeen. Englantilaisranskalaisen laivaston aiheuttama hävitys synnytti ajatuksen Suomen puolueettomuudesta. Puolueettomuus sai kannatusta etenkin rannikon porvareiden keskuudessa, mistä sai alkunsa liberaalipuolue. Pietarissa huolestuttiin Suomen liberaaleista, jotka suunnittelivat Suomelle jopa omaa lippua. Liberaalien vastavoimaksi nousivat lojalistit. Nämä halusivat vetää selvän eron liberaaleihin, ja suomalaistuminen kiihtyi, jolloin syntyi Suomalainen puolue, joka nautti keisarikunnan luottamuksesta. Lehdistöissä liberaaleilla oli *Helsingfors Dagblad* ja sittemmin *Nya Pressen*. Suomalaisella puolueella *Suometar* ja vuodesta 1869 *Uusi Suometar*.³⁸

Liberaalipuolue jakautui sisäisesti ultriin ja moderaatteihin. Edellinen kannatti Venäjän ja Suomen välistä unionia, jälkimmäinen Venäjän alaista Suomea. Suomalaisen puolueen radikaalisiipi ”punainen fennomania” johti lopulta siihen, että liberaalit muodostivat Ruotsalaisen puolueen pääteemaan ruotsin kielen puolustaminen.³⁹ Käytännössä kiista suomalaisten asemasta Venäjän imperiumissa ruumiillistui kielikysymykseen. Tämä tilanne jatkui vuosisadan loppuun asti, jolloin tilaa alkoivat saada myös sosiaalisia uudistuksia ajavat liikkeet. 1890-luvulla Suomalaisen puolueen sisällä

³⁴ Haapala 1995, 90–91.

³⁵ Haapala 1995, 22–25.

³⁶ Jussila et al. 2004, 80–82.

³⁷ Haapala 1995, 25–28.

³⁸ Jussila et al. 2004, 58–59.

³⁹ Jussila et al. 2004, 60.

muodostui radikaaliliberaali ryhmittymä ”nuorsuomalaiset”. Vuonna 1899 puolestaan perustettiin Suomen työväenpuolue, josta sai alkunsa SDP. Suomen sosiaalidemokraateille oli omaleimaista Venäjän kysymys sekä etupäässä maaseudun tilattomista koostuva kannatus.⁴⁰

Suomalainen puolue eli vanhasuomalaiset oli alkujaan yhteiskunnallisen eliitin puolue. Vuonna 1905 sen kaikki puoluehallinnon jäsenet olivat Helsingistä, ja heistä yhdeksällä kymmenestä oli akateeminen koulutus. Suomalaisen puolueen vaikutus yhteiskunnassa oli edeltävällä vuosisadalla perustunut säätyvaltiopäiviin ja perhetaustaan. Eduskuntaudistus oli tehnyt siitä lopun. Puolueen tukimiehet olivat kuitenkin yhteiskunnan arvovaltaisia henkilöitä, kuten pappeja, opettajia ja virkamiehiä.⁴¹ Suomalainen puolue perustettiin organisaationa vuonna 1905, ja se sai puolueohjelman seuraavana vuonna. Vanhasuomalaisille olennaista oli kansansivistys ja suomen kielen vahvistaminen kansalliskieleksi. Kuitenkin ruotsinkielisillä tuli olla oikeus asioida ruotsiksi. Suomalainen puolue ajoi myös yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta, työväen elinolojen kohentamista ja uskonnonvapautta. Nuorsuomalainen puolue organisoitui vuosina 1905–1906 ja erosi lopullisesti vanhasuomalaisista. Näiden kahden puolueen suurin erottaja oli nuorsuomalaisten perustuslaillisuusvaatimus, ja sen korostaminen kansan yhtenäisyyden säilyttäjänä.⁴² Ruotsalainen puolue oli vastustanut jyrkimmin eduskuntaudistusta. Sen jälkeen se jatkoi Ruotsalaisena kansanpuolueena perustuslaillisuuden korostamista, ja pyrki säilyttämään ruotsinkielisen kansanosan olemassaolon sekä edistämään koko väestön kiinteyttä ja yhteiskunnallista kehitystä.⁴³

Suomen Työväenpuolue perustettiin vuonna 1899, ja se yhdisti jo edellisvuonna perustetut paikalliset työväenpuolueet. Sen pyrkimyksenä oli työväen taloudellinen ja yhteiskunnallinen vapauttaminen kansallisen itsenäisyyden säilyttämisen ohessa. Ensimmäisen puolueohjelmansa puolue otti saksalaiselta veljespuolueelta jättäen pois uskonnonvastaisuuden. Kolmas edustajakokous Forssassa vuonna 1903 vaihtoi puolueen nimeksi ”Sosiaalidemokraattinen Puolue Suomessa”, ja ohjelmaan kirjattiin työväen keho asema ja taistelu kapitalismia vastaan. Suomen työväenliikkeessä olivat Marxin ja Engelsin lisäksi vallalla kaksi aatesuuntausta: kautskyläisyys ja revisionismi. Edellisen mukaan kapitalistinen yhteiskunta muuttuu vääjäämättä sosialistiseksi, kun taas jälkimmäinen huomioi, etteivät työväen olot olleet kurjistuneet, kuten Marx ja Engels ennustivat, ja painotti kansanvaltaisen parlamentin vaikutusta. Muita työväen aatesuuntauksia olivat utopismi, anarkismi ja syndikalismi, mutta niillä ei ollut vahvaa jalansijaa Suomessa. Suomessa toimi myös Suomen kristillinen työväenliitto

⁴⁰ Jussila et al. 2004, 60.

⁴¹ Nygård 1987, 56–57.

⁴² Mickelsson 2015, 63–66.

⁴³ Nygård 1987, 86–87.

(1907–1919), joka erosi sosiaalidemokraateista uskonnollisuudessa, nationalismissa sekä individualismissa.⁴⁴

Maalaisliiton ideologian ydin oli usko maanviljelyyn elinkeinona sekä maaseutuelämän paremmuus. Puolue muodostui virallisesti vuonna 1908, kun oululainen Suomen Maalaisväestön Liitto ja vaasalainen Etelä-Pohjanmaan Nuorsuomalainen Maalaisliitto yhdistyivät. Puolueen tärkein ideologi sen alkuaikoina oli Santeri Alkio.⁴⁵ Maalaisliiton agendalla yhdistyivät pienviljelijäradikalismi, eteläpohjanmaalainen maakunnallisuus sekä fennomaaninen kansallispyrkimys. Järjestötoiminta oli autonomian aikana löyhää. Sen varsinaiset tukialueet olivat Pohjanmaa ja Itä-Suomi, ja puoluetta yhdisti pääasiassa maalaisväestön etujen puolustaminen kaupunkilaisuutta ja byrokratiaa vastaan. Siitä tuli suurpuolue vasta vuosien 1917 ja 1919 eduskuntavaaleissa.⁴⁶

Suomalainen yhteiskuntaelämä erosi muusta valtakunnasta kansalaisjärjestäytymisellään. Lehdistö sekä ulottui laajalle että edusti monia näkemyksiä. Järjestötoimintaa oli kaikissa kansanosissa. Toki suomalainen kansalaistoiminta oli keskusjohtoista ja sensuurin vuoksi kaikesta ei ollut lupa keskustella. Suurlakon jälkeen puoluelehtien perustaminen kiihtyi. Järjestäytyminen oli heikompa maaseudulla. Kirkko ja koulu kasvattivat suomalaiset kansalaiset osaksi yhteiskunnan toimintaa, vaikka kirkon osuus oli 1910-luvulla lähtenyt laskuun varsinkin kaupungeissa. Koulupakkoa ei ollut, mutta moni lapsi kävi kouluja. Koulutus nähtiin mahdollisuutena sosiaaliseen nousuun. Kaikissa kaupungeissa oli kunnallinen kansakoulu sekä yksityiskouluja. Maaseudulla koulutus nähtiin hyödyttömänä ja koulujen perustaminen kalliina, joten useimmissa kunnissa oli koulu vain kirkonkylällä, ja täten noin puolet maaseudun lapsista oli vailla säännöllistä kouluopetusta. Koulunkäynti oli yleisintä Uudenmaan lisäksi Tampereen, Viipurin ja Kuopion alueilla sekä rannikon ruotsinkielisissä kunnissa. 1910-luvulla aikuistunut sukupolvi oli vanhempiaan koulutetumpi⁴⁷, ja 65 prosentilla eli noin kahdella miljoonalla suomalaisista oli kirkollinen lukutaito⁴⁸. Täten maailmansodan aikaista lehdistöä pystyi lukemaan valtaosa suomalaisista.

⁴⁴ Mickelsson 2015, 60–63.

⁴⁵ Mickelsson 2015, 68–69.

⁴⁶ Nygård 1987, 44–54.

⁴⁷ Haapala 1995, 36–46.

⁴⁸ Nygård 1987, 14.

1. Taistelun kulku

1.1. Italia sodassa ja Caporetton taistelu

Italiassa valmistauduttiin sotaan, kun se elokuussa 1914 syttyi, mutta hallitus viivytti yleistä liikekannallepanoa. Sen sijaan Italia ryhtyi neuvottelemaan, kummalla osapuolella olisi enemmän tarjottavaa liittolaisena.⁴⁹ Nämä osapuolet olivat keskusvallat eli Saksa ja Itävalta-Unkari, joiden kanssa Italia oli vuodesta 1882 muodostanut kolmiliiton, sekä ympärysvallat tai Entente, Ranskan ja Venäjän liittouma, jonka puolelle Iso-Britanniakin liittyi⁵⁰. Marnen taistelun tulos syyskuussa sekä sitä seurannut kehitys mursivat yleisen myytin voittamattomasta Saksan armeijasta, joka oli saanut alkunsa 1870–1871 sodassa. Puolueettomissa maissa, kuten Italiassa, virisi ajatus liittymisestä sotaan, kun se olisi edullista ja ratkaisevaa. Luonnollisesti valtiot tahtoivat liittyä voittavaan liittokuntaan. Italian pääministeri Antonio Salandra kutsui tätä ”pyhäksi egoismiksi”.⁵¹ Italian johto ymmärsi, etteivät sen parhaimmin kansa kuin armeijakaan olleet valmiit sotaan. Kuitenkin, jos Italia mieli olla suurvalta, sen täytyi osallistua tähän suursotaan kummalla puolella hyvänsä.⁵²

Suursodan syttyessä Italia ei ollut lainkaan valmis sotaan. Kesäkuun alussa Italiassa oli ollut ”punainen viikko”, jonka aikana pitkin maata syttyi paikallisia aseellisia mellakoita. Sosialistien ammattiyhdistysliitto tuki levottomuuksia ensin yleislakkona, mutta väkivaltaisuuksien myötä käski mellakoitsijoita hajaantumaan. Italian hallituksen täytyi käyttää sotilaallista voimaa järjestyksen palauttamisessa. Sosialistien vallankumouksellisuus oli kuitenkin tuoreena ihmisten mielissä, ja liittymisen hyökkääjän puolelle pelättiin aiheuttavan lisää mellakointia. Lisäksi Italian armeijalla oli vaikeuksia rauhoittaa vasta vallattua Libyaa, eikä Italian intresseissä ollut sotia Iso-Britanniaa vastaan. Iso-Britannia oli Italian suurin hiilen tuontimaa, ja olisi voinut laivastollaan uhata Italian rannikkoa. Kaiken lisäksi Itävalta-Unkari ei ollut artikla 7:n mukaisesti konsultoinut Italiaa ennen sodanjulistusta, minkä Italian ulkoministeri Antonio di San Giuliano tulkitsi sopimusrikkeeksi.⁵³

Italia kieltäytyi osallistumasta kolmiliiton sotaponnistuksiin, koska kyseessä oli hyökkäyssota, ja Italia oli sitoutunut vain puolustamaan liittolaisiaan.⁵⁴ Puolueettomuus ei kuitenkaan edistänyt Italian asiaa, sillä nyt sen liittolaiset kokivat tullessa petetyiksi ja olisivat saattaneet sodan voitettuaan kosta. Toisaalta jos Entente voitti, sillä ei olisi ollut sitoumuksia antaa Italialle sen haluamia alueita Itävalta-Unkarilta, ja lisäksi Venäjä olisi korvannut kilpailijan paikan Balkanilla. Pääministeri

⁴⁹ Strachan 2000, 24.

⁵⁰ Tucker 1998, 3.

⁵¹ Strachan 2000, 30.

⁵² Strachan 2000, 59.

⁵³ Clark 1996, 180–181.

⁵⁴ Tucker 1998, 9.

Salandra ja ulkoministeri di San Giuliano päättivät neuvotella molempien osapuolten kanssa. Italia olisi saattanut liittyä keskusvaltoihin, jos Itävalta-Unkari olisi suostunut maaluovutuksiin.⁵⁵ Salaisessa Lontoon sopimuksessa 26. huhtikuuta 1915 Britannia, Ranska ja Venäjä lupasivat Italialle alue-laajennuksia keskusvaltojen kustannuksella, jos Italia liittyi sotaan entisiä liittolaisiaan vastaan. Nämä alueet olivat sopimuksen mukaan Trentino sekä Tiroli Brennerin solaan asti, Gorizia, Gradisca; Trieste ja Istrien niemimaa; Pohjois-Dalmatia ja sen saaret; Vlorë Albaniassa; Dodekanesian saaret Egeanmerellä ja saksalaisia siirtomaita Afrikassa.⁵⁶

Italia oli perustuslaillinen monarkia. Sen parlamentaariset puolueet olivat epäorganisoituja, minkä vuoksi valtiolla ei ollut yhtä suurta valtaa yhteiskunnassa, kuten vaikkapa Ranskassa. Italian sotaan liittymisestä päätti pieni joukko ministereitä, jotka eivät konsultoineet maan parlamenttia tai armeijaa. Kansa ei kokenut sotaa omakseen. Kuitenkin sodanvastustajat leimattiin epäisänmaallisiksi, ja heidät yhdistettiin sosialisteihin. Nämä puolestaan oli nähty epäisänmaallisina aina siitä lähtien, kun olivat vastustaneet Italian sotaretkeä Libyaan vuonna 1912. Liberaalipuolueen Giovanni Giolitti, joka oli ollut pääministerinä 1903–1914, nousi eräänlaiseksi sodanvastaisuuden keulakuvaksi.⁵⁷ Lopulta Italian liittymisestä sotaan päättivät pääministeri Salandra ja tuore ulkoministeri Sidney Sonnino. Kuningas, parlamentti sekä armeija saivat tietää neuvotteluista ja Lontoon sopimuksesta vasta yhdennellätoista hetkellä. Vaikka tämä vaikuttaakin epärehelliseltä, Italian sotaan liittyminen tapahtui perustuslain puitteissa.⁵⁸ Salandran hallitus kaatui kesällä 1916. Sitä painoivat musertavan huono sota-omni sekä kykenemättömyys kokoamaan kansaa ja parlamenttia sodan tueksi. Viimeinen niitti oli Trentino-offensiivi. Uuden hallituksen muodosti Paolo Boselli, mutta se ei onnistunut yhtään paremmin ja kaatui 25. lokakuuta 1917 eli Caporetton taistelun alettua. Tuolloin pääministeriksi nimitettiin Vittorio Emanuele Orlando. Sonnino toimi ulkoministerinä koko ajan ja jatkoi virassaan vielä taistelun jälkeenkin.⁵⁹

Italia julisti sodan Itävalta-Unkarille 23. toukokuuta 1915 ja aloitti hyökkäyksen kesäkuussa. Armeijan päällikön, kenraali Luigi Cadornan, suunnitelmana oli puolustaa pohjoisessa Trentinossa ja hyökätä Alppien eteläpuolella. Ensimmäisen vuoden aikana Isonzo-joella käytiin kaikkiaan neljä taistelua, kun Italia hyökkäsi hyvin linnoittautuneita itävaltalaisjoukkoja vastaan saavuttamatta

⁵⁵ Strachan 2000, 181.

⁵⁶ Tucker 1998, 72.

⁵⁷ Strachan 2000, 164–166.

⁵⁸ Clark 1996, 182.

⁵⁹ Clark 1996, 195–196.

tavoitteitaan.⁶⁰ Italian rintama omaksui samanlaiset piirteet kuin länsirintama juoksuhautoineen, suurine jalkaväkihyökkäyksineen ja tykistökeskityksineen⁶¹.

Vuonna 1916 kenraali Cadorna jatkoi hyökkäyksiään. Isonzon viides taistelu päättyi kuitenkin, kun itävaltalaisunkarilaiset joukot aloittivat vastahyökkäyksen Trentinossa. Trentino-offensiivi onnistui aluksi vyöryttämään italialaiset, mutta menetti tehoaan itävaltalaisunkarilaisten huoltolinjojen venyessä. Lisäksi itärintamalla alkanut Brusilov-offensiivi johti siihen, että Itävalta-Unkari siirsi joukkojaan pois Trentinosta. Kenraali Cadorna arveli Itävalta-Unkarin heikentäneen Isonzon rintamaa tarpeeksi. Kuudennessa Isonzon taistelussa italialaiset onnistuivat valtaamaan Gorizian, mutta eivät kyenneet täydelliseen läpimurtoon. Seurasivat Isonzon seitsemäs, kahdeksas ja yhdeksäs taistelu⁶², joissa italialaisten onnistui suurin tappiopin vallata hyvät asemat jatkoa varten⁶³. Yhdeksän suuremman taistelun sekä puolentoista vuoden sotatoimien tuloksena yli 600 000 italialaista oli kaatunut tai haavoittunut⁶⁴.

Vuonna 1917 italialaiset aloittivat suuret sotatoimet vasta kesän alussa. Isonzon kymmenennessä taistelussa touko-kesäkuussa Italia ei vielä saavuttanut paljoa⁶⁵. Italialaiset olivat hyvin valmistautuneet, mutta Venäjän armeijan tilanne itärintamalla mahdollisti keskusvaltoja keskittämään enemmän sotaväkeä myös Italiaa vastaan. Vastahyökkäyksen tuloksena italialaisten saavutukset mitätöitiin, ja tappiot nousivat yli 150 000 mieheen⁶⁶. Isonzon 11. taistelussa elo-syyskuussa Cadorna aloitti suuren kaksikärkisen hyökkäyksen Gorizian pohjois- ja eteläpuolella. Eteläinen hyökkäys epäonnistui, mutta pohjoisessa italialaisten onnistui valloittaa strategisesti tärkeä Bainsizza-tasanko⁶⁷. Tässä taistelussa italialaiset kärsivät 168 000 miehen tappiot⁶⁸, ja rintamalinja juuttui jälleen paikalleen. Yhtäällä italialaisilla ei ollut voimavaroja jatkaa hyökkäystä, toisaalla itävaltalaiset eivät olisi enää kyenneet puolustamaan asemiaan⁶⁹. 11 Isonzon taistelun ja 30 kuukauden sodan lopputuloksena oli 300 000 italialaista sotilasta kuollut ja 740 000 haavoittunut⁷⁰.

Isonzon 12. taistelu (24.10.–12.11.1917), joka tunnetaan paremmin nimellä Caporetton taistelu⁷¹, erosi muista jo lähtökohtaisesti siinä, että Italia oli puolustavana osapuolena. Itävaltalaisunkarilaiset

⁶⁰ Tucker 1998, 72.

⁶¹ Salvador 2016.

⁶² Tucker 1998, 115–116.

⁶³ Salvador 2016.

⁶⁴ Strachan 2000, 64.

⁶⁵ Tucker 1998, 144.

⁶⁶ Salvador 2016.

⁶⁷ Tucker 1998, 144.

⁶⁸ Strachan 2000, 257.

⁶⁹ Salvador 2016.

⁷⁰ Strachan 2000, 258.

⁷¹ Tucker 1998, 144.

joukot olivat luhistumisasteessa, jolloin Saksasta lähetettiin tukea. Alkuna sai kenraali Otto von Belowin johtama Saksan 14. armeija, joka koostui seitsemästä saksalaisesta ja kahdeksasta itävaltalaisesta divisioonasta. Saksalaiset hyödynsivät vastikään Riikassa kokeiltuja jalkaväkitaktiikoita, jotka leveän rintamahyökkäyksen sijaan keskittyivät puhkaisemaan puolustuslinjan kapealla alalla ja etenemään vihollisen selustaan. Itse hyökkäys pidettiin salassa; joukot keskitettiin vasta juuri ennen operaatiota, he siirtyivät mahdollisuuksien mukaan yöllä ja pysyivät naamioituneina päivällä. Suurista tykistövalmisteluista luovuttiin, sen sijaan tykistö ampui lyhyitä ja kiivaita keskityksiä, jotka hämmensivät puolustajia.⁷²

Vuonna 1917 Saksan pääesikunta eli käytännössä kenttämarsalkka Paul von Hindenburg ja kenraali Erich Ludendorff olivat päättäneet siirtyä puolustuskannalle. Länsirintamalla saksalaiset olivat valmistelleet Siegfried-linjan, massiivisen puolustusrakennelman, jolle Saksan armeija oli perääntynyt ja jonka turvassa se valmistautui vuoden 1918 sotaretkeen. Saksalaiset olivat luovuttaneet perääntyessään lähes 3 000 neliökilometriä maata. He olivat soveltaneet poltetun maan taktiikkaa; luovutetulla alueella asutus hävitettiin, tiet miinoitettiin, puut kaadettiin ja lähteet myrkytettiin. Perääntyminen oli lyhentänyt rintamaa noin 50 kilometrillä ja vapauttanut joukkoja käytettäväksi.⁷³

Kenraali Ludendorff ei kuitenkaan tahtonut makuuttaa Saksan armeijaa koko vuotta, ja toiminnalle avautui tilaisuus, kun Itävalta-Unkarin keisari Kaarle pyysi apua Italian rintamalla, jonka tähän asti oli korostettu olevan yksinomaan itävaltalaisunkarilaisten ja italialaisten välinen sota. Saksalaiskenraali Konrad Krafft von Dellmensingen lähetettiin Julisille alpeille arvioimaan tilannetta. Hän raportoi, että itävaltalaisunkarilaiset eivät kestäisi enää uutta hyökkäystä, ja suositteli hyökkäystä kapealla rintamalla Plezzon ja Tolminon välissä, missä sijaitsi Caporetto. Strategian mukaan hyökkäys suuntautui vuoristolaaksoja pitkin. Hän itse kuvaili hyökkäyksen olevan ”vaikea, vaarallinen ja epävarma” – mutta mahdollinen”.⁷⁴

Italialaiset eivät olleet täysin tietämättömiä hyökkäyksestä, mutta Italian toisen armeijan päällikkö Luigi Capello ei noudattanut esimiehensä määräystä valmistella puolustusta. Lisäksi Cadorna itsekin oletti todellisen hyökkäyksen tulevan pohjoisesta, Trentinosta, mistä päin alkoikin hämäyshyökkäys kolme päivää päähyökkäyksen jälkeen. Yhteensä vastakkain oli 35 keskusvaltojen ja 41 italialaista divisioonaa. Saksan 14. armeija johti hyökkäystä, ja sitä tukivat kymmenes itävaltalaisunkarilainen armeija sekä viides itävaltalaisarmeija. Keskusvallat aloittivat hyökkäyksen 24. lokakuuta klo 2.00

⁷² Tucker 1998, 144–145.

⁷³ Strachan 2000, 253–254.

⁷⁴ Strachan 2000, 257.

kuusituntisella tykistökeskityksellä, jossa ammuttiin myös kaasu- sekä savukranaatteja.⁷⁵ Sumuisissa ja kapeissa laaksoissa kaasua osoittautui erittäin tehokkaaksi, eivätkä italialaisten kaasunaamarit suojanneet siltä. Kaasukranaatteja seurasi pommitus sirpalekranaateilla, mikä aiheutti suurta tuhoa italialaisten etulinjassa, missä sijaitsi suurin osa armeijan konekivääreistä. Kello 8.00 ja 9.00 välillä jalkaväki hyökkäsi ryömivän sulkutulen suojaamana, saavutti kohteensa ja eteni yli kymmenen kilometriä. Saksalaiset rynnäköivät vuoristoasemiin sankassa lumimyrskyssä.⁷⁶

Kyseisestä rintamalohkosta vastasi Italian toinen armeija, joka koostui 24 divisioonasta, noin 280 000 sotilaasta, ja jota komensi kenraali Luigi Capello. Kenraali Capello oli energinen ja tehokas upseeri, mutta myös umpimielinen ja äkkipikainen sekä itseriittoinen. Hän ei ollut noudattanut ylipäällikkönsä ohjeita valmistella puolustustaan, vaan suunnitteli suorittavansa oman hyökkäyksen ennen talven tuloa. Italian toinen armeija jakaantui yhdeksään armeijakuntaan, näistä Alberton Cavaciocchin 4. armeijakunta, Enrico Caviglian 24. armeijakunta sekä Pietro Badoglio 27. armeijakunta kärsivät pahiten keskusvaltojen hyökkäyksen alkaessa. Näistä 27. armeijakunta oli sijoitettuna sillanpääasemaan Isonzo-joella Tolminon kohdalla. Sieltä se valvoi tietä Tolminon ja Cividale del Friulin välillä. Taistelun alkaessa saksalaiset sivuuttivat joen itäpuolelle sijoitetut joukot ja iskivät välittömästi länsirannalle. Italialaiset joen itärannalla huomasivat pian jääneensä saarroksiin, ja olivat näin pakotetut antautumaan. 27. armeijakunnan luhistuminen päästi saksalaiset etenemään Caporettoon, mistä se hyökkäsi 4. armeijakunnan sivustaan ja katkaisi sen yhteyden muuhun armeijaan. Kiivaan vastarinnan jälkeen tämäkin armeijakunta antautui. Kokonaisia joukko-osastoja antautui yhtäaikaaisesti, ja useimmiten upseeriensa käskystä. Caporetto oli maailmansodan ensimmäinen taistelu, jossa myös korkearvoisia upseereita, kenraaleita ja everstejä, esikuntineen joutui vangeiksi.⁷⁷

Läpimurto aiheutti kaaosta Italian päällystössä, ja ensimmäisinä päivinä toisen armeijan johto halvaantui sekä henkisesti että myös viestinnällisesti. Divisioonien komentajat määräisivät joukkonsa perääntymään ilman että ne olivat joutuneet kosketukseen vihollisen kanssa. Perääntyvät joukot jättivät toisten osastojen sivustat suojaamattomiksi, joten nämäkin päättivät perääntyä. Pioneerit räjäyttivät Isonzo-joen yli johtaneet sillat, minkä vuoksi tuhansia italialaissotilaita jäi ansaan joen itäpuolelle ja joutui antautumaan. Ei ollut edes selvää, oliko sillat käsketty räjäyttää, vai olivatko tapaukset spontaaneita päätöksiä.⁷⁸ Pian seurasi massapako, kun noin miljoona italialaissotilasta rynnisti alangolle kohti Tagliamentoa.⁷⁹ Yllätys oli niin täydellinen, että tieto aamutunneilla alkaneesta

⁷⁵ Tucker 1998, 144–146.

⁷⁶ Strachan 2000, 257–258.

⁷⁷ Beckett 2009, 28–35.

⁷⁸ Beckett 2009, 36–39.

⁷⁹ Strachan 2000, 258.

hyökkäyksestä saavutti esikunnan vasta iltapäivällä. Raivostunut kenraali Cadorna syytti julkisesti toisen armeijan sotilaita antautumisesta ilman taistelua⁸⁰. Hänen mielestään joukoissa vallitsi tappio-mieliala. Hän teki syytöksistään julkisia 28. lokakuuta. Italian hallitus pyrki sensuroimaan kenraalin lausunnon, mutta se vuoti nopeasti koko maailman luettavaksi.⁸¹

Rintamalohkon luhistuminen Caporetossa uhkasi pohjoisessa olleiden italialaisjoukkojen sivustaa sekä myös Udinessa sijainnutta päämajaa. Tilanne pakotti italialaiset koko rintamanlaajuiseen perääntymiseen Tagliamento-joen taakse 31. lokakuuta mennessä. Italialaisten onnistui vakauttaa tilanne hetkeksi. Neljässä päivässä 160-kilometrinen rintama Monte Peralbalta Adrianmerelle oli murtunut, ja Italia menettänyt kaikki siihenastiset aluevaltauksensa. Kenraali Ludendorff oli määrännyt hyökkäyksen jatkuvan vain Tagliamentolle, mutta onnistumisen innostamat hyökkääjät jatkoivat eteenpäin. 3. marraskuuta joen vedenpinta laski, ja itävaltalaiset pääsivät yli. Kuusi ranskalaista ja viisi brittiläistä divisioonaa lähetettiin länsirintamalta tukemaan italialaisia.⁸² Etujoukot saapuivat rintamalle 7. marraskuuta, ja pääjoukot vasta 21. marraskuuta, jolloin taistelu oli jo saanut vakaamman luonteen. Italialaisten massapako, josta taistelu muistetaan, päättyi Tagliamento-joelle jo ennen liittolaisavun saapumista.⁸³ Marraskuun 4. päivänä Cadorna määräsi armeijan tuhoamaan Tagliamenton ylittävät sillat ja perääntymään lännemmäs Piave-joen taakse. Marraskuun 9. päivänä italialaiset tuhosivat myös Piaven sillat, ja Armando Diaz korvasi Cadornan Italian armeijan päällikkönä. Piavejoella jäljellä olevat 33 italialaista divisioonaa olivat hyvissä puolustusasemissa, kun taas keskusvallat kärsivät huolto-ongelmista. Keskusvallat eivät enää päässeet etenemään, ja joulupäivänä Itävallan esikunta lopetti operaation.⁸⁴

Caporetton taistelu oli alkanut vain pyrkimyksenä lievittää itävaltalaisunkarilaisia kohtaavaa sotilaalista painetta, mutta siitä tulikin yksi keskusvaltojen menestyneimmistä etenemisistä. Keskusvaltojen onnistui lyhentää rintamalinjaa noin 300 kilometrillä.⁸⁵ Italialaiset olivat perääntyneet yli 150 kilometriä, jolloin 14 000 neliökilometriä maata ja noin miljoona italialaista oli päätyneet keskusvaltojen puolelle rintamaa.⁸⁶ Italian armeija kärsi suunnattomat tappiot: 10 000 kuollutta, 30 000 haavoittunutta sekä lähes 300 000 sotavangiksi joutunutta. Italialaiset menettivät myös 3 150 tykkiä ja 1 730 haupitsia.⁸⁷ Hyökkääjien miehistötappiot olivat noin 20 000–70 000.⁸⁸

⁸⁰ Grillini 2015.

⁸¹ Beckett 2009, 31.

⁸² Strachan 2000, 257–258.

⁸³ Beckett 2009, 44–45.

⁸⁴ Tucker 1998, 146.

⁸⁵ Strachan 2000, 258.

⁸⁶ Beckett 2009, 27.

⁸⁷ Strachan 2000, 258.

⁸⁸ Strachan 2000, 258; Tucker 1998, 146–147.

Hyökkäyksen aikana Saksan ja Itävalta-Unkarin koordinaatio petti, ja liittolaisuussuhde kipuili. Jälkimmäisen kenraalit syyttivät Ludendorffia hyökkäyksen liian aikaisesta pysäyttämisestä sekä saksalaisia liittolaistensa vähättelemisestä. Saksalaisen näkemyksen mukaan menestys oli yksinomaan von Belowin 14. armeijan ansiota. Sitä paitsi Caporetton taistelu oli ollut vain yksittäinen hyökkäysoperaatio, eikä osa suurempaa strategiaa.⁸⁹ Joulukuussa 1917 sotamieliset muodostivat kansallisen puolustuksen parlamentaarisen ryhmän. Se oli suora vastaus tappiomielialalle ja sodanvastaisuudelle, ja vastaavia ryhmiä alkoi muodostua myös paikallistasolla. Osa näistä ryhmistä muodosti myöhempien fasistijärjestöjen ytimen⁹⁰. Caporetton taistelun jälkeen Italia ei käynyt sotaa enää laajentuakseen, vaan puolustaakseen omaa maataan⁹¹.

1.2. Yllättävä kehitys

24. lokakuuta Hbl ja *Työmies* julkaisivat italialaisen raportin (22.10.), jonka mukaan Plezzon ja Tolminon alueilla on ”tarmokasta” tykistötulta.⁹² Seuraavana päivänä italialaisraportti (23.10.) kertoi, että rintamalla oli käyty ”yksittäisiä kahakoita” ja että Julisten alppien rintamalla oli päivän mittaan käyty tykistön laukaustenvaihtoa.⁹³

27. lokakuuta porvarilliset suomenkieliset lehdet tiedottivat Italian rintamalta saapuneesta raportista. US julkaisi vain alkuperäisen sähkeen ja kertoi sen enteilevän hyökkäystä⁹⁴, ja *Ilkka* kysyi, että ”mitä on tekeillä Italian rintamalla?”⁹⁵ HS puolestaan kirjoitti raportin ”ansaitsevan erikoista huomiota”. Italialaisten mukaan rintamalle oli saapunut saksalaisjoukkoja, jotka yhdessä itävaltalaisten kanssa olivat tehneet ”vakavia hyökkäysyrityksiä”. Tähän mennessä italialaiset olivat torjuneet hyökkäykset. Tykistötoiminta oli lisääntynyt erityisesti Julisilla alpeilla, ja saksalaiset olivat käyttäneet kemiallisia kaasuja, jonka italialaiset tulkitsivat hyökkäykseen valmistautumiseksi. HS:n mielestä kenraali Cadornan raportti oli hälyttävä, ”ja hänellä on varmaankin siihen pätevät syyt.” Vasta seuraavat tiedonannot kertoisivat, oliko jotain ”vakavampaa” tekeillä.⁹⁶

29. lokakuuta Suomen lehdistö tiesi hyökkäyksestä jo paremmin. Tiedot olivat alusta alkaen ristiriitaisia. Itävaltalaiset olivat aloittaneet hyökkäyksen koko Isonzon rintamalla. Italian päämaja ilmoitti vain hyökkäyksen jatkuvan ja italialaisten perääntyneen osin jopa oman rajansa taakse. Carson

⁸⁹ Strachan 2000, 258.

⁹⁰ Clark 1996, 195–196.

⁹¹ Clark 1996, 187–188.

⁹² ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 24.10.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 24.10.1917.

⁹³ ”Maailman sota.” *Työmies* 25.10.1917.

⁹⁴ ”Sota.” *Uusi Suometar* 27.10.1917

⁹⁵ ”Sota.” *Ilkka* 27.10.1917.

⁹⁶ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 27.10.1917.

rintamalla alkanut hyökkäys on torjuttu.⁹⁷ Kööpenhaminan kautta oli julkaistu Itävallan edustajakamarin lausunto, jonka mukaan 30 000 italialaista oli vangittu ja 300 tykkiä vallattu.⁹⁸

Hbl kirjoitti itävaltalaisien ”murskanneen Italian rintaman.” Hbl käsitteli heti ”katastrofia”, joka oli tapahtunut Isonzon rintamalla. Italialaisten vahvat asemat oli murrettu, italialaiset pakotettu perääntymään tärkeillä rintamalohkoilla, ja hyökkääjät olivat päässeet italialaisten selustaan. Tilanteen kehitystä oli vielä vaikea arvioida, mutta italialaiset olivat joka tapauksessa menettäneet vahvat asemansa ja ”yhdentöistä ennenkuulumattoman verisen ja myös muuten tuhoisan Isonzo-offensiivin hedelmät.” Italialaisten suunnittelema Triesten valtaus ei olisi tullut kuuloonkaan uusissa olosuhteissa. Italian tilanne oli jo valmiiksi kriittinen poliittisen levottomuuden ja uhkaavan elintarvikepulan vuoksi, mutta nyt sitä uhkasi myös sotilaallinen vaara. Hbl:n mukaan Italia tarvitsi nyt rauhan, myös kuuluisan ”sacra egoismon” kannalta.⁹⁹ Hufvudstadsbladet julkaisi maanantaina 29. lokakuuta lisälehdessä ”Suuria muutoksia Italian rintamalla”, johon se tiivistä raporttien tiedot.

Hyökkäys oli DP:ssä etusivun juttu. Lehden jälkipuolella oli pidempi kirjoitus otsikolla ”Italialaisten tappio”, jossa DP summasi, että omaan hyökkäykseen valmistautuneet italialaiset yllätettiin, mutta että he torjuivat saksalais-itävaltalaiset joukot menestyksekkäästi. Suurin osa hyökkääjistä oli saksalaisia, ja tykistö oli ampunut italialaisia kaasulla. Italialaiset perääntyivät rajansa taakse. DP huomautti, että itävaltalaiset olivat ottaneet yhtä paljon vankeja ja tykkejä ensimmäisessä hyökkäyksessä, kuin mitä he olivat ottaneet kahdessa viikossa Trentino-offensiivin aikana. Hyökkäys vaikutti etenevän koillisesta lounaaseen kohteenaan Udine, mikä asetti eteläisimmän italialaisarmeijan vaaraan tulla saarretuksi Adrianmerta vasten. Italialaisten lähin vetäytymislinja oli DP:n mukaan Tagliamento, mutta sekin asema oli uhanalainen, sillä Trentinosta etenevä itävaltalaisarmeija olisi voinut saartaa koko Italian armeijan Isonzon laaksossa. DP päätyi muistuttelemaan menneestä ja spekuloimaan, mitä hyökkäys tarkoitti laajemmassa kontekstissa. Selvästikin Hindenburg oli antanut Ententen uuvuttaa itsensä tuloksettomissa hyökkäyksissään pitkin vuotta, ja päättänyt tilaisuuden tullen ”heittää Italian laidan yli”. Se tilaisuus oli nyt, kun Italiakin oli kahdessa edellisessä Isonzon taistelussa kuluttanut voimiaan. DP muistutti, että Saksan ulkoministeri von Kühlmann oli ensimmäisessä puheessaan uhannut keskusvaltojen alkavan ”ratkaiseviin operaatioihin”, jos rauhantarjousta ei hyväksyttäisi, ja että Itävallan ulkoministeri kreivi Czernin oli sanonut seuraavien rauhanehtojen olevan

⁹⁷ ”Italian sota.” *Helsingin Sanomat* 29.10.1917; ”Sota.” *Uusi Suometar* 29.10.1917; ”Jälkiosasto.” *Kansan Lehti* 29.10.1917.

⁹⁸ ”Sota.” *Uusi Suometar* 29.10.1917; ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 29.10.1917; ”Sota.” *Kansan Lehti* 30.10.1917.

⁹⁹ ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 29.10.1917.

ankarammat. DP kirjoitti nyt Italiassa käytävien taisteluiden ehkä olevan alku näille ”ratkaiseville operaatioille.”¹⁰⁰

30. lokakuuta Italian rintaman uutisarvo kasvoi suurimmaksi kaikkien lehtien sota-asiana. KL uutisoi jälkiosastossa Italiassa olleen ”Suunnattomia voimia tulella.”¹⁰¹ US piti tilannetta ”äärimmäisen vakavana” ja otaksui saksalaisten hyökkäysvoiman tarkoittavan ratkaisevaa iskuja Italiaa vastaan.¹⁰² US moitti italialaisten ”tunnettua menettelytapaa” salata tappionsa, kunnes asioiden todellinen tila paljastuu ja näyttäytyy heidän näkökulmastaan vieläkin ikävämmältä, tällä kertaa ”katastrofilta”. Virallisten tietojen mukaan italialaiset olivat olleet valmiita torjumaan vihollisen keskittämät joukot, mutta todellisuudessa hyökkäys olikin ollut käynnissä jo melkein viikon. Saksalaiset olivat puolestaan ilmoittaneet sotatoimien vilkastumisesta jo hyökkäyksen alkamispäivänä. Oli selvää, että vastoin aikaisempia tietoja, saksalaisilla oli suuri osa tämänhetkisessä taistelussa. US valaisi, että siinä missä italialaiset olivat pyrkineet Triesteä kohti, keskusvaltojen hyökkäys oli alkanut pohjoisempana ”päästäkseen täällä uhkaavalla tavalla vihollisen selkäpuolelle, mikä onkin onnistunut.” Hyökkäystä US kuvasi hyväonniseksi. Se oli pakottanut italialaiset perääntymään, ja sitä seurasi laajempi hyökkäys koko rintamalla. Lisäksi italialaiset olivat ilmoittaneet vihollistoiminnan kasvaneen Carsolla.¹⁰³ Myös HS:n mukaan ”huomattavimmat taistelusanomat ovat saapuneet Italian rintamalta.” HS:n mielestä kenraali Cadornan ensimmäiset vakuuttelut kävivät ”arveluttaviksi seuraavina päivinä saapuneiden raporttien valossa.” Italialaisten oli täytynyt kärsiä ”musertava tappio”, ja he olivat menettäneet kaikki saavutuksensa.¹⁰⁴ DP:n sähkeuutisissa Saksan pääesikunta ilmoitti vanginneensa 60 000 vihollista ja vallanneensa 450 tykkiä.¹⁰⁵ DP totesi, ettei Italian päämajasta ollut saatu sähkeitä nyt yli vuorokauten. Tämä saattoi tarkoittaa vain sitä, että hyökkäys oli aiheuttanut suuren onnettomuuden Isonzon armeijalle. DP arvioi, että keskusvaltojen vangiksi oli joutunut jo yli 100 000 miestä ja lähemmäs tuhat tykkiä, ja totesi Hindenburgin aikovan ”murskata ja poistaa pelistä” italialaiset. Tilanne oli kuitenkin toinen kuin itärintamalla, sillä italialaiset eivät olleet vielä tehneet vallankumousta, minkä vuoksi pystyivät vielä ryhmittymään uudelleen.¹⁰⁶ Hbl käsitteli hyökkäyksen ”vaikutusta yleiseen tilanteeseen”. Ympärysvallat olivat juuri aloittaneet hyökkäyksen länsirintamalla, ja Brasilia liittynyt sotaan keskusvaltoja vastaan, kun tieto hyökkäyksestä Italiaan oli yllättänyt koko maailman. Hbl:n mielestä kyseinen rintama ei ollut kuulunut kaikkein tärkeimpiin, eivätkä Italian

¹⁰⁰”Det italienska nederlaget.” (art.). *Dagens Press* 29.10.1917.

¹⁰¹ ”Jälkiosasto.” *Kansan Lehti* 29.10.1917.

¹⁰² ”Sota.” *Uusi Suometar* 30.10.1917.

¹⁰³ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 30.10.1917.

¹⁰⁴ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 30.10.1917.

¹⁰⁵ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 30.11.1917.

¹⁰⁶ ”Isonzokatastrofen.” (art.). *Dagens Press* 30.10.1917.

sotaponnistukset kuuluneet merkittävimpien joukkoon. Venäjän heikentymisen jälkeen sen merkitys oli kuitenkin kasvanut, ja toisin kuin Yhdysvalloilla, Italian armeija oli jo Euroopassa valmiina sotiin. Hbl jatkoi korostaen tilanteen olevan erittäin epäselvä yksityiskohdiltaan, ja koska tietoa saatiin niin hitaasti, oli vielä mahdotonta määritellä tapahtumia. Hbl:n tulkinnan mukaan hyökkäys oli, toisin kuin aikaisemmissa taisteluissa, alkanut pohjoisessa, mistä se uhkasi kiertää etelämpänä sijaitsevien hyvin varustettujen asemien taakse. Tällä hyökkäyksellä keskusvallat olivat päässeet uhkaamaan tärkeää rautatiekeskusta Udinea. Hbl arveli, että italialaiset perääntyisivät, ennen kuin yhteys sinne katkeaisi ja koittaisivat koota joukkonsa jollekin puolustuslinjalle, kuten Tagliamentolle. Tämä jokilinja sijaitsi kolme kilometriä länteen Udinesta. Hbl:kin muisteli Trentino-offensiivia, jolla oli ollut potentiaalia saartaa koko Isonzon rintama, ja totesi olevan vielä epäselvää, miksi keskusvallat päättivät nyt hyökätä Isonzo-laaksossa. Hbl nosti myös esiin mahdollisuuden ”samanlaiselle sosialistiselle agitaatiolle”, joka oli aiemmin lamauttanut Venäjän armeijan.¹⁰⁷

Venäläislehtien saamien englantilaistietojen mukaan Italiaan oli siirretty joukkoja itärintamalta Balkanilta. Hyökkäysjoukot käsittivät 650 000 miestä ja 5 000 tykkiä, ja lisää saapui itärintamalta. *Birsh Vjedomostin* mukaan Italian rintamalla saksalaiset olivat ryhtyneet kahden päivän pommituksen jälkeen voimakkaasti hyökkäämään Italian toista armeijaa vastaan. Italialaisten asemat olivat tuhoutuneet kokonaan, ja he perääntyivät. Ilmeisesti saksalaiset pyrkivät ”suurenmoisella liikkeellä” saartamaan Italian vasemman sivustan ja näin pakottamaan heidät jättämään etulinjansa. Taistelua käytiin ”ennen kuulumattomalla kiivaudella”, ja italialaiset perääntyivät vasta kulutettuaan kaikki ammuksensa ja kärsittyään suuria miestappioita. Bainsizzassa he olivat jättäneet asemansa vasta ammusten loputtua, ja kun 4/5 miehistöstä oli kaatunut. Paikoin heidät oli saarrettu kokonaan, ja joillain kukkuloilla he olivat jatkaneet taistelua täysin piiritettyinä. Taistelun seurauksena molemmat osapuolet olivat menettäneet kymmeniä tuhansia sotilaita. Venäläiset sotilaspiirit pitivät tilannetta ”äärimmäisen vakavana”. Saksalaisten eteneminen kohdistui Udinen ja Cividalen väliin. Tilanne ei ollut ikinä ollut näin vakava, ja Saksa halusi selvästi ratkaista sodan Italian rintaman osalta. Englantilaisia ja ranskalaisia apujoukkoja oli jo lähetetty Pohjois-Italiaan.¹⁰⁸ Italialaistietojen mukaan kyseessä oli ”yleinen hyökkäys, jota on jo kauan aikaa huomattu valmisteltavan.” Itävaltalainen sanomalehdistö oli ilmoittanut, että keskusvaltain sodanjohto oli käynyt neuvottelun ja päättänyt, että ”tulevat lähipäivinä ratkaisevasti parantamaan strategista asemaansa Italian rintamalla.” Hyökkäys vaikutti kuitenkin epäonnistuneen, sillä ”tavattomien ponnistusten ja raskaiden tappioiden hinnalla onnistui heidän jonkun

¹⁰⁷ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 30.10.1917.

¹⁰⁸ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 1.11.1917; ”Sota.” *Uusi Suometar* 30.10.1917; ”Sota.” *Kansan Lehti* 30.10.1917; ”Sota.” *Ilkka* 30.10.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 30.10.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 30.10.1917; ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 31.10.1917.

verran edetä” ja muualla italialaiset torjuivat hyökkäykset ”tuottaen heille suuria tappioita” ja ”ottaen muutamia satoja vankeja.”¹⁰⁹ *Observerin* ”luotettavaan englantilaislähteisiin” perustuvan tiedon mukaan itärintamalta oli siirretty 300 000 sotilasta ja paljon tykistöä ottamaan osaa hyökkäyksessä. Italian rintamalla oli 35–38 saksalais-itävaltalaisista divisioonaa, ja näiden muassa myös divisioonaa Balkanilta sekä turkkilaisia divisioonia.¹¹⁰

Birsh. Vjedomosti kirjoitti, että Italian rintaman taistelu kosketti kaikkia ympärysvaltioita, sillä Cadornan elokuiset hyökkäykset Triesteä vastaan olivat ottaneet painetta pois Venäjän rintamalta, mitä olisi tarvittu tuolloin enemmän kuin koskaan. Lehden mukaan oli nyt Venäjän armeijan vuoro auttaa italialaisia ja aloittaa hyökkäys Balkanille. Ranska ja Englanti ”ryhtyvät --- epäilemättä johonkin.” Jotain oli joka tapauksessa tehtävä, sillä muuten ympärysvallat olisivat menettäneet ”liittolaisen ja rintaman, joka on aina sitonut 35–38 divisioonaa vihollisten joukkoja”, jotka olisivat muuten toimineet jollain muulla rintamalla.¹¹¹

HS kirjoitti 31. lokakuuta, että hyökkäys jatkui ja että osa italialaisista perääntyi tekemättä vastarintaa tai antautui.¹¹² HS aloitti katsauksen pahoitellen, että italialaisten tiedonannot taistelusta saapuivat ”tavattomasti myöhästyneinä tahi eivät saavu lainkaan”, mihin ei tiedetty syytä.¹¹³ HS ja Hbl käsitelivät kumpikin *Russkaja Voljan* kerronnan taistelun kulusta: Saksan päämaja oli ottanut operaation johdon ja suunnitellut hyökkäystä jo kuukauden ajan. Joukkoja oli siirretty kuukausien ajan kaikilta rintamilta; suurin osa oli irrotettu Romanian rintamalta, mutta osa oli myös Balkanilta ja Ranskasta. Mukana oli myös puolalaisia legioonalaisia. Tämän Rombon-vuoren ja Adrianmeren välillä olleen noin 600 000 miestä ja 5 000 tykkiä vahvan armeijan johtoon oli valittu Otto von Below, joka aiemmin oli kunnostautunut Itä-Preussissa ja Puolassa, sitten Balkanilla ja myös Sommen taistelussa länsirintamalla.¹¹⁴

Venäläislehtien tietojen mukaan hyökkäys oli alkanut 24. lokakuuta koko Isonzon rintamalla ja keskittyi kolmeen kohtaan: Rombon-vuoren ja Tolminon väliin sekä Bainsizzan ja Carson ylätasangoille. Pommitusta oli kestänyt kaksi päivää. Sen aikana italialaisten asemat Tolminossa olivat tuhoutuneet, ja he joutuivat perääntymään rajan yli. Saksalaiset pyrkivät alamaalle kohti Cividalea ja Udinea, mikä

¹⁰⁹ ”Jälkiosasto.” *Kansan Lehti* 29.10.1917.

¹¹⁰ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 30.11.1917; ”Sota.” *Ilkka* 30.10.1917; ”Sota.” *Kansan Lehti* 31.10.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 31.10.1917.

¹¹¹ ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 30.10.1917; ”Wiime postista.” *Helsingin Sanomat* 1.11.1917.

¹¹² ”Sota.” *Helsingin Sanomat* 31.10.1917.

¹¹³ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 31.10.1917.

¹¹⁴ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 31.10.1917; ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 31.10.1917.

puolestaan uhkasi italialaisten asemia Görzissä ja Carsossa, minkä vuoksi italialaisten olisi pian luovuttava koko Isonzon rintamasta. Italialaiset vastasivat hyökkäykseen tykistötulella.¹¹⁵

Russkaja Voljan asiantuntijan mukaan voitiin sanoa Italian joutuneen huonoon tilanteeseen, vaikka tietoa taistelun kulusta oli vielä vähän. Vihollinen oli valinnut hyvän paikan läpimurrolleen, sillä Tolminon alueella ei vielä tämän sodan aikana ollut tapahtunut mitään merkittäviä operaatioita ja lisäksi hyökkääjä oli sitä kautta päässyt ohittamaan etelämpänä sijaitsevat italialaisten linnoitetut asemat. Vihollinen oli arviolta edennyt 4–5 virstaa. ”Onnena onnettomuudessa” oli, ettei hyökkäys alkanut Trentinosta käsin.¹¹⁶

Itävaltalaisen tiedonannon mukaan klo 7 aamulla oli alkanut tunnin mittainen tykistötuli ”Rombonin vuoresta aina mereen saakka”. Päähyökkäyksen alueella italialaisten etulinjan asemat ”tasoitettiin maan tasalle.” Italialaiset olivat perääntyneet nopeasti, mistä oli seurannut ilmeisesti yleinen pako-kauhu. Italian päämajan raportin (28.10.) mukaan ”---antautuivat monet italialaiset osastot ilman vastarintaa tahi turvautuivat hillittömään pakoon jättäen siten tien auki hyökkääville saksalaisitävaltalaisille kolonneille, jotka sen jälkeen suurempaa vastarintaa kohtaamatta ovat päässeet tunkeutumaan alppiseudusta Venetsian tasangolle.” Hyökkääjä oli kaiketi jo saavuttanut Udinen, mikä teki ”sangen arveluttavaksi” Italian kolmannen armeijan tilanteen. Itävaltalaisten mukaan italialaiset perääntyivät nyt koko rintamalla ja tasangolla käytiin kamppailua heidän jälkijoukkojaan vastaan.¹¹⁷

Giornale d’Italian mukaan olivat ”olosuhteet Venäjän rintamalla avanneet keskusvalloille suuria mahdollisuuksia” ja ”Italia on pakotettu suureen taisteluun”, jossa liittolaisten apu oli välttämätöntä hyökkäyksen torjumisessa. Italialainen ja ranskalainen lehdistö muiden muassa *Temps* syyttivät saksalaisten menestyksestä Venäjän rintaman toimetttömyyttä. *Tempsin* sota-asiantuntija kirjoitti, että liittolaiset tukisivat Italian armeijaa, ”sillä Hindenburgin armeija on nopean etenemisen aikana varmaankin menettänyt osan taistelukuntoisuudestaan.” Asiantuntijat olivat erimielisiä itärintaman vaikutuksesta, mutta yleinen mielipide Ranskassa piti venäläisiä syyllisenä Italian rintaman vaikeuksiin. *New York Times* puolestaan kertoi Italian lähettiläiden pyydelleen liittolaisilta apua jo kuukausia. Lehti vertasi tappiota Venäjän armeijan kesällä 1915 kärsimään, ”sillä eiväthän ihmiset paljain käsin voi taistella tykistöä vastaan.” Sen mukaan Italiassa ei ole tarpeeksi aseita kohdata vihollista, aivan kuten Venäjällä. Italian armeijan sotatarvikepula taas juontui liittolaismaiden nihkeydestä auttaa. *New York Evening Postin* mukaan saksalaiset olivat nyt saavuttaneet yhden suurimmista voitoistaan ja

¹¹⁵ ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 31.10.1917.

¹¹⁶ ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 31.10.1917.

¹¹⁷ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 31.10.1917.

mitätöineet viidessä päivässä Italian puolen miljoonan miehen ja 15 kuukauden uhraukset vaatineet saavutukset.¹¹⁸

Saksa oli keskittänyt sodan alussa hyökkäystoimensa länsirintamalle, minkä vuoksi itärintamalla Itävalta-Unkari oli suorittanut itsenäisiä hyökkäyksiä minimaalisella saksalaistuella. Tämä oli johtanut itävaltalaisunkarilaisten raskaisiin tappioihin syksyllä 1914 ja alkuvuodesta 1915. Kuten nyt Italian rintamalla, Saksan pääesikunta oli tiedostanut, ettei Itävalta-Unkarin saanut antaa romahtaa, ja lähettänyt kahdeksan divisioonaa näiden tueksi. Hyökkääjien yllätykseksi Galitsian venäläisjoukot olivat romahtaneet. Kesäkuun 1915 loppuun mennessä 250 000 venäläistä oli antautunut ja satoja tuhansia kaatunut tai haavoittunut. Venäjän armeija oli menettänyt taisteluissa lähes koko rauhanajan päällystönsä, ja sen sotatarvevaranto oli kulunut loppuun.¹¹⁹

Vuonna 1917 Venäjän rintama kulki pohjoisessa Riikasta Minskin länsipuolitse Karpaateille ja sieltä Mustallemerelle. Tsaarin vallan romahdus helmikuun vallankumouksessa ja väliaikaishallituksen perustamisen jälkeen Venäjän sotateollisuus oli ollut pysähdyksissä, ja sotilaita karkasi armeijasta kiihityvällä tahdilla. Väliaikaishallitus oli kuitenkin päättänyt jatkaa epäsuosittua sotaa. Kesäkuun 1. päivänä aloitettu Kerenski-offensiivi oli edistynyt ensin hyvin, varsinkin etelämpänä itävaltalaisunkarilaisia joukkoja vastaan. Saksalaiset olivat kuitenkin odottaneet venäläistä hyökkäystä ja ryhtyneet sen mukaisiin vastatoimiin. Heinäkuun vastahyökkäyksen tuloksena Venäjän armeija oli romahtanut täysin. Jotkut sotilaat olivat jopa ampuneet upseerinsa ja kieltäytyneet taistelemasta. Venäjä kuohui muutenkin sisäisesti. Alkusuksyllä monarkistit olivat yrittäneet kaataa väliaikaishallituksen. Sitten armeijan ylipäällikkö Lavr Kornilov oli syyskuussa yrittänyt omaa sotilasvallankumousta.¹²⁰ Venäjän armeija ei tämän vuoksi ollut kyennyt aloitteisiin itärintamalla, mitä yleisesti pidettiin ainakin osasyynä siihen, että keskusvallat olivat kyenneet aloittamaan mittavan hyökkäyksen Italian rintamalla.

Züricher Morgenzeitungin mukaan Italian tiedonannoissa ei ollut enää Cadornan allekirjoitusta, mikä viittasi ylipäällikön vaihdokseen. *Times* uutisoi, että Englannissa oltiin huolissaan tilanteesta, ja Italia saattoi luottaa liittolaistensa ”kaikinpuoliseen kannatukseen.”¹²¹ Italian raportin mukaan Italian armeija jatkoi perääntymistään samalla, kun saksalais-itävaltalaisien joukkojen lukumäärä kasvoi. Lisää divisioonaa tuotiin sekä itä- että länsirintamilta. Carnian ja Trentinon lähellä oli ”suunnaton saksalainen joukkokeskittymä”. Cadorea vastaan oli alkanut uusi hyökkäys, joka oli kuitenkin pysäytetty

¹¹⁸ ”Viimeiset tiedot.” *Työmies* 31.10.1917; ”Sota.” *Kansan Lehti* 1.11.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 1.11.1917; ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 1.11.1917; ”Italian sota.” *Helsingin Sanomat* 1.11.1917; ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 31.10.1917.

¹¹⁹ Strachan 2000, 49–50.

¹²⁰ Tucker 1998, 147–152.

¹²¹ ”Sota.” *Kansan Lehti* 31.10.1917.

alkuunsa. Italialaisten tilannetta kuvattiin äärimmäisen vakavaksi, ja he odottivat tulevansa kärsimään pahoja tappioita.¹²²

Hbl totesi, että hyökkäyksen alusta oli nyt kulunut kokonainen viikko, eikä maailmalle ollut saatu tarkempia tietoja, kuin että italialaisten rintama oli paikoin murskattu. Keskusvaltojen mukaan hyökkäys oli alkanut myrskyssä ja räntäsateessa noin 30 kilometriä leveällä rintamalla pohjoiseen Plezzon ja Tolminon välissä. Hyökkääjät olivat saavuttaneet tavoitteensa huolimatta italialaisten ankarasta vastarinnasta. Italialaiset olivat menettäneet asemiansa myötä paljon tykistöään, varsinkin raskasta tykistöä, jota he eivät olleet voineet siirtää pois hyökkäyksen alta, ja perääntyminen oli varmasti käynyt raskaaksi sotilaiden taistelutahdolle.¹²³ Venäläisten lehtien mukaan italialaiset olivat menettäneet 65 000 miestä vankeina ja 450 tykkiä. Hbl:n mielestä Italian rintamalla ei ollut ”tällä hetkellä kilpailijaa mielenkiinnosta.”¹²⁴

Saksalaislehtien mukaan hyökkäyksellä oli suuri merkitys koko sodalle. *Berliner Tageblattin* kirjeenvaihtaja sähköitti, että saksalaiset olivat seuranneet italialaislehdistön kirjoituksia mahdollisista vastavalmisteluista, mutta näköjään olivat onnistuneet yllättämään nämä. ”Syvässä hiljaisuudessa” muutama tuhatta tykkiä oli viety asemiin, ja ammunta oli alkanut yhtäkkiä, minkä jälkeen hyökkäävät joukot ”kokivat vain heikkoa vastarintaa.”¹²⁵

Suomessa työväenlehdet sekä DP julkaisivat Italian päämajan 28. lokakuuta annetun virallisen tiedonannon:

*Muutammat toisen armeijamme joukoista peräytyivät osaksi pelkurimaisesti vastarintaa tekemättä, osaksi antautuivat viholliselle taisteluitta ja antoivat täten itävaltalais-saksalaisille mahdollisuuden murtautua linjoillemme Julisten alppien rintaman wasem-malla siivellä. Toiset osastot eiwät osoittamastaan urhoollisuudesta ja rohkeudesta huolimatta woineet estää vihollisen tunkeutumista isänmaamme pyhälle alueelle. Me poistimme sotajoukkomme linjoiltamme wasta sen jälkeen, kun olimme häwittäneet kaikki niillä paikoilla olewat warastot. Lukuisat woitokkaat taistelut, joita meidän urhoolliset sotamiehemme owat suorittaneet 2½ sotawuoden kuluessa, antawat ylipäällikölle syytä olla wakuutettu, että armeijamme, jolle maan kunnia ja turwallisuus on uskottu, tulee lopuksi täyttämään welwollisuutensa.*¹²⁶

¹²² ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 31.10.1917.

¹²³ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 31.10.1917.

¹²⁴ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 31.10.1917.

¹²⁵ ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 31.10.1917; ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 1.11.1917.

¹²⁶ ”Maailman sota.” *Työmies* 31.10.1917.

KL otsikoi: ”Italialaiset joukot kapinallisia. – Eivät halua taistella.” KL:n mukaan tapaus osoitti, että italialaiset sotilaat ”uskaltavat jo olla tottelematta komentajiensa käskyjä.”¹²⁷ Muissa raporteissa Italian päämaja kehuu joukkojensa toimivan ”suurella tarkkuudella” ja pidättelevän vihollista.¹²⁸ Italian pääesikunnan mukaan joukot taistelivat ”tietoisina syyllisyydestään”. Hbl muisteli tämän olleen teemana myös Trentino-offensiivin aikana.¹²⁹

Sodan aikana kenraali Cadorna oli jo pitkään syyttänyt sosialisteja tappiomielialan lietsomisesta ja hallitusta sen sallimisesta. Vuonna 1917 hän oli alkanut syyttää venäläisiä itärintaman toimettomuudesta ja elokuussa katolisiakin, kun paavi oli tuominut koko sodan, kutsunut sitä ”hyödyttömäksi teurastukseksi” ja kehottanut yleiseen aseistariisuntaan¹³⁰. Tilannetta pahensi jo itsessään se, etteivät sotatoimet olleet saavuttaneet tavoitteitaan. Itävalta-Unkarin tarjous ennen sodanjulistusta olisi antanut Italialle enemmän aluetta, kuin Cadornan johtama sota kahdessa ja puolessa vuodessa.¹³¹

1. marraskuuta lehdistössä kiinnitettiin huomiota saksalaisten tiedonantoon, että Italian toinen armeija oli tuhoutunut viisi päivää kestäneissä taisteluissa. Saksalaiset korostivat sääolosuhteiden hyödyntämistä. Tiedonanto kiinnitti erityistä huomiota Maggiore-vuoren valtaukseen. *Russkaja Volja* oli kirjoittanut hyökkääjän vanginneen 28. lokakuuta mennessä 100 000 miestä ja vallannut 800 tykkiä. Keskusvallat lähettivät lisäjoukkoja tälle rintamalle.¹³² Italian päämajan mukaan italialaiset olivat perääntymässä uusiin aseisiin, ja Isonzon sillat oli tuhottu. Ratsuväestä koostuva jälkijoukko pidätteli vihollisia.¹³³ DP:n mukaan ”raivoisat saksalaishyökkäykset” ja ”tarmokkaat italialaisten vastahyökkäykset” seurasivat toisiaan ”yötä päivää” Cividale–Udine-alueella.¹³⁴ Italialaistietojen mukaan ”hyökkäysaalto kasvoi” koko ajan uusilla joukoilla, joita oli siirretty itärintamalta. Italialaiset olivat valmistautuneet kärsimään katkeria tappioita. Uusi saksalaishyökkäys oli alkanut Cadoressa, mutta pysäytetty. Carniassa ja Trentinossa oli ”suunnattomia joukkokeskittymiä”.¹³⁵

Tykkien lukumäärän ilmoittaminen vankien ohessa oli olennaista siksi, että ensimmäinen maailmansota oli paitsi juoksuhautasotaa myös tykistön sotaa. Tykistö ampui ”valmistelun” ennen jokaista hyökkäystä. Jalkaväen oli lähes mahdotonta toimia oman tykistön kantaman ulkopuolella. Tykistövalmistelu ammuttiin parhaimmillaan tuhansilla tykeillä, ja se saattoi kestää useita päiviä. Toisinaan

¹²⁷ ”Sota.” *Kansan Lehti* 31.10.1917.

¹²⁸ ”Maailman sota.” *Työmies* 31.10.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 31.10.1917.

¹²⁹ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 31.10.1917.

¹³⁰ Clark 1996, 197.

¹³¹ Clark 1996, 187–188.

¹³² ”Sota.” *Uusi Suometar* 1.11.1917; ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 1.11.1917; ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 1.11.1917; ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 2.11.1917.

¹³³ ”Sota.” *Ilkka* 1.11.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 1.11.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 1.11.1917.

¹³⁴ ”Italiensk politik.” (art.). *Dagens Press* 1.11.1917.

¹³⁵ ”Den stora offensiven mot Italien.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 1.11.1917.

valmistelun kestoja leikattiin yllätyselmentin lisäämiseksi seuranneeseen jalkaväen hyökkäykseen.¹³⁶

Russkaja Voljan mukaan hyökkäys oli suunnattu Udineen. Hyökkäys oli tapahtunut huonossa maastossa, mutta sen selvänä etuna oli, että sitä kautta se pääsi suoraan tälle tärkeälle rautatieyhtymäkohdalle. Italian armeija oli nyt vaarassa jäädä ”umpiloukkoon”.¹³⁷ Italian kolmannen armeijan tilanne oli vaikea, koska saksalaiset olivat Udinen vallattuaan katkaisseet sen varsinaiset liikenneyhteydet emämaahan. Kolmas armeija, oli tietenkin jo perääntymässä länteen, mutta he olivat itävaltalaisen ja Udinen saksalaisarmeijan välissä. HS jännitti, kokisiko se saman kohtalon kuin toinen armeija. Venäläislehtien Roomasta saaman tiedon mukaan uusia saksalaisia divisioonia oli saapunut Trentinon ja Cadoreen, mistä ne voisivat onnistuneella hyökkäyksellä saartaa koko Italian kenttäarmeijan. Se oli ilmeisesti Saksan päämajan lopullinen suunnitelma. Saksalais-itävaltalaisia joukkoja oli koko Italian rintamalla noin miljoona miestä, kun taas Italiassa HS laskee olevan reserveineen 1,5 miljoonaa, joilla ei kuitenkaan ollut tarpeeksi aseistusta varsinkaan raskasta tykistöä.¹³⁸ HS:n mukaan italialaiset odottivat liittolaistensa apua¹³⁹, ja nämä olivat ”ryhtyneet kiireellisiin toimenpiteisiin”¹⁴⁰.

Birsh. Vjedomostin mukaan Italian päämaja oli ilmoittanut joukkojensa perääntyvän ja hyökkäysvoiman kasvavan. Italian suurlähettiläs Pietarissa, markiisi Carlotti, oli kommentoinut olevansa vakuutunut onnellisesta lopusta¹⁴¹. Lontoosta oli sähkötetty eri lehtien lausuntoja. *Timesin* mukaan Italian kohtalo riippui liittolaisista. Nämä eivät olisi voineet antaa Italian kokea Romanian ja Serbian kohtaloa. *Daily Chronicle* kirjoitti, että oli hyödytöntä etsiä tilanteen syytä, sillä virheitä sattuu. Sen sijaan he saattoivat ottaa osaa.¹⁴² *Reuterin* tietojen mukaan apua Italiaan oli jo ryhdytty kokoamaan.¹⁴³ Ruotsinkieliset lehdet julkaisivat *Birsh Vjedomosti* saamat kannanotot kahdelta saksalaisupseerilta. Kenraali Ardenck¹⁴⁴ kommentoi *Berliner Tageblattille*, että sodanjohto tähtäsi pidemmälle kuin vain Isonzo-laakson vapauttamiseen. Hän toivoi hyökkäyksen ”ratkaisevan lopullisesti” Italian rintaman¹⁴⁵. *Lokalanzeigerissa* asiantuntija von Harten totesi, että kyse ei ollut Itävallan pelastamisesta vaan siitä, että ”Saksan pääesikunnan suunnitelma käsittää vielä tärkeämpiä yleiseurooppalaisesti merkityksellisiä tarkoituksia.”¹⁴⁶ Saksalainen sosialistilehti *Vorwärts* ei tahtonut hyökkäyksen

¹³⁶ Corvisier & Childs 1994, 45–46.

¹³⁷ ”Maaailman sota.” *Työmies* 1.11.1917.

¹³⁸ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 1.11.1917.

¹³⁹ ”Sota.” *Helsingin Sanomat* 1.11.1917.

¹⁴⁰ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 1.11.1917.

¹⁴¹ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 1.11.1917.

¹⁴² ”Sota.” *Ilkka* 1.11.1917.

¹⁴³ ”Sota.” *Ilkka* 1.11.1917; ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 1.11.1917; ”Jälkiosasto.” *Kansan Lehti* 2.11.1917.

¹⁴⁴ DP:n mukaan Ardenck, Hbl:n mukaan Ardenne

¹⁴⁵ ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 2.11.1917.

¹⁴⁶ ”Italiensk politik.” (art.). *Dagens Press* 1.11.1917.

muuttuvan valloitusretkeksi menestyksestä huolimatta. Sen mukaan itävaltalaiset eivät suinkaan hailleet Pohjois-Italian takaisin valloittamisesta. Voittojen olisi pitänyt tukea ”Saksan ja sen liittolaisten rauhanpolitiikkaa”, mutta lehti pelkäsi tämän hyökkäyksen päin vastoin pakottavan Italian taistelemaan ja pitkittämään sotaa.¹⁴⁷

Hbl kirjoitti ”suurtaistelusta Italian rintamalla.” Italian päämajasta ei ollut vielä saapunut kattavaa tiedonantoa, joten kirjoitus perustui Ruotsin lehdissä julkaistuihin ”varauksettomiin” saksalaisraportteihin, jotka sisälsivät ”pelottavia tiedonantoja” Ententen näkökulmasta. Hbl huomautti, että nämä tiedot olivat aina vähintään puoli viikkoa vanhoja, joten ajankohtaista kuvaa niistä ei saanut.¹⁴⁸ Saksalaisten läpimurto jatkui ”sinnikkäällä ja päättäväisellä voimalla, joka oli luontevaa saksalaisille.” 26. lokakuuta annetun tiedon mukaan he olivat etenemässä Caporetton ja Ronzinan yli. Ne Italian toisen armeijan joukot, joita ei ollut vangittu, perääntyivät, ja keskusvallat taistelivat jo paikoin Italian maaperällä edeten kovasta vastarinnasta huolimatta. Heidän ottamansa vankimäärä sekä sota-saalis kasvoivat koko ajan. Cadorna oli aikonut itse aloittaa kahdennentoista Isonzon taistelun, mutta itävaltalaisunkarilaiset ja saksalaiset olivat ottaneet aloitteen rintaman pohjoisosassa. Raportti kuvasi taistelua ja erityisesti tykistön käyttöä ja miten ”koko Isonzon alemman kaaren nostava vuoren harjanne katosi tuleen, savuun, tomuun ja kivisateeseen. Sitten kulki tulimuuri murskattujen italialaisten kukkula-asemien taakse. Pian sen jälkeen ryntäsivät valmiina odottaneet iskujoukot kohti italialaisia, jotka puolustautuivat epätoivoisen rohkeudella.” Italialaiset olivat tehneet seuraavana päivänä täysin epäonnistuneita vastahyökkäyksiä Bainsizzan ylätasangolla sekä Plezzon ja Tolminon välissä. Sen jälkeen oli perääntyminen Bainsizzasta muuttunut pakomatkaksi, ja italialaiset olivat näin luopuneet viimeisimmistä aluevaltauksistaan. Itävallan diplomaattipiirit seurasivat tiiviisti tilanteen kehitystä, joka oli ”suora vastaus Ententen rauhanvastaiselle politiikalle.”¹⁴⁹

Hbl arveli aluemenetyksillä olevan suuri merkitys varsinkin henkisesti, sillä varsinkin Görz oli ollut taisteltu kaupunki koko sodan ajan. Englanti ja Ranska olivat ryhtyneet toimiin pelastaakseen Italian ”uhkaavalta katastrofilta”. Kuitenkin venäläislehtien mukaan keskusvallat eivät olleet vielä hyökänneet täydellä voimalla, vaan joukkoja oli keskitetty myös Trentinon, ja Isonzon rintamalle saapui reservejä.¹⁵⁰ *Retshin* sotilasasiantuntijan mukaan hyökkääjillä olisi ollut suurempi suunnitelma kuin

¹⁴⁷ ”Sota.” *Uusi Suometar* 1.11.1917; ”Italian sota.” *Helsingin Sanomat* 1.11.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 1.11.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 1.11.1917.

¹⁴⁸ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 1.11.1917.

¹⁴⁹ ”Den stora offensiven mot Italien.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 1.11.1917.

¹⁵⁰ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 1.11.1917.

Isonzon rintama, sillä se mahdollisesti pyrki saarrostamaan koko Pohjois-Italian ja täten suuren osan Cadornan armeijasta. Italialaiset olivat nyt perääntyneet 6–8 kilometriä rajaltaan.¹⁵¹

Cividale oli päätyneet keskusvaltojen haltuun, mutta alueella taisteltiin yhä.¹⁵² Italialaisessa lehdistössä oli huomattu, että ”hyökkäys on valmistettu tavattomalla huolella” ja että vihollinen pyrki piirtämään italialaiset. Kansakuntaa kehoitettiin ottamaan tulevaisuus vastaan ”rauhallisella mielellä.” Etenkin lombardialaisille oli vakuutettu, ettei heitä uhkaa vaara. Lyonilaisen lehdistön mukaan italialaiset parlamenttipiirit olivat vaipuneet pessimismiin. *Corriere della Sera* sotakirjeenvaihtaja Barzinin mukaan oli ”koittanut hetki, jolloin kansan täytyy koota kaikki rohkeutensa ja luottamuksensa. Nyt ratkaistaan Italian kohtalo ja jokaisen täytyy seistä asemillaan.”¹⁵³ HS oli poiminut kolme faktaa Italian päämajalta: Ensiksikin Italian armeija oli perääntynyt 29. lokakuuta koko rintamalla Isonzjoen itäpuolella. Toiseksi he olivat hävittäneet kaikki Isonzon sillat hidastaakseen hyökkääjää. Kolmanneksi perääntyminen oli tapahtunut nopeasti ratsuväkiosastojen turvaamana. Italialaiset olivat raportoineet kärsineensä suuria tappioita, ja että hyökkääjät saivat koko ajan uusia armeijakuntia. Siellä oli siis alkanut ”ratkaiseva taistelu” Italian armeijan ”kestävyydestä”. HS:n mielestä italialaiset eivät vaikuttaneet toiveikkailta. Perääntyminen Venetsian tasangolla olisi asettanut Carnian joukot saarrostusvaaraan. Läpimurto Trentinossa puolestaan olisi uhannut saartaa koko Koillis-Italian Adige- ja Po-jokia myöten. HS totesi lopuksi, etteivät liittolaisjoukot ehtisi vaikuttamaan ratkaisevasti Italiassa käytävään taisteluun, vaan niiden olisi hyödyllisempää aloittaa omia hyökkäyksiään muilla rintamilla. ”Toistaiseksi ei kuitenkaan kuulu mitään tällaisista toimenpiteistä läntiseltä sotanäyttämöltä, vielä vähemmän Venäjän taholta.”¹⁵⁴ Trentinossa oli havaittu suuria joukkokeskityksiä, ja Italia varautui hyökkäykseen sieltäpäin. Cadoressa kenraali Robilanten armeija torjui ”vihollisen yhä vakavammat ja itsepintaisemmat hyökkäykset.”¹⁵⁵ Italialaisen raportin mukaan San Daniele del Friulissa oli taisteltu. Kenelläkään ei ollut vielä varmuutta hyökkäyksen laajuudesta. Taistelun lopputulosta, saati merkitystä sodankululle, saattoi vielä vain arvailla.¹⁵⁶ DP:n mukaan italialaiset olivat alkaneet saamaan rintamalinjaansa koottua Tagliamentolle. Mitään takeita linjan pitävyydestä ei ollut, eikä asemaa välttämättä edes aiottu vahvistaa, sillä suurin vaara Italian armeijalle oli hyökkäys Trentinosta. Läpimurto sieltä käsin olisi johtanut koko Isonzon sotajoukon piiritykseen.¹⁵⁷ Hbl kirjoitti asiasta jo

¹⁵¹ ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 1.11.1917.

¹⁵² ”Sota.” *Uusi Suometar* 2.11.1917; ”Sota” *Helsingin Sanomat* 2.11.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 2.11.1917.

¹⁵³ ”Sota.” *Uusi Suometar* 2.11.1917; ”Sota.” *Ilkka* 3.11.1917.

¹⁵⁴ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 2.11.1917.

¹⁵⁵ ”Italian sota.” *Helsingin Sanomat* 2.11.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 2.11.1917.

¹⁵⁶ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 2.11.1917.

¹⁵⁷ ”Den italienska reträtten.” (art.). *Dagens Press* 2.11.1917.

aikaisemmin, ja totesi, ettei tällä kertaa olisi voitu odottaa uutta Brusilov-offensiivia pelastamaan tilannetta.¹⁵⁸

Brusilov-offensiivi oli kesäkuussa 1916 alkanut harhautusoperaationa Vilnaan kohdistuneelle päähyökkäykselle. Venäläiskenraali Aleksei Brusilov, lounaisrintaman päällikkö oli suunnitellut hajanaisen hyökkäyksen pitkin itävaltalaisunkarilaista rintamaosuutta, mikä oli hämännyt puolustajia lähettämästä vahvistuksia. Hyökkäys Galitsiassa oli saavuttanut yllättävää menestystä, mutta päähyökkäys oli viivästynyt kohtalokkaasti. Viivästyksen takia saksalaiset olivat kiirehtineet vahvistamaan liittolaistaan etelämpänä. Brusilov oli jatkanut hyökkäystään Karpaateille asti, mutta joutunut lopulta huolto-ongelmien ja saksalaispainostuksen vuoksi perääntymään. Brusilov-offensiivin katsotaan olleen Venäjän armeijan suurin panos koko sodassa, vaikkakin venäläistappiot nousivat 1,4 miljoonaan ja itävaltalaisien 750 000, sillä sen seurauksena Itävalta-Unkari joutui hellittämään hyökkäystään Trentinossa ja Saksa Verdunissa. Brusilovin itsensä mukaan Itävalta-Unkarin armeija olisi jopa kukistettu perusteellisesti, jos päähyökkäys olisi tapahtunut ajallaan.¹⁵⁹ Offensiivin alkumenestys myös rohkaisi entisen keskusvaltalaisen Romanian liittymään sotaan keskusvaltoja vastaan, vaikkakin kohtalokkain seurauksin. Elokuusta joulukuuhun 1916 käytyjen taisteluiden jälkeen koko maa joutui keskusvaltojen miehittämäksi.¹⁶⁰

Hbl:n mukaan ”kehityksen päälinjat” alkoivat selkiytyä marraskuun 2. päivänä. Saksa ja Itävalta-Unkari olivat selvästi saavuttaneet tavoitteensa paremmin kuin edes itse olivat osanneet odottaa. Hyökkäys oli ennenkuulumaton voiman- ja taidonnäyte koko sodassa. Liittolaisten toimet länsirintamalla eivät olleet onnistuneet estämään Saksaa keskittämästä joukkojaan Italiaa vastaan, aivan kuten kävi aiemmin Riikassa. Ranskasta oli nyt lähetetty apua, ja huhuttiin jopa Sarrailin armeijan siirtämisestä Makedoniasta.¹⁶¹ Italialaisen raportin mukaan taistelu Cividale–Udine-alueella aaltoili edestakaisin molempien osapuolten lähettäessä lisää joukkoja taisteluun. Carnion rintamalla kasvoi saksalaishyökkäyksen uhka. Trentinossa saksalais-itävaltalaiset joukot vaikuttivat valmiilta hyökkäämään. Cadoressa kenraali Robilanten armeija oli torjunut vihollisen yhä kovemmat hyökkäykset.¹⁶² Italialaisten sivustaa uhkasi hyökkäys myös Carnisilta alpeilta, joka onnistuessaan olisi ollut turmiollinen koko Venetsian alueen armeijalle. Hbl oli sitä mieltä, että tässä tilanteessa italialaisten ainoa toivo oli vetäytyä koko rintamalla ja näin lyhentää sitä. Tällainen lyhyempi rintama olisi ollut mahdollinen

¹⁵⁸ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 31.10.1917.

¹⁵⁹ Tucker 1998, 117–119.

¹⁶⁰ Strachan 2000, 72–74.

¹⁶¹ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 2.11.1917.

¹⁶² ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 2.11.1917.

vain Garda-järven ja Adrianmeren välisellä vyöhykkeellä, missä sijaitsivat Adige- ja Po-joet. Tilanne oli joka tapauksessa huono, ja ”Italian kohtalonhetki on lyönyt”.¹⁶³

Venäläislehdistön mukaan hyökkäys oli nyt muuttunut koko rintaman laajuiseksi etenemiseksi, mutta hidastunut italialaisten reservien ansiosta. Myös vihollinen lähetti uusia joukkoja ”avautuneeseen murtumaan”. Saksalaiset ja itävaltalaiset lehdet kirjoittivat, että tarkoituksena oli tuhota koko Italian armeija, jos vain mahdollista. Venäläislehti *Denin* mukaan Italia oli ollut Venäjälle hyvä vastapaino sodassa Itävalta-Unkaria vastaan.¹⁶⁴

Italialaiset joukot olivat asettuneet Tagliamento-joelle, missä vihollisen etenemisyrietykset oli torjuttu. Vihollinen oli pommittanut rintaman takana sijaitsevia kaupunkeja, mikä oli aiheuttanut siviiliuhreja¹⁶⁵. Italialaisten mukaan hyökkääjät pyrkivät etenemään Udinesta tuloksetta¹⁶⁶. *Russkaja Voljalle* oli Italian pääesikunnasta tullut tietoja. Jotkin italialaisjoukot perääntyivät taistellen kohti Tagliamentoa. Myös kenraaleja oli haavoittunut tai kaatunut¹⁶⁷. Saksan päämajan mukaan 14. armeija oli valloittanut Udinen ja tunkeutui vastarinnasta huolimatta Tagliamentoa päin¹⁶⁸. Itävaltalaiset puolestaan kehuivat menestyksestä etenemistään ja sitä, että italialaisten aiemmat ponnistukset oli mitätöity. He ilmoittivat, etteivät suinkaan olleet kärsineet niin suuria tappioita, kuin voisi luulla¹⁶⁹. Itävaltalaisien mukaan keskusvallat olivat vanginneet 100 000 miestä ja kaapanneet 700 tykkiä. *Berliner Tageblattin* sotilasasiantuntija kirjoitti, ettei kyse ollut vain Isonzon laakson valtaamisesta, vaan ”Italian poistamisesta sotaikäyvien valtojen riveistä”¹⁷⁰.

Russkaja Volja oli kirjoittanut, että Italian armeijassa oli yhä isänmaallinen henki ja luotto Cadornaan¹⁷¹. Italian päämaja vakuutti, että saksalaiset olivat liioitelleet menestystään. Liittolaisjoukkojen saapuminen oli rohkaissut italialaissotilaita, ja vallitsi ”levollisuus ja vakaumus siitä, että --- loppuivat sisäiset eripuraisuudet ja jo nyt lupaavat sosialistit antaa uudelle hallitukselle kaikenpuolista kannatusta.”¹⁷² Saksalaisia uhkasi myös hyökkäys länsirintamalla, joten hyökkäys olisi loppunut pian.

¹⁶³ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 2.11.1917.

¹⁶⁴ ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 2.11.1917.

¹⁶⁵ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 3.11.1917.

¹⁶⁶ ”Sota.” *Uusi Suometar* 3.11.1917.

¹⁶⁷ ”Sota.” *Kansan Lehti* 3.11.1917.

¹⁶⁸ ”Sota.” *Kansan Lehti* 3.11.1917; ”Sota.” *Ilkka* 3.11.1917; ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 3.11.1917.

¹⁶⁹ ”Sota.” *Uusi Suometar* 3.11.1917.

¹⁷⁰ ”Sota.” *Ilkka* 3.11.1917.

¹⁷¹ ”Sota.” *Uusi Suometar* 3.11.1917.

¹⁷² ”Italian sota.” *Helsingin Sanomat* 3.11.1917.

Italian sotilaspiirit katsoivat tilanteen parantuneen¹⁷³. KL ei laskenut toivoa liittolaisten varaan, ne saapuisivat kuitenkin myöhässä¹⁷⁴.

US summasi 4. marraskuuta viikon aikana saapuneet tiedot. Se hämmästeli, miten niin suuri joukko-keskittymä oli jäänyt huomaamatta, koska ”ei edes urhokkaan lentokapteeni d’Annunzion tarkka silmä ole niitä keksinyt.” Italialaiset olivat tulleet yllätetyiksi, ja US:n mukaan olivat olleet ”silmään-pistävän huolettomia” suunnitellessaan Caporetton alueen puolustusta.¹⁷⁵ US ihmetteli pitkin viikkoa, miten hyökkäys oli voinut pysyä niin hyvin salassa. Sen mielestä ainoastaan hyökkääjien ylivoima selitti rintaman luhistumisen¹⁷⁶.

Caporetton taistelu tuli yllätyksenä Suomen lehdistölle. Se oli sensaatio Italian rintaman kaksi ja puoli vuotta kestäneen lähes tuloksettoman sotimisen jälkeen. Kaikki lehdet kiinnittivät siihen suurta huomiota oman sotauutisointinsa puitteissa, mutta se ei kuitenkaan aiheuttanut ylimääräistä kirjoittelua. Vain Hbl julkaisi lisälehdet. Tieto meneillään olevan taistelun laajuudesta saapui Suomeen puoli viikkoa sen alkamisen jälkeen, mikä lisäsi osaltaan järkytystä sekä epäselvyyttä tilanteen kehittymisestä. Seuraavina päivinä Suomen lehdistö pyrki antamaan kattavaa kuvaa taistelun kulusta, mitä hankaloitti Italian päämajan tiedonantojen epämääräisyys sekä keskusvaltojen tiedonantojen viivästykset. Ensimmäisen viikon aikana porvarilliset suomenkieliset lehdet sekä ruotsinkieliset lehdet korostivat tilanteen olevan yhä epäselvä, mutta että Italian rintamalla oli meneillään harvinaislaatuinen taistelu. Venäjän lehdistö ja sitä kautta Suomenkin lehdistö vaikuttaa olleen täysin vakuuttunut hyökkääjien suuresta ylivoimasta, jolla Italian rintaman murtumista etupäässä perusteltiin. Suurta hämmästyystä aiheutti, ettei valmistelusta ollut aiemmin saatu vihjeitä. Tässä vaiheessa ei kenraali Cadornan moitteiden lisäksi ollut viitteitä Italian armeijan luhistumisesta.

1.3. Taistelun huippukohta

3. marraskuuta KL julkaisi pidemmän kirjoituksen otsikolla ”Keskuswaltain hyökkäys”. Artikkelin nosti esiin kaasun käyttämisen taistelun aloittaneessa pommituksessa. Lehti kertoi saksalaisten hyökkäyksen jatkuneen ”suunnattomalla tarmolla” ja pyrkineen pääsemään Cividalen ja Udinen väliin, jolloin he olisivat piirittäneet kaikki italialaisten vasemman siiven asemat Isonzolla, mikä puolestaan olisi pakottanut nämä ”yleiseen perääntymiseen”. Perääntyminen oli jo alkanut Bainsizzan ylängöllä. Molempien osapuolten tappiot olivat kymmeniä tuhansia.¹⁷⁷ *Ilkka* lainasi kirjoitusta *Uudelta Päivältä*. Se kuvasi hyökkäyksen laskeutuneen vuoristosta tasangolle ”valtavana vyörynä” ja uhanneen

¹⁷³ ”Italian sota.” *Helsingin Sanomat* 3.11.1917.

¹⁷⁴ ”Ulkomailta.” *Kansan Lehti* 3.11.1917.

¹⁷⁵ ”Hyökkäys Italiaan.” (art.) *Uusi Suometar* 4.11.1917.

¹⁷⁶ ”Asema.” (art.) *Uusi Suometar* 1.11.1917.

¹⁷⁷ ”Sota.” *Kansan Lehti* 3.11.1917.

Italian joukkojen ratayhteyttä, mikä todennäköisesti tulisi johtamaan rintamanlaajuiseen perääntymiseen. Kirjoituksessa arveltiin taistelujen päättyvän italialaisten tappioon, sillä armeijan taistelukunto vain laskisi pitkän perääntymisen tuloksena. Lisäksi Carnian ja Trentinon rintamien luhistuminen olisi mitätöinyt kaikki pyrkimykset säilyttää rintama Koillis-Italiassa.¹⁷⁸ *Denin* sota-asiantuntija uskoi italialaisten olevan pakotetut perääntymään Piave-joelle, mistä oli vain kahden päivän marssi Venetsiaan. Onnistunut hyökkäys Trentinon suunnalta olisi voinut pakottaa italialaiset perääntymään Lombardiaan asti. *Retshin* asiantuntija avasi saksalaisten epätavanomaista strategiaa. Asiantuntijan mukaan nämä olivat hyökänneet koko rintaman sijaan vain Italian toista armeijaa vastaan, ja sielläkin hyökkäys yhdeksässä erillisessä kohdassa Plezzon ja Görzin välisellä alueella. Kuitenkin italialaisten ”sitkeän vastarinnan” vuoksi suunnitelma ei ollut onnistunut virheettömästi, eikä keskusvaltojen saavuttama läpimurto tasangolle ollut paras mahdollinen.¹⁷⁹

Puolivirallisten tietojen avulla HS rakensi kuvan edellispäivien tilanteesta: Italian kolmas armeija oli perääntynyt Carson alueelta ja asettunut Isonzo-joelle. Italialaiset olivat yrittäneet siirtää raskaan tykistönsä joen länsipuolelle. Se mikä oli jäljellä Italian toisesta armeijasta, oli ratsuväkivahvistusten avulla pysäyttänyt hyökkääjät Udinen länsipuolelle. Venetsian tasangolla italialaiset taistelivat ”suurella kiivaudella”, sillä aikaa kun uutta puolustuslinjaa järjesteltiin lännemmäs, mahdollisesti Tagliamento-joelle. Saksalaiset olivat kuitenkin päässeet pohjoisessa Tagliamenton yli, minkä vuoksi jokilinja olisi jo ollut uhattuna.¹⁸⁰

Venäläislehtien mukaan uusi puolustuslinja oli todennäköisesti Tagliamento-joki. Lontoolaistiedon mukaan rintaman tilanne parantui koko ajan ja kenraali Cadorna oli yhä ylipäällikkö.” US ei epäillyt italialaisten kykyä vastarintaan, mutta arveli myöhästyneen tiedon vääristäneen italialaisperääntymisen laajuutta. US oli vankasti sitä mieltä, että taistelun ”huippukohta” oli vielä edessä.¹⁸¹ US mainitsi, että läpimurtoa seuranneina päivinä ”alkoi yhä useammin esiintyä kokonaan saarrettuja osastoja, joiden oli pakko täydellisesti eristettyinä luopua aseistaan avoimella kentällä. Tällöin näytävät eräät italialaiset osastot täyttäneen velvollisuutensa puutteellisesti – joskin nämä tiedot ovat olleet liioiteltuja.”¹⁸²

Hbl:n mielestä Italian rintama oli yhä tapahtumarikkain rintama. Marraskuun 3. päivään mennessä tiedot riittivät vain edeltäneeseen sunnuntaihin asti, mutta saksalaisten tiedonannoissa oli Hbl:n mukaan mielenkiintoisia yksityiskohtia analysoitavaksi. Saksalaisten mukaan saksalaisjoukot torjuivat

¹⁷⁸ ”Sota.” *Ilkka* 3.11.1917.

¹⁷⁹ ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 3.11.1917.

¹⁸⁰ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 3.11.1917.

¹⁸¹ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 3.11.1917.

¹⁸² ”Hyökkäys Italiaan.” (art.). *Uusi Suometar* 4.11.1917.

italialaisten vastahyökkäykset, minkä jälkeen saksalaisjoukot saapuivat ”palavaan Cividaleen.” Koko Italian rintama horjui, ja hyökkääjät etenivät koko sen leveydellä. Itävaltalaisunkarilaiset olivat valanneet Görzin 27. lokakuuta. Toisessa tiedonannossa saksalaiset raportoivat Italian toisen ja kolmannen armeijan olleen perääntymässä takaa-ajettuina. Keskusvallat olivat eri raporttien mukaan ottaneet jo 80 000–100 000 vankia ja 600–700 tykkiä. Myös Itävalta-Unkarin pääesikunta oli raportoinut Görzin valtauksesta ja hyökkäyksen yleisestä etenemisestä, kuitenkin paljon rönsyilevämmiin kuin liittolaisensa. Saksalaisten asiantuntijoiden mukaan hyökkäys eteni loistavasti. Konservatiivisen saksalaislehdistön mielestä voitto vahvisti itävaltalaisten tahtoa jatkaa sotaa ”kunniakkaan rauhan puolesta.”¹⁸³

Italialaislehti *Secolo* oli kirjoittanut, että vihollisen lukumäärä ylitti kaikki siihenastiset oletukset ja jopa vuoden 1915 hyökkäyksen itärintamalla.¹⁸⁴ Venäläiset asiantuntijat olivat kuitenkin optimistisia. *Birsh Vjedomostin* asiantuntija lyttysi Italian rintaman aiheuttaman kohun. Hänen mukaansa Italian rintamalla tuskin oli niin paljon sotilaita kuin väitettiin. Italialaiset olivat toki kärsineet tappion, mutta Italiaa ei kohdannut ”äärimmäinen tuomiopäivä.” Saksalaiset hyökkäsivät Carnian suunnalta, koska eivät kyenneet viemään hyökkäystä päätökseen Isonzolta käsin. Vaarana oli toki, että Italia menettäisi koillisosan maastaan, mutta suurempi saavutus vaatisi enemmän joukkoja, mitä saksalaisilla ei ollut saatavilla. Italialla oli vielä reservejä, ja sen varustusta voitiin täydentää Englannista ja Ranskasta. Vaikka Italia ei olisi pystynyt valtaamaan takaisin juuri menetettyjä alueita, olisi se ennen pitkään pystynyt pysäyttämään hyökkääjän etenemisen. Lisäksi aiemmin julkaistu italialaisraportti, jonka mukaan italialaisjoukkoja perääntyi ja antautui taistelematta, oli ollut väärennös. Alkuperäisen raportin mukaan ”jotkin joukko-osastot eivät osoittaneet tarpeeksi vastarintaa”. *Russkaja Voljan* mukaan hyökkäys oli vielä kolme päivää aiemmin ollut pysähdyksissä Udinen itäpuolelle, ja liittolaisten lähettämät apujoukot oli tarkoitus jättää reserviin ja ottaa käyttöön vasta tarpeen tullen. Näin ollen hyökkääjien suunnitelma saartaa toinen ja kolmas armeija oli epäonnistunut, ja nämä armeijat olivat yhä taistelukykyisiä. Kuitenkin *Vetsh Vremjan* kirjeenlähettäjän tietojen mukaan hyökkäys Carniassa uhkasi Udinen puolustajien sivustaa ja pakotti näitä perääntymään Tagliamento-joelle. Saksalaisia ja itävaltalaisia oli Trentinosta Adrianmerelle ulottuvalla 300 kilometrin mittaisella rintamalla yli 1,2 miljoonaa, joiden lisäksi noin 6 000 turkkilaista.¹⁸⁵

¹⁸³ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 3.11.1917.

¹⁸⁴ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 3.11.1917.

¹⁸⁵ ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 3.11.1917.

Italian päämaja oli 2. marraskuuta nähnyt tilanteen edullisempänä kuin siihen mennessä. Saksalais-itävaltalaiset joukot eivät olleet enää päässeet etenemään ja olivat kärsineet suuria tappioita¹⁸⁶. Isänmaallisia suosioisostuksia oli pitkin maata Italian armeijan sekä Cadornan puolesta. Itävaltaissaaksalaisen lehdistön väite, että Cadorna olisi pantu viralta, oli osoittautunut perättömäksi. Lombardian puoluejohtajat olivat lähettäneet Cadornalle viestin, jossa olivat vakuuttaneet luottamustaan häntä kohtaan sekä italialaisten tahtoa ”jatkaa taistelua voitokkaaseen loppuun asti.” Jopa kirkolliset ja sosialistit kannattivat sodan jatkamista hyökkääjiä vastaan.¹⁸⁷

Marraskuun 4. päivänä eli sunnuntain painoksessa US ja HS kirjoittivat pidemmän katsauksen Italian rintaman tilanteesta. US myönsi, että ”siinä on tosin moni seikka vielä hämäränä, mutta lienee kuitenkin mahdollista --- saada suunnilleen oikea käsitys tapahtumain kulusta.” US kertoi, että Isonzo-laakson kulkuyhteydet sopivat suurhyökkäykselle paremmin kuin itävaltaisten edellisvuonna hyökkäyksessään käyttämä Trentino. Lisäksi jokea myötäilevä rintama oli tarjonnut hyvän tilaisuuden saartaa Triesteä kohti keskitetyt italialaisjoukot. US totesi hyökkäyksen olleen ”läpikotaisin saksalaista käsiä” ja piti onnistumista ”loogillisena välttämättömyytenä.” US:n mielestä hyökkäyksen ensimmäinen vaihe oli päättynyt, mutta että hyökkääjän eteneminen tuskin pysähtyi Tagliamentojoelle, missä italialaisten vasen sivusta oli jo uhattuna. US kirjoitti, ettei Italiasta olisi enää ollut käymään sotaa.¹⁸⁸

HS kirjoitti hyökkäyksen yllättäneen ympärysvallat perinpohjaisesti. Sen mukaan Englanti ja Ranska olivat luulleet riistäneensä toiminta-aloitteen Saksalta, mutta keskusvallat olivatkin valmistaneet ”kaikessa salaisuudessa uutta iskua”, jonka kohteeksi oli valikoitunut Italia. Itärintaman ponnettomuus oli mahdollistanut keskusvalloille ottaa aloite. Nyt Italian rintamalla hyökkäävät sotilaat olivat keväällä maanviljelystöihin päästettyjä. Saksalais-itävaltaisten joukkojen lisäksi rintamalla oli myös jonkin verran bulgarialaisia sekä turkkilaisia joukkoja, ja keskusvalloilla oli yhteensä noin 1,2 miljoonaa miestä Italian rintamalla. Sotatoimien johtaja oli HS:n mukaan ”saksalainen sotamarsalkka Mackensen – Galizian vapauttaja, Serbian ja Romanian valloittaja.” Italian päämajalla ei ollut ollut aavistustakaan, ”kuinka uhkaava rajuilma oli tulossa”, vaan kenraali Cadorna oli valmistellut joukkojaan Triesten valtaamiseen. Vasta kun taistelu oli alkanut aamulla 24. lokakuuta, Italian päämaja huomasi, että kyseessä oli suurhyökkäys.¹⁸⁹

¹⁸⁶ ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 3.11.1917; ”Sota.” *Uusi Suometar* 4.11.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 4.11.1917.

¹⁸⁷ ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 3.11.1917.

¹⁸⁸ ”Hyökkäys Italiaan.” (art.). *Uusi Suometar* 4.11.1917.

¹⁸⁹ ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 4.11.1917.

Toinen italialaisarmeija oli menettänyt ensimmäisenä päivänä 100 000 miestä ja pääosan tykistönsä. Toisen armeijan perääntyminen oli avannut hyökkääjälle reitin Venetsian tasangolle, jolloin Triesteä kohti suunnattu kolmas armeija oli joutunut perääntymään. 27. lokakuuta saksalais-itävaltalaiset joukot olivat saavuttaneet Cividalen ja kaksi päivää myöhemmin Udinen. Italialaisten oli onnistunut viivyttää hyökkääjiä niin, että kolmas armeija ei ollut joutunut kokonaan saarroksiin. Italian päämaja odotti Tagliamento-joen varrelle kehittyvän ”ratkaiseva taistelu”, mutta HS piti italialaisten strategista asemaa ”sangen uhkaavana”, sillä saksalaisten menestys pohjoisessa uhkasi jokilinjan asemaa. Kenraali Cadorna oli myös varmasti huolissaan Trentinon heikentämisestä, josta keskusvallat voisivat hyökätä ”antaakseen iskun Italian armeijan selkään.” HS muistutti italialaisten menettäneen kahden ja puolen vuoden aikana miehittämiensä Itävallan alueet sekä ”melkoisen kaistaleen omaa maatansa” suurten henkilöstö- ja materiaalitappioiden lisäksi.¹⁹⁰ Saksalais-itävaltalaiset joukot olivat edenneet Tagliamentolle jo 1. marraskuuta, ja taistelu joesta oli käynnissä. Ainakin *Novoje Vremjan* mukaan italialaisten linja joella oli jo luhistumassa, ja Carnian italialaisarmeija pyrki vetäytymään tasangolle välttääkseen saarroituksen.¹⁹¹

Italialaiset olivat raportoineet perääntyneensä onnistuneesti Tagliamento-joelle 2. marraskuuta jälkijoukkojen ”sankarillisen puolustuksen” ansiosta¹⁹². *Russkaja Voljan* mukaan saksalais-itävaltalaiset joukot eivät Udinen vallattuaan olleet kahteen päivään edenneet, joten taistelussa oli tapahtunut käänne. Mahdollista oli, että he vain järjestäytyvät seuraavaa hyökkäystä varten, mutta tauko oli eduksi myös italialaisille. Joka tapauksessa Ententen asema koko sodassa oli huonontunut¹⁹³. Puolueettomien maiden sotilasasiantuntijat uskoivat, että italialaiset aikoivat käydä samanlaisen ratkaisutaistelun kuin ranskalaiset Marne-joella. Italialaisilla oli tappioistaan huolimatta vielä kolme miljoonaa miestä käytettävissään. Se tarvitsi ainoastaan uutta tykistöä, jonka se varmasti saisi liittolaisiltaan. Pessimistien mielestä hyökkääjien nopea eteneminen ei kuitenkaan ollut jättänyt italialaisille tarpeeksi aikaa valmistautua joen puolustukseen, ja nämä joutuisivat ennen pitkään perääntymään Piavelle.¹⁹⁴ Hbl:n mukaan ”onni onnettomuudessa” oli, että Venetsian alueen halki virtasi kolme suurta jokea: Tagliamento, 4–5 kilometriä rajalta länteen. Noin saman matkaa siitä länteen sijaitsi Piave. Kolmantena oli vielä Brenta, 5 kilometriä edellistä lännempänä. Tagliamentolla aiottiin käydä ”vakava voimainkoetus.” Joki suojaasi hyvin itään päin, mutta italialaisten sivusta oli jatkuvasti uhattuna Trentinon suunnalta. Hyökkäys pohjoisesta olisi tehnyt jokilinjan hyödyttömäksi. Perääntymällä

¹⁹⁰ ”Katsaus viime viikon ulkopolitiittisiin ja sotatapahtumiin.” (art.). *Helsingin Sanomat* 4.11.1917.

¹⁹¹ ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 4.11.1917.

¹⁹² ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 4.11.1917; ”Sota.” *Uusi Suometar* 4.11.1917.

¹⁹³ ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 4.11.1917; ”Sota.” *Uusi Suometar* 4.11.1917.

¹⁹⁴ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 3.11.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 4.11.1917; ”Sota.” *Uusi Suometar* 4.11.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 4.11.1917.

Italia olisi lyhentänyt rintamaa. Hbl vertasi tilannetta Romanian sotaponnistuksiin aiemmin sodassa.¹⁹⁵ Marnen taistelu, johon asiantuntijat viittasivat, käytiin 6.–12. syyskuuta 1914, ja sen lopputuloksen katsotaan määränneen koko loppusodan. Saksalaiset etenivät vääjäämättä kohti Pariisia, mistä Ranskan hallitus oli evakuoitunut samoin kuin puoli miljoonaa pariisilaista. Ranskalaiset sekä Britannian siirtoarmeija kävivät vastahyökkäykseen, ja päivien taistelemisen tuloksena siihen asti pysäyttämätön Saksan armeija joutui perääntymään koko rintamalla. Marnen taistelu kaatoi Saksan suunnitelman voittaa sota lännessä nopeasti.¹⁹⁶

Maanantaina marraskuun 5. päivänä tilanne järkkäyi jälleen. US uutisoi, että oli tapahtunut ”uusi katastrofi Italian rintamalla.” Saksalaisten tietojen mukaan Italian kolmas armeija oli jäänyt saarroksiin Tagliamenton itärannalle. Italialaisen raportin mukaan ”eilispäivän kuluessa kasvoi vihollisen painostus jonkun verran.”¹⁹⁷ *Birsh. Vjedomostin* saamien tietojen mukaan saksalaisten mielestä Cadorna pyrki – Piave-joen sijaan – turhaan pitämään Dignano–Gemona-linjaa, minkä vuoksi jälkijoukko oli joutunut saarroksiin.¹⁹⁸ Keskusvaltojen yritykset ylittää joki oli torjuttu¹⁹⁹, vaikkakin HS:n mukaan italialaisten raportoima ”tykistötaistelu molemmilla rannoilla” viittasi siihen, että saksalais-itävaltalaisia joukkoja oli myös joen länsirannalla. Sopivin kohta joen ylitykseen olisi ollut alppivuorten ja tasankoalueen välissä. Tagliamento oli leveämpi ja rämeisempi alajuoksulla, minkä vuoksi hyökkäys kohdistui koko ajan yläjuoksulle, sillä läpimurto siellä olisi kuitenkin pakottanut italialaiset hylkäämään asemat koko joen pituudella. Italialaisten oli onnistunut torjua hyökkäykset Carnian ja Cadoren alppiseudulla, joten ”taistelun polttopiste” sijaitsi yhä tasangolla, jonne italialaiset keskittivät reserviä. Keskusvallat tarvitsivat varmastikin aikaa siirtää raskasta tykistöään eteenpäin nopeasti liikkuvan rintamalinjan mukana. Cadorna aikoi varmasti pidätellä vihollista ja odottaa ranskalaisenglantilaisen avun saapumista.²⁰⁰

Saksan päämaja oli tiedottanut 2. marraskuuta, että Tagliamenton itäranta oli ”puhdistettu italialaisjoukoista.” *Timesin* mielestä liittoutuneiden olisi tullut lähettää joukkoja Italiaan, jossa voitiin käydä talvella sotaa ”intensiivisemmin” kuin länsirintamalla. *Morning Postin* tietojen mukaan Italia oli pyytänyt aseapua Amerikasta. Pyyntöön suostuminen olisi tarkoittanut Amerikan sodanjulistusta Itävalle²⁰¹. Italian päämajan mukaan hyökkääjät liioittelivat Italian tappioita. *Russkaja Voljan* ”eversti

¹⁹⁵ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 4.11.1917.

¹⁹⁶ Tucker 1998, 30–32.

¹⁹⁷ ”Sota.” *Uusi Suometar* 5.11.1917; ”Italian sota.” (art.). *Helsingin Sanomat* 5.11.1917.

¹⁹⁸ ”Italian sota.” (art.). *Helsingin Sanomat* 5.11.1917.

¹⁹⁹ ”Kriegshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 5.11.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 5.11.1917; ”Sota.” *Kansan Lehti* 5.11.1917.

²⁰⁰ ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 6.11.1917.

²⁰¹ ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 5.11.1917; ”Sota.” *Ilkka* 6.11.1917; ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 6.11.1917.

T.” kirjoitti, että mikäli hyökkäys olisi jatkunut samaa tahtia, keskusvallat olisivat vallanneet Venetsian marraskuun puoliväliin mennessä, millä olisi ollut vaikutuksia koko Italian rintamaan Trentinoa myöten.²⁰² DP:n mielestä Cadornan perääntyminen oli ”tehty strategisista syistä, mutta ei ollut mitenkään vapaaehtoinen.” Läpimurto oli vasta ensiaskel suuremmassa operaatiossa, eivätkä asemat Tagliamento-joella paranna tilannetta.²⁰³ Tietojen mukaan italialaiset olivat siihen mennessä menettäneet 180 000 miestä vankeina ja yli 1 500 tykkiä.²⁰⁴

Suomen lehdistöä kuohuttivat venäläislehtien julkaisemat selonteot Italian rintamalla. *Russkaja Volja* kirjoitti, että Italian rintamalla oli ollut ”hirvittävä kilpajuoksu kenraali von Belowin johtaman 14:nneen saksalaisen armeijan ja Aostan herttuan johtaman 3:nneen italialaisen armeijan välillä siitä, kumpi ehtisi ennen Tagliamento-joen ylimenopaikoille.” Saksalaiset valtasivat Codroipon siltavarustuksen, ja samaan aikaan rannikkoa pitkin edennyt itävaltalaisunkarilainen armeija valtasi Latisanon, jolloin 60 000 miehen italialaisosasto jäi saarroksiin ja antautui ammusten loputtua. Italialaiset olivat vakuuttaneet jokivarren asemien kuitenkin pitävän. Italian suuret tappiot tulisivat vaikuttamaan koko sotaan, koska keskusvallat pystyisivät vastaisuudessa keskittämään joukkojaan muille rintamille.²⁰⁵ *Novaja Shishn* oli julkaissut Saksan virallisen raportin Tagliamenton itäpuolisesta taistelusta²⁰⁶. Ristiriitaiset tiedot aiheuttivat selvästi hämmennystä, sillä 5. marraskuuta DP otsikoi ”Italian kolmas armeija saarrettiin ja laski aseensa”²⁰⁷, mutta seuraavana päivänä kirjoitti, että kyse oli 60 000 miehestä, jotka perääntyivät.²⁰⁸ Joen itäpuolella olleet italialaisjoukot oli joko pakotettu perääntymään joen yli tai vangittu. Itävaltalaiset olivat korostaneet ottaneensa jälleen useita tuhansia vankeja.²⁰⁹ Saksalaislehdistö vertasi tapausta Sedanin taisteluun ja painotti, ettei näin suurta voittoa ollut vielä saavutettu koko maailmansodassa.²¹⁰ Sedanin taistelu käytiin 2. syyskuuta 1870 osana Preussin-Ranskan sotaa. Ranskalaisarmeija jäi täydellisesti suuremman saksalaisjoukon saartamaksi ja joutui antautumaan kokonaisuudessaan. 83 000 ranskalaista antautui ja 17 000 kuoli tai haavoittui, kun taas saksalaisten tappiot olivat 9 000 miestä. Sedan symboloi sotilaallisesti huonoa valmistautumista ja epäpätevyyttä.²¹¹ Cadornan oma raportti ei maininnut ”Italian Sedania”, vaan painotti perääntymisen onnistuneen vaikeuksista huolimatta ja sotilaiden urheuden ansiosta. Saksalaiset lentäjät olivat

²⁰² ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 5.11.1917.

²⁰³ ”Tagliamento.” (art.). *Dagens Press* 5.11.1917.

²⁰⁴ ”Sota.” *Uusi Suometar* 5.11.1917; ”Italian sota.” (art.). *Helsingin Sanomat* 5.11.1917; ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 5.11.1917; ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 5.11.1917; ”Sota.” *Kansan Lehti* 6.11.1917.

²⁰⁵ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 6.11.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 6.11.1917.

²⁰⁶ ”Sota.” *Ilkka* 6.11.1917; ”Sota.” *Kansan Lehti* 6.11.1917; ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 6.11.1917; ”Den italienska katastrofens utveckling.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 6.11.1917.

²⁰⁷ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 5.11.1917.

²⁰⁸ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 6.11.1917.

²⁰⁹ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 7.11.1917.

²¹⁰ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 6.11.1917.

²¹¹ Corvisier & Childs 1994, 734.

pommittaneet ”raa’asti” italialaisia kaupunkeja. 700 000 italialaissotilaasta ainakin 400 000 oli pääsyt Tagliamenton yli, 180 000 päätynt vangeiksi ja 120 000 joko kuollut, haavoittunut tai kadonnut.²¹² HS huomautti, että kolmas armeija oli pelastettu kalliilla, jos vangitut 60 000 sotilasta olivat olleet perääntymisen jälkijoukko. Kenraali Cadornan edellytykset torjuntavoittoon Tagliamentolla olivat huonot, ja näin suuren menetyksen myötä vielä huonommat. Yhteenvedoksi HS totesi, että Italian rintama, ”jonne nyt koko maailmansodan painopiste näyttää siirtyneen” huolestutti muita ympäröivänsä.²¹³

Russkaja Voljan tietojen mukaan englantilaisranskalainen apu oli jo saapunut, mutta odotti reservissä. Italian armeija kasvoi: Ikäluokat 1874–98 oli kutsuttu palvelukseen, tuhannet haavoittuneet olivat palaamassa rintamalle ja kaikenikäiset kansalaiset liittyivät perustettuihin vapaajoukkoihin.²¹⁴ Italia ”oli selvinnyt ensijärkytyksestä” ja ”vapaaehtoisia virtasi ilmoittautumaan sotapalvelukseen”²¹⁵. Jos hyökkääjä olisi edennyt samaa tahtia, se olisi ollut viikon päästä Venetsian edustalla²¹⁶. US arvaili saksalaisten seuraavaa liikettä, mutta etenemisen taukoaminen herätti epäilyksen, että he olivat jo saavuttaneet tavoitteensa²¹⁷.

Hbl nimesi maailman kahdeksi polttopisteeksi Pietarin ja Italian rintaman, joista molemmista saapuu ”hälyttäviä viestejä”. Lehti toivoi kehitysten edistävän maailmansodan loppumista. Hbl:n mukaan Italian rintamalla käydyn taistelun toinen vaihe oli nyt loppuun käsitelty. Ensimmäinen vaihe tapahtui Itävallan puolella rajaa, toinen vaihe Italian puolella. Oli selvää, että tappiot olisivat kasvaneet, jos perääntyminen olisi jatkunut. Venäläislehdistö spekuloi, että Italian rintaman jälkeen keskusvallat suunnittelevat varmasti vievänsä hyökkäysjoukon jollekin muulle rintamalle.²¹⁸ Hbl kirjoitti Italian miestappioiden olleen jo 200 000, minkä vuoksi vaikutti siltä, että Italian toisesta armeijasta oli vain rippeet jäljellä ja kolmas armeija oli ”käytännössä poissa pelistä.” Virallisen saksalaisen raportin mukaan Tagliamenton itärannalla oli antautunut 60 000 italialaista. Keisari oli julistanut liputuspäivän Preussiin ja Elsass-Lothringeniin. Wolff-lennätintöimiston mukaan Italian Isonzon armeija oli paennut sekasortoisesti siviiliväestön kanssa, ja tiet olivat tukossa. Udine oli ”jo kaukana voitokkaasti ja pysäyttämättömästi etenevien liittoutuneiden takana”. Saksalaiset olivat kertoneet Tagliamento-joen

²¹² ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 6.11.1917.

²¹³ ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 6.11.1917.

²¹⁴ ”Sota.” *Uusi Suometar* 6.11.1917.

²¹⁵ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 6.11.1917.

²¹⁶ ”Sota.” *Uusi Suometar* 6.11.1917.

²¹⁷ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 6.11.1917.

²¹⁸ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 6.11.1917.

ylityksen olleen jo käynnissä, ja Hbl totesi tämän tekevän Tagliamenton yhtä hyödyttömäksi kuin Isonzon.²¹⁹

Wiener Allgemeine Zeitung kuvaili italialaissotilaiden paon järkyttäneen jokilaaksolaisia. Sotilaat olivat yrittäneet uida joen yli ja miehistö hylännyt tykkinsä paeten vetohevosilla. Kaikkialla oli ollut hylättyjä aseita ja ammuksia. *Deutsche Tageszeitung*iin kirjoittanut majuri Morath kehuu ennen näkemätöntä menestystä Italian rintamalla. Hän kertoi, miten Englanti ja Ranska olivat unohtaneet liittolaisensa ja ettei näillä ollut nyt voimia siirrettäväksi uudelle rintamalle.²²⁰ Saksalaisten mukaan sotasaalessa oli jo nyt suurempi kuin Galiciassa vuonna 1915. Italialaiset olivat perääntyneet nopeasti ja epäjärjestyksessä ehtimättä tuhota varastojaan. Kauhistuneet sotilaat olivat menettäneet harkintakykynsä, ja upseerit luopuneet yrityksestä käskeä näitä. Perjantaiamusta lähtien oli Friulin tasangolla käynyt ”pauhaava tykinjylinä, jollaista ei ole koskaan kuultu sitten sodan alkamisen.” Italia pyrki sensuroimaan tietoa omalta kansaltaan ja oli sulkenut Sveitsin rajan estääkseen sanomalehtien leviämisen. *Agenzia Stefani* tiedotti, että ranskalaisenglantilaiset apujoukot olivat saapuneet sota-alueelle, mutta ei ollut maininnut joukkojen laatua ja määrää. Pariisissa herätti katkeruutta se, että ranskalaisien oli aina uhrauduttava ja autettava toisia. Saksalaislehdistön tietojen mukaan ainakin Treviso, Vicenza ja Venetsia oltiin evakuoimassa. Majuri Moraht kommentoi Italian toisen armeijan puolustautuneen vaihtelevalla tarmolla. Aostan herttuan kolmas armeija olisi kärsinyt paljon pahemmin tappioita, jos se olisi viivytelty perääntymistään hetkeäkään. Saksalainen kirjeenvaihtaja sähkötti Tolminon seudun ahtaiden teiden olevan täynnä kuljetuskalustoa menossa länteen ja vankeja menossa itään. Vankien joukossa oli myös esikuntaupseereita, joten Italian armeija oli selvästikin hajoamassa.²²¹

7. marraskuuta Suomen saavutti italialainen raportti, että vihollinen oli saanut joitain joukkoja Tagliamenton yli ja ne uhkasivat Italian armeijan vasenta sivustaa²²². US kuvasi Italian rintamaa ”mieltä järkyttäväksi näytelmäksi”²²³. HS totesi yhden tämän sodan dramaattisimmista hetkistä lähestyvän. Seuraavien päivien aikana tultaisiin ratkaisemaan ei vain Italian vaan myös koko Euroopan tulevaisuus, joten koko maailma seurasi ”mitä suurimmalla jännityksellä”²²⁴.

Russkaja Voljan mukaan keskusvaltojen hyökkäys oli pysähtynyt eikä Venetsiaa todennäköisesti oltu evakuoimassa. Italialaiset olivat menettäneet 200 000 miestä vankeina ja 1 800 tykkiä. Samoihin

²¹⁹ ”Den italienska katastrofens utveckling.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 6.11.1917.

²²⁰ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 7.11.1917; ”Offensiven mot Italien.” *Hufvudstadsbladet* 8.11.1917; ”Sota.” *Uusi Suometar* 10.11.1917.

²²¹ ”Den italienska katastrofens utveckling.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 6.11.1917.

²²² ”Sota.” *Uusi Suometar* 7.11.1917; ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 7.11.1917; ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 7.11.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 7.11.1917.

²²³ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 7.11.1917.

²²⁴ ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 7.11.1917.

lukuihin oli päätyntä myös *Retsch*²²⁵. Saksalais-itävaltalaiset joukot olivat jo ylittäneet Tagliamenton, joten italialaiset tulisivat varmasti perääntymään. Seuraava puolustukseen sopiva linja oli noin 50 kilometriä lännempänä sijaitseva Piave-joki, mutta Cadorna olisi voinut määrätä perääntymisen suoraan Adige-joelle, missä hänellä oli linnoitettu ja kapea rintamalinja Garda-järven sekä Adige- ja Po-jokien suistomaan välissä.²²⁶ Trentinossa ja Judrion alueella oli alkanut uusi hyökkäys, jonka italialaiset olivat kuitenkin torjuneet. Samaan aikaan Tagliamentolla taisteltiin ”entisellä kiivaudella”. Hyökkääjien tappiot nousivat varmaan kymmeneen tuhansiin. Itävalta-Unkarin ulkoministeriön äänenkannattaja *Fremdenblatt* oli kirjoittanut, ettei taistelua voitu vielä kutsua voitoksi, sillä italialaiset taistelivat yhä hellittämättä.²²⁷

DP summasi lukuja Italian armeijan vahvuudesta. Toinen ja kolmas armeija sekä Udinessa sijainnut reservi olivat koostuneet yhteensä 40–50 divisioonasta. Divisioonassa oli noin 15 000 sotilasta. Täten alueella oli ollut 600 000–750 000 italialaista sotilasta. Heistä 200 000 oli otettu vangiksi. DP järkeili, että koska suuri määrä näistä oli antautunut taistelutta, italialaisten kokonaistappiot eivät olleet nousseet yli 250 000 mieheen. Näin ollen Cadorna oli perääntymisen aikana menettänyt pahimmillaan kolmasosan Isonzo-joen joukoistaan.²²⁸ Hbl:n arvio oli hieman pessimistisempi, sillä se laski, että 180 000 oli otettu vangeiksi ja 100 000 kuollut tai haavoittunut. Hbl korosti, että tiedot olivat keskusvaltojen lähteistä ja Italia vakuutti ne liioitteluksi. Joka tapauksessa italialaiset asettuivat Tagliamentolle, mutta asema oli hatara, ja perääntymistä jatkettaisiin, varsinkin sivustauhan vuoksi. *Russkaja Volja* oli kirjoittanut, että Cadornan olisi kannattanut säästää valtakunnan alueiden sijaan armeijaansa. Viimeisimmän raportin mukaan italialaiset olivat torjuneet joenylitysyrietykset, mutta Hbl oli epäileväinen, pysyisikö tilanne samana. Hindenburgin suunnitelmana oli varmasti jatkaa hyökkäystä ja estää italialaisia toipumasta. Hbl:n mielestä oli liian aikaista arvailla Italian pysymisestä sodassa, mutta lehti mainitsi asian silti. Englantilainen ja ranskalainen lehdistö olivat etupäässä vähätelleet tilannetta, korostaneet puolustajan resursseja ja syyttäneet Venäjää. Hbl yhtyi *Russkaja Voljan* aiempaan näkemykseen, että ympärysvaltojen tilanne oli heikentynyt ja keskusvallat olivat vapaita siirtämään hyökkäysjoukkonsa jollekin toiselle rintamalle.²²⁹

Hbl kirjoitti tarkempia tietoja Tagliamenton itäpuolella tapahtuneesta saarrosta. Kenraali Cadornan raportti kertoi onnistuneesta perääntymisestä ”äärimmäisen hankalista strategisista olosuhteista huolimatta.” Hänen mukaansa saksalaiset lentäjät pommittivat italialaisia kaupunkeja. Italian

²²⁵ ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 7.11.1917; ”Kring Tagliamento.” (art.). *Dagens Press* 7.11.1917.

²²⁶ ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 7.11.1917.

²²⁷ ”Sota.” *Uusi Suometar* 7.11.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 7.11.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 7.11.1917.

²²⁸ ”Kring Tagliamento.” (art.). *Dagens Press* 7.11.1917.

²²⁹ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 7.11.1917.

toisen ja kolmannen armeijan noin 700 000 sotilaasta oli 400 000 jäljellä. Lisäksi italialaiset olivat menettäneet paljon tykistöä. Saksalainen *Nationalzeitung* kutsui taistelua nyt Italian Sedaniksi. *Die Post* huomautti, että Italiassa oli juuri tapahtunut suurin yksittäinen antautuminen koko sodassa. *Lokalanzeigerin* mukaan ”Italian armeijaa on kohdannut katastrofi, jolle tuskin on vertaa maailman historiassa.” *Deutsche Tageszeitung* uskoi, että ”petollisen entisen liittolaisen tappio” varmasti rauhoitti saksalaisia. *Tageblatt* oli sitä mieltä, että Saksa ja sen liittolaiset olivat ylittäneet itsensä. Sen sijaan Torinossa raportoitiin vallitsevan suuri isänmaallisuuden ”ryöpsähdys”.²³⁰

Retshin tietojen mukaan italialaiset ovat menettäneet 200 000 vankeina ja 1 800 tykkiä. Saksalais-itävaltalaiset joukot olivat 50–70 kilometrin päässä Venetsiasta, ja vaikutti siltä, että he olivat jo ylittäneet Tagliamenton paikoittain. Heidän ja Venetsian välissä oli merkittävänä vesilinjana enää Piave-joki, mutta ”huhuja Venetsian evakuoinnista ei edelleenkään vahvisteta.” *Russkaja Volja* kertoi, että Italian kuningas ja pääministeri olivat lähteneet rintamalle. Ranskalaisenglantilaiset apujoukot odottivat reservissä eivätkä olleet osallistuneet taisteluun. *Birsh Vjedomostin* mukaan Italian sosialistit ajoivat rauhaa, mutta eivät vastustaneet pääministeriä. *Novaja Shisn* oli kirjoittanut, ettei syy Italian vastoinkäymiseen ollut Venäjän rintaman toimetttömyys, vaan Italian armeijan varustepula, johon puolestaan oli syynä raaka-aineiden niukkuus.²³¹

Marraskuun 8. päivänä Suomessa tiedettiin keskusvaltojen ylittäneen Tagliamenton ja italialaisten jatkaneen perääntymistä. Italialaiset raportoivat olleensa muodostamassa uutta puolustuslinjaa, minkä seurauksena he perääntyivät myös vuoristoseudulla. San Vitossa oli ollut 6. päivänä yhteenotto, jossa italialaiset olivat torjuneet saksalais-itävaltalaisten etujoukon.²³² US ja HS kirjoittivat kyseisen kaupungin sijaitsevan viisi kilometriä länteen päin Tagliamento-joesta, joten italialaiset varmasti perääntyivät. US arveli uuden puolustuslinjan olevan Piave-joki, mutta HS arveli Piaven olevan vain etappi ja että Cadornan uusi puolustuslinja myötäilisi Adige-jokea.²³³ ”Uusi merkittävä vaihe” taistelussa oli alkamassa²³⁴.

Ilkka ei ollut tietoinen läpimurrosta, vaan uutisoi yhä, että saksalaisten hyökkäys oli ollut jo kolme päivää pysähdyksissä Tagliamento-joella, ja heidän etenemisensä Carniassa torjuttu. *Ilkka* lainasi jälleen ilmeisesti *Uuden Päivän* kirjoitusta, joka teki selkoa ”Italian Sedanista”. Italian kolmas armeija oli asettunut Tagliamenton itäpuolelle, mutta sen pohjoinen ja eteläinen ylimenopaikka olivat

²³⁰ ”Kampen vid Tagliamento.” (art.) *Hufvudstadsbladet* 7.11.1917.

²³¹ ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 7.11.1917.

²³² ”Maailman sota.” *Työmies* 8.11.1917; ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 8.11.1917; ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 8.11.1917; ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 8.11.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 8.11.1917.

²³³ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 8.11.1917; ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 8.11.1917.

²³⁴ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 8.11.1917.

päätyneet vihollisen haltuun, jolloin armeijan pääosa oli jäänyt kokonaan saarroksiin jokea vasten, ja 60 000 miestä oli päätynyt vangiksi. Artikkelit korosti italialaisten pitäneen ylimenopaikoilla asemansa niin kauan kuin mahdollista. Italialaiset pitivät edelleen kiinni siitä, että keskusvaltojen antamat tiedot olivat liioittelua, mutta venäläiset asiantuntijat olivat joka tapauksessa sitä mieltä, ettei Italiasta ollut enää jatkamaan sotaa. Venäjän ohella Italian heikentyminen tarkoitti sodan voimasuhteen kääntymistä keskusvaltojen eduksi.²³⁵

Berliner Tageblattin sotakirjeenvaihtaja kirjoitti, että ”kaksi Italian vahvinta armeijaa oli tuhottu, 12 itävaltalaista kaupunkia oli vapautettu ja 12 italialaista vallattu.” Tuhansien pakenevien sotilaiden oli antauduttava jäätyään saarroksiin Tagliamenton itäpuolelle. Tuhansien oli antauduttava, koska eivät olleet ehtineet Tagliamento-joen silloille. Lisää italialaisia oli yhä saarroksissa, ja he todennäköisesti antautuisivat pian. Paljon raskasta tykistöä oli päätynyt hyökkääjien haltuun.²³⁶ Saksalaislehti *Korrespondenz Norden* oli kirjoittanut, että Italian päämajassa sotamarsalkka Cadorna istui lyötynä menettyään ”kaikki ne voitot, jotka hän puolitoistavuotisilla taisteluilla ja menettämällä 1,5 miljoonaa miestä saavutti”. Hän syytteli alaisiaan pelkuruudesta ”Kerenskin esimerkin mukaan.” Italia oli menettänyt 300 000 miestä ja 1 800 tykkiä kahdeksassa päivässä. Lehden mukaan syy ei ollut ainoastaan Cadornan tai hänen sotilaidensa, vaan Italian liittolaisten, jotka olivat valheellisesti väittäneet Saksan ja Itävallan olleen jo luhistumaisillaan. Tulisivatko amerikkalaiset joukot enää kääntämään sotaa? ”Äärettömällä jännityksellä odottaa maailma kenen vuoro nyt koittaa.”²³⁷

Lokakuun vallankumouksen myötä Suomen lehdistön tiedonsaanti varsinkin valtakunnan ulkopuolelta vaikeutui, mikä näkyi myös Italian rintaman uutisoinnissa. Saksalaiset olivat 3. marraskuuta ilmoittaneet vankien määräksi 200 000 ja tykkien 1 800.²³⁸ *Timesin* Roomasta saamien tietojen mukaan Saksa ja Itävalta olivat valmiit neuvottelemaan rauhasta Italian kanssa. US:n mielestä italialaisten olisi kannattanut tarttua tarjoukseen, sillä he olivat sodan ”omasta puolestaan” jo hävinneet.²³⁹

Suomessa julkaistiin muutamien ranskalaislehtien näkemyksiä. *La Victoiresse* (Gustave) Hervé vertasi saksalaisten etenemistä elokuun 1914 tapahtumiin. Hän hämmästeli, miten saksalaisten onnistui pitää salassa näin suuri valmistelu. Hänen mukaansa Saksa oli sodankäynnissä yhä yhtä ylivertainen kuin sodan alkaessa, ja ympärysvaltojen koordinaatio on niin huonoa, että ne voisivat kukin käydä

²³⁵ ”Sota.” *Ilkka* 8.11.1917.

²³⁶ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 8.11.1917; ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 9.11.1917; ”Katastrofen i Italien.” *Hufvudstadsbladet* 9.11.1917; ”Det italienska nederlaget.” *Hufvudstadsbladet* 10.11.1917.

²³⁷ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 9.11.1917; ”Sota.” *Uusi Suometar* 10.11.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 10.11.1917; ”Det italienska nederlaget.” *Hufvudstadsbladet* 10.11.1917; ”Sota.” *Kansan Lehti* 12.11.1917.

²³⁸ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 9.11.1917; ”Italian sota.” *Helsingin Sanomat* 9.11.1917; ”Katastrofen i Italien.” *Hufvudstadsbladet* 9.11.1917; ”Sota.” *Kansan Lehti* 10.11.1917.

²³⁹ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 9.11.1917.

omaa sotaansa. Toinen lehti *Echo de Paris* piti Italian materiaalitappioita korvaamattomina, sillä materiaali puutteen vuoksi korvaavia tykkeitä ei pystytty valmistamaan. *Matinin* mukaan keskusvallat olivat iskeneet ympärysvaltojen ”arimpaan kohtaan.”²⁴⁰ Ranskalta ja Englannilta ei odotettu aseapua lähitulevaisuudessa. *Petit Journalin* mukaan Tagliamentosta täytyisi luopua, koska italialaisilla ei ollut taistelutahtoa.²⁴¹

”Italian Sedan” oli selvä taitekohta Suomen lehdistön julkaisuissa. Lehdet eivät enää arvioineet, pystyisikö Italia torjumaan hyökkäyksen, vaan sen sijaan, pystyisikö maa välttämään täydellisen yhteiskunnallisen romahduksen. Varsinkin porvarilliset suomenkieliset lehdet arvelivat taistelun ratkaisevan koko sodan ja sitä myötä vaikuttavan ratkaisevasti koko Euroopan tulevaisuuteen. Taistelua Tagliamentolla verrattiin sodan alussa tapahtuneeseen ”Marnen ihmeeseen”, jossa ranskalaisenglantilaiset joukot torjuivat pysäyttämättömältä vaikuttaneen Saksan armeijan. Kun keskusvallat sitten tällä kertaa pääsivätkin joen yli ja jatkoivat etenemistään, lukijakunta varmastikin ajatteli Italian olevan perikadon partaalla. Näkemystä varmasti vahvisti lehdistön jatkuva arvailu. Lukijoiden oli varmaankin ollut vaikea ymmärtää, että jos italialaiset todella taistelivat niin hanakasti hyökkäystä vastaan kuin raportit kertoivat, miksi he perääntyivät koko ajan ja miksi heitä vangittiin suuria määriä.

1.4. Uutisoinnin laantuminen

10. marraskuuta oli saapunut Italian päämajan tiedonanto (7.11.), että italialaiset olivat perääntyneet Livenza-joelle ja että ”perääntyminen suoritettiin täydessä järjestyksessä.” Toinen tiedonanto (9.11.) kuitenkin kertoi, että perääntyminen oli jatkunut jälkijoukon kamppaillessa menestyksekkäästi ja että lentäjät pommittivat Tagliamentolla olleita saksalais-itävaltalaisia joukkoja.²⁴² Tiedonannot eivät suoraan kertoneet, miltä suunnalta hyökkäys tuli. US arveli sen olleen jo kauan huhuttu hyökkäys Trentinosta päin, mutta se saattoi olla myös kenraali Krobotinin osasto, joka yritti uutta saarrosluokitusta. US totesi, että keskusvaltojen ja italialaisten raporttien pohjalta oli tuolloin mahdotonta muodostaa aukotonta kuvaa taistelun kulusta. Varmaa oli ainoastaan, että taistelun aikana oli käynyt ilmeiseksi italialaisten kykenemättömyys käydä sota. ”Tagliamentosta ei tullut Marnea; se alkaa yhä enemmän muistuttaa Romanian Tonavaa.”²⁴³ HS huomautti, että siinä missä italialaiset kertoivat Tagliamenton rintaman luhistumisen johtuneen alhaisesta veden tasosta, saksalaisten mukaan joki tulvi syyssateiden vuoksi. Toisaalta saksalaiset olivat myöhemmin maininneet sateen lakaneen,

²⁴⁰ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 9.11.1917; ”Sota.” *Uusi Suometar* 10.11.1917; ”Sota.” *Kansan Lehti* 12.11.1917.

²⁴¹ ”Katastrofen i Italien.” *Hufvudstadsbladet* 9.11.1917.

²⁴² ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 10.11.1917; ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 10.11.1917; ”Sota.” *Kansan Lehti* 10.11.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 10.11.1917; ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 10.11.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 10.11.1917.

²⁴³ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 10.11.1917.

mikä olisi voinut laskea veden tasoa. HS:n mukaan saksalaiset olivat jo ylittäneet Livenza-joenkin yläjuoksulla ja suuntasivat kohti keskistä Piavea, joten HS oli täysin varma italialaisten perääntymisestä Adige-joelle. Taistelun lopputuloksesta siellä ei ollut vielä varmuutta.²⁴⁴ Ilkka julkaisi Saksan päämajan tiedonannon (6.11.), joka kumosi edellisnumeron tiedon hyökkäyksen pysähtymisestä.²⁴⁵

DP:n arvelut saksalais-itävaltalaisien joukkojen etenemisestä olivat osoittautuneet oikeaksi; vain sen vauhti yllätti. Italialaisten pohjoissiipi oli murskattu, ja he perääntyivät kohti Piave-jokea. DP kuvaili tilannetta toivottomaksi eikä pitänyt todennäköisenä, että italialaiset pystyisivät pitämään asemiaan vastaisuudessakaan, vaan vetäytyisivät Po-joelle. Itävaltalaiset eivät olleet pysähtymässä, vaan ”työntävät iskun eteenpäin aina sydämeen asti”. DP:n mielestä tilanne oli kaikin puolin huono ympärysvalluille: Jos Italia olisi pudonnut sodasta pois, kuten Venäjä, keskusvallat olisivat saaneet irrotettua kaikki joukkonsa länsirintamalle. Amerikkalaiset ennättäisivät länsirintamalle vasta talvella, jos olivat edes tulossa. Jos ranskalaisenglantilaiset joukot saapuisivat Italiaan, saksalaiset olisivat enemmän kuin tyytyväisiä päästessään taistelemaan avomaalla juoksuhautojen sijaan. Italian rintaman romahdus oli vienyt sodan väijäämättä kohti keskusvaltojen voittoa.²⁴⁶

Työmies lainasi *Dagens Nyheterin* artikkelia, jonka mukaan hyökkäys Italian rintamalla oli tehnyt ”vähäpätöisiksi” muut rintamat, ja siitä tulisi muodostumaan yksi sodan pääkohdista, ”joka määrää sen kulun.” Hyökkäys oli lopulta täysin looginen ratkaisu, sillä keskusvallat eivät saavuttaisi mitään miehittämällä lisää alueita Venäjältä, ja Italia oli ainoa Ranskan ja Englannin liittolainen, joka saattoi sitoa keskusvaltojen joukkoja omalle rintamalle. Italiassa vallitsi sotaikäyvistä maista suurin sotaväsymys ja -tyytymättömyys. Sosialistit olivat siellä olleet rauhan puolesta alusta pitäen. Onnistuessaan hyökkäys olisi saattanut Italian samanlaiseen lamaantuneisuuden tilaan kuin Venäjän, minkä jälkeen keskusvallat olisivat kyenneet keskittymään päävihollisiaan vastaan länsirintamalla.²⁴⁷

11. marraskuuta US arveli rintamalinjan saavuttaneen Piave-joen, ”mutta yleisesti kypsyy se vakaus, että vastustukseen kykenemättömiksi käyneet italialaiset eivät saata pysähtyä ennen Adige-jokea.” US:n mielestä Trentinin rintama tulisi ratkaisemaan koko taistelun, ja sekin oli luhistumassa itävaltalaisien mukaan.²⁴⁸ HS kirjoitti hyökkäyksen jatkuvan ja tilanteen kehittyvän ”uhkaavammaksi” koko ajan. HS:n tietojen mukaan Italia oli menettänyt 200 000 miestä vangeiksi perääntymisessä Tagliamenton taakse ja kaatuneita sekä haavoittuneita oli noin 100 000, joten Italia oli menettänyt ensimmäisessä läpimurrossa jo melkein puolet sotilaistaan Isonzon rintamalla. Tagliamenton

²⁴⁴ ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 10.11.1917.

²⁴⁵ ”Sota.” *Ilkka* 10.11.1917.

²⁴⁶ ”Italiens domedag.” (art.). 10.11.1917.

²⁴⁷ ”Maailman sota.” *Työmies* 10.11.1917.

²⁴⁸ ”Lombardian taistelut.” (art.). *Uusi Suometar* 11.11.1917.

puolustus oli ilmeisesti ollut alkujaankin vain yritys pidätellä hyökkäystä, jotta uudet asemat olisi ehditty perustaa lännemmäs, mikä ei käynyt yhteen englantilaisranskalaisten asiantuntijoiden spekuloinnin kanssa, että Cadorna aikoi käydä ratkaisevan taistelun. Joka tapauksessa Tagliamenton taistelut eivät olleet pysäyttäneet tai juurikaan hidastaneet saksalais-itävaltalaisia joukkoja, vaikka apuna oli myös ranskalaisjoukkoja. HS:n tietojen mukaan taistelu joella oli alkanut marraskuun 1. päivänä, ja jo 3. marraskuuta itävaltalaiset olivat ylittäneet joen yläjuoksun. Seuraavana päivänä hyökkääjät olivat käyttäneet ponttonisiltoja joen ylityksessä.²⁴⁹

HS:n mielestä Cadornan ei kannattanut ryhtyä vastarintaan Piavella tai edes Brentalla, sillä hänen pohjoista sivustaansa uhkasi jatkuva saartoliike, ja itävaltalaiset vain odottivat sopivaa hetkeä hyökätä Trentinon kautta italialaisten selustaan. HS toisti jälleen italialaisten perääntyvän Adige-joelle asti. ”Mutta älkäämme menkö tapahtumain edelle”, HS katkaisi kauhuskenaarion kehittymisen, sillä tällä hetkellä varmaa oli vain ympärysvaltojen tilanteen muuttuminen ”sangen epäedulliseen suuntaan.” HS yhtyi näkemykseen, että jos Italia lamautettiin, kuten Serbia, Romania ja Venäjä, niin jäljellä olevien liittolaisten tilanne kävi ”jollempa sanoisi suorastaan toivottamaksi ja lopullista tappiota ennustavaksi.” Tilannetta eivät voineet muuttaa ”Amerikan lupaamat miljona-armeijat, jotka vielä toistaiseksi ovatkin suurimmaksi osaksi vain paperilla”. Keskusvaltojen menestys ehkä saisi puolueettomina pysyneitä maita liittymään voittajien puolelle.²⁵⁰

Itävaltalaisunkarilaisten mukaan he olivat ylittäneet Tagliamenton keskijuoksun ja ottaneet ainakin 6 000 vankia samaan aikaan kun italialaisten puolustus Trentinossa alkoi antaa periksi. Sveitsiläisten tietojen mukaan italialaiset perääntyivät Piave-joelle. Ranskasta oli saapumassa lisää joukkoja, mm. siirtomaajoukkoja, jotka olivat jo talvimajoituksessa Etelä-Ranskassa. *Agenzia Stefanin* mukaan suurin osa hyökkääjistä oli itävaltalaisia, mutta saksalaiset olivat suunnitelleet ja johtivat toimintaa. Vastikään vangiksi otettujen keskusvaltojen sotilaiden mukaan hyökkäyksen oli tarkoitus ratkaista sota Italian rintamalla. Rooman konferenssissa oli perustettu liittolaisten välinen komitea koordinoimaan sotaa kaikilla rintamilla.²⁵¹

Berliner Tageblatt oli julkaissut, että Italia oli tuomassa joukkojaan Albaniasta ja Kreikasta puolustaakseen emämaata. *Daily Mailin* mukaan Venetsiaa evakuoitiin. Tarkempaa tietoa Tagliamenton tapahtumista oli saapunut: itävaltalaisdivisioona oli ylittänyt joen vuoriston ja tasangon kohtaamisalueella, missä joukot olivat voineet jo osin kahlata ylitse. Tämän painostuksen seurauksena koko italialaisrintama joutui perääntymään Tagliamentolta. Lisäksi itävaltalaisten oli onnistunut Trentinossa

²⁴⁹ ”Katsaus viime viikon ulkopoliittisiin ja sotatapahtumiin.” (art.). *Helsingin Sanomat* 11.11.1917.

²⁵⁰ ”Katsaus viime viikon ulkopoliittisiin ja sotatapahtumiin.” (art.). *Helsingin Sanomat* 11.11.1917.

²⁵¹ ”Italiens militära olycka.” *Hufvudstadsbladet* 11.11.1917.

ajaa italialaiset ”paljon kehuista” vuoriamistaan. Cadorna aikoi nyt puolustaa Piave-linjaa jäljellä olevin joukoin yhdessä ranskalaisten kanssa, ja jos italialaiset aikoivat puolustaa Venetsiaa, hän ei voinut enää peräännyä. Saksalais- ja itävaltalaisraportit mainitsivat vanginneensa muutaman tuhatta italialaista Livenza-joella. Entente-maat pitivät epätodennäköisenä, että Cadorna olisi ehtinyt järjestää uskottavaa puolustusta Piave-joelle ennen seuraavaa yhteenottoa.²⁵²

13. marraskuuta mennessä Pietarin Tietotoimisto oli lakannut välittämästä sähköitä, minkä vuoksi Suomeen ei marraskuun 9. päivän jälkeen saapunut uusia sähköitä ulkomailta. Myöskään venäläislehdistö ei kirjoittanut Italian rintaman taistelusta, ja Hbl totesikin, että ”Kun omassa talossa palaa, ei voida miettiä mitä naapurikorttelissa tapahtuu.”²⁵³ Useimmat lehdet lainasivat puolueettomasta Skandinaaviasta saapuneita lehtiä. Skandinaavilehdistö kirjoitti nojautuen etupäässä saksalaisten ja itävaltalaisunkarilaisten raportteihin. Nämä tiedot olivat auttamatta viikon vanhoja, joten mitään uutta ei käytännössä tiedetty. HS kirjoitti käytettävissä olevan myös sähköitä Pietarin englantilaiselta lennätintuimistolta, Kosmokselta²⁵⁴.

Ranskalaisten sotilaspiirien mielestä taistelu Italiassa oli vasta ensimmäisessä vaiheessaan, ja saksalaiset aikoivat ”ratkaista” rintaman. *Berliner Mittagzeitungin* kirjeenvaihtajan mukaan italialaisilla jäi Tagliamenton itäpuolelle suunnattomat sotatarvevarastot.²⁵⁵

Deutsche Tageszeitungin asiantuntija majuri Moraht oli arvellut Italian menettäneen 210 000 miestä vankeina ja 250 000 kaatuneina ja haavoittuneina sekä 1 800 kanuunaa. Cadornalla olisi ollut enää 240 000 miestä Isonzon rintamalta, joita vahvistamaan hän sai 300 000 reserviläistä. Italian armeija oli varmasti menettänyt taistelutahtonsa, ja menisi kuukausia palauttaa sen toimintakyky. Ranskan ja Englannin apu oli kyseenalaista.²⁵⁶

DP julkaisi vanhoja tiedonantoja: saksalaisten mukaan vihollisen jälkijoukon vastarinta oli murrettu 8. päivänä, ja perääntymisreitti Keski-Tagliamentolla katkaistu. Tähän mennessä oli vangittu 17 000 italialaista, heidän joukossaan kenraali, ja vallattu 80 tykkiä. Vankien määrä oli kokonaisuudessaan yli 250 000 miestä ja tykkien 2 300. Itävaltalainen raportti samalta oli kertonut, että joukot olivat kohdanneet todella kiihvasta vastarintaa Livenza-joella, mutta vihollinen oli lopulta pakotettu

²⁵² ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 12.11.1917.

²⁵³ ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 13.11.1917.

²⁵⁴ ”Sota.” *Helsingin Sanomat* 13.11.1917.

²⁵⁵ ”Sota.” *Uusi Suometar* 13.11.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 13.11.1917.

²⁵⁶ ”Italian sotänäyttämö.” *Helsingin Sanomat* 13.11.1917.

jatkamaan perääntymistään. Eilen keskusvaltojen käsiin oli päätyneet kenraali, divisioonan esikunta, kaksi everstiä, 176 upseeria, 17 000 miestä, 80 tykkiä ja kuusi lentokonetta.²⁵⁷

Kun Suomen sanomalehdistö jatkoi julkaisujaan yleislakon jälkeen, rintamalinja oli jo asettunut paikoilleen Piave-joella, eikä uusia suuria käännteitä enää raportoitu. Ruotsinkieliset ja porvarilliset suomenkieliset lehdet pyrkivät kirjoittamaan kaiken muun ohessa, mitä viikon uutispimennyksen aikana oli tapahtunut, kun taas työväenlehdet julkaisivat etupäässä vain tuoreimpia sähkökeitä. Sanomalehdet kiinnostavat paljon suurempaa huomiota sekä Suomen että Venäjän sisäisiin levottomuuksiin, mutta Italian rintaman kehitys oli yhä kärjessä sotauutisissa.

19. marraskuuta Hbl julkaisi lisänumeron, joka käsitteli myös sotatapahtumia. Venetsiaa ei tiedettävästi ollut valloitettu, mutta edellisviikon loppuun mennessä keskusvallat olivat edenneet Piave-joelle. Cadoressa ja Tirolissa hyökkääjät olivat vallanneet useampia paikkakuntia. Italia oli pakotettu perääntymään koko rintamalla. 10. marraskuuta mennessä italialaisten tappiot olivat 250 000 vankia ja 2 500 tykkiä. Kenraali Cadorna oli jättänyt armeijan päällikkyuden, ja ilmeisesti ranskalainen Joffre oli nyt kaikkien liittoutuneiden armeijoiden päällikkö. Liittolaisten apujoukoista ei ole ollut paljon hyötyä. Milanon sosialistit vaativat välitöntä rauhaa.²⁵⁸

20. marraskuuta ensimmäisissä numeroissaan yleislakon jälkeen varsinkin ruotsinkieliset lehdet ja porvarilliset suomenkieliset lehdet pahoittelivat tietojen niukkuutta Italian rintamasta. Keskusvallat olivat saavuttaneet Piave-joen 9. marraskuuta, ja italialaiset olivat asemassa joen vastarannalla. Italialaisia oli joutunut 8. marraskuuta mennessä vangeiksi noin 250 000, ja he olivat menettäneet eri lehtien tietojen mukaan 2 300–2 500 tykkiä.²⁵⁹ DP uutisoi, että 10. marraskuuta olivat lukemat nousseet 260 000 vankiin ja 2 400 tykkiin.²⁶⁰ Kenraali Diaz oli korvannut kenraali Cadornan, joka puolestaan oli siirtynyt ylikansalliseen sotilaskomiteaan.²⁶¹ Asiantuntijoiden mukaan Piave-linja ei ollut kylliksi vahva, vaan italialaisten olisi ennen pitkää täytynyt perääntyä Adige-joelle.²⁶² DP:n mukaan keskusvallat olivat ”ainakin yhdessä paikkaa ylittäneet Piaven.” Merenpuolisella sivustalla, minne myös liittolaisten apujoukot oli sijoitettu, puolustus oli kestänyt. Ei ollut todennäköistä, että italialaiset olisivat pystyneet pitämään Piaven, vaan heidän olisi täytynyt perääntyä jälleen, vähintäänkin

²⁵⁷ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 13.11.1917.

²⁵⁸ ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 19.11.1917.

²⁵⁹ ”Sota.” *Uusi Suometar* 20.11.1917; ”Italian sotänäyttämö.” *Helsingin Sanomat* 20.11.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 20.11.1917; ”Telegram för Dagen.” *Dagens Press* 20.11.1917; ”Jälkiosasto.” *Kansan Lehti* 20.11.1917.

²⁶⁰ ”Telegram för Dagen.” *Dagens Press* 20.11.1917.

²⁶¹ ”Sota.” *Uusi Suometar* 20.11.1917; ”Italian sotänäyttämö.” *Helsingin Sanomat* 20.11.1917; ”Telegram för Dagen.” *Dagens Press* 20.11.1917.

²⁶² ”Italian sotänäyttämö.” *Helsingin Sanomat* 20.11.1917; ”Telegram för Dagen.” *Dagens Press* 20.11.1917.

Adigelle.²⁶³ Ruotsalaislehtien tietojen mukaan saksalais-itävaltalaiset joukot etenivät vuoristoseudulla, missä niitä hidasti ainoastaan italialaisten jälkijoukkojen menestyksekkäs toiminta.²⁶⁴ Ruotsalaisen sotilasasiantuntijan mukaan perääntyminen Piave-joelta olisi tarkoittanut yhteyden katkeamista Carniaan, missä oli yhä suuria italialaisjoukkoja.²⁶⁵ Tuoreemmissa italialaisissa tiedonannoissa (17.–18.11.) oli kerrottu, että Piave-joella käytiin hurjaa taistelua 150 kilometriä leveällä rintamalla. Saksalais-itävaltalaiset joukot olivat ylittäneet joen joissain kohdissa, mutta ”käräsineet suurta mieshukkaa”, siinä missä italialaiset tekevät vastarintaa ”harvinaisella kylmäverisyydellä.”²⁶⁶

Ympärysvaltojen johtajat olivat kokoontuneet Rapallossa, missä he olivat neuvotelleet tiiviimmistä yhteistyöstä. Konferenssissa oli tehty päätös perustaa sotilaskomitea koko länsirintamalle. Italian edustajaksi oli valittu Cadorna. Kenraali Diaz otti Cadornan paikan ylipäällikkönä. Ranskalaistietojen mukaan Joffre oli kaikkien armeijoiden päällikkö.²⁶⁷

Italian pääesikunta oli 6. marraskuuta ollut toiveikas, että kansa oli yhtenäinen ja luotti armeijaan. *London Journal* oli seuraavana päivänä julkaissut, että ”katastrofi ei kuitenkaan tuottanut viholliselle ratkaisevaa menestystä eikä tule vielä antautua epätoivon valtaan.”²⁶⁸ *Timesin* kirjeenvaihtajan mukaan mieliala Italiassa oli 8. marraskuuta ollut moninaista. ”Saksalaisten poliittinen offensiivi” oli epäonnistunut, vaikka rintamalla kärsitty tappio oli järkyttänyt. Poikkeuksena olivat sosialistit, joiden pää-äänenkannattaja *Avanti!*’n mukaan aiemmin sensuroitu päätöslauselma oli ”natsionalisteille suuri pettymys.” Kirjeenvaihtaja jatkoi, että ”Päätehtävänä rintamalla on nyt armeijan erään osan horjuvan siveellisen hengen kohottaminen. Italialaisten aineelliset tappiot ovat tietysti suunnattomat.”²⁶⁹ *Avanti!* oli kehottanut italialaisia sosialisteja tekemään vastarintaa viholliselle. Lehti korosti yhtenäisyyden välttämättömyyttä.²⁷⁰ Itävaltalaistietojen mukaan vangitut italialaissotilaat ovat kertoneet Italian olevan vallankumouksen partaalla. Väestö kävi lohduttomaksi, ja sotilaat olivat katkeria, koska Cadorna syytti heitä pelkuruudesta ja myös koska heitä teloitettiin päivittäin ”kuuliaisuuden vahvistamiseksi.”²⁷¹

Italian rintamasotilaat olivat etupäässä eteläitalialaisia varusmiehiä. Tämä johtui siitä, että he olivat maatyöläisiä siinä missä pohjoisitalialaiset enimmäkseen koulutettua työväkeä. Pohjoisitalialaiset suunnattiin vaativampiin sotilastehtäviin, kuten tykistöön ja pioneereihin, tai sotateollisuuden

²⁶³ ”Öfversikt.” *Dagens Press* 20.11.1917.

²⁶⁴ ”Telegram för Dagen.” *Dagens Press* 20.11.1917.

²⁶⁵ ”Sota.” *Uusi Suometar* 20.11.1917.

²⁶⁶ ”Viime postista.” *Helsingin Sanomat* 20.11.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 20.11.1917.

²⁶⁷ ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 20.11.1917.

²⁶⁸ ”Viime postista.” *Helsingin Sanomat* 20.11.1917.

²⁶⁹ ”Italian sotanäyttämö.” *Helsingin Sanomat* 20.11.1917.

²⁷⁰ ”Maailmansota.” *Työmies* 20.11.1917.

²⁷¹ ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 20.11.1917; ”Maailmansota” *Työmies* 22.11.1917.

tehdastyöntekijöiksi. Kansallisuustunto oli kuitenkin heikompi juuri eteläitalialaisilla, jotka tuotiin kotoaan valloittamaan alueita, joista eivät piitanneet. He eivät kokeneet sotaa omakseen. Työnjako aiheutti myös itsessään katkeruutta rintamamiehissä, sillä tehdastyöntekijät saivat parempaa palkkaa sekä ruokaa ja olivat luonnollisesti turvallisemmissa oloissa. Rintamalla nämä työntekijät miellettiin rintamapakolaisiksi. Italialaisten sotamiesten taistelutahto oli näin ollen keskimäärin heikompi kuin muiden Euroopan rintamien armeijoissa, ja sitä heikensivät entisestään esimerkiksi matala palkka ja heikentyvä ravitsemustilanne. Kenraali Cadorna tiedosti taistelutahdon tilan ja pyrki kohentamaan sitä ankaralla sotilaskurilla.²⁷² Italian armeija oli länsimaisista armeijoista säälimättömin, mitä sotilaskuriin tuli. Kuria pidettiin yllä julmuudella sekä summittaisilla teloituksilla. Toisin kuin Ranskassa ja Saksassa, virallinen siviilivalvonta oli vähäistä.²⁷³ Juuri taistelutahdon romahdusta pidettiin pitkään Caporetton taistelun lopputuloksen syynä. Tähän vaikutti osaltaan suuri vankimäärä, jonka hyökkääjät ottivat taistelun ensimmäisinä päivinä. Vasta 2000-luvulle tultaessa on yleistynyt käsitys, että läpimurtoon vaikuttivat ennen kaikkea saksalaisten yllättävät taistelutaktiikat, joihin italialaiset eivät olleet varautuneet.²⁷⁴

Ranskalaisissa sotilaspiireissä Italian rintaman murtuminen oli herättänyt mielenkiinnon, sillä se kumosi ”Pétainin metodin”, jossa suuren tykistövalmistelun jälkeen vallattiin rajattuja alueita. Gustave Hervé oli tiivistänyt onnistuneen läpimurron avaimet: hyökkäyksen piti tapahtua odottamattomassa paikassa saavuttaakseen yllätyksen. Yllätys tarvitsi hänen mukaansa ”tarmokasta yritystä”, jotta sen onnistui murtaa vihollisen linja. Oli tärkeää hyödyntää sekasortoa ja pakokauhua, jotka linjan murtumisesta aiheutuivat. Hervén mukaan aiemmat sotavuodet olivat osoittaneet, ettei läpimurtoa aina onnistuttu tekemään, mutta nyt se oli onnistunut Italiassa, ja ympärysvaltojen olisi tullut yrittää samaa länsirintamalla ennen kuin saksalaiset ennättäisivät.²⁷⁵

21. marraskuuta Piave-joen asemat sekä Venetsian puolustus olivat torjuneet keskusvaltojen hyökkäykset. Liittolaisten apujoukkoja saapui yhä enemmän.²⁷⁶ Ranskalaisten mielestä suurin vaara oli ohi, sillä nyt italialaiset olivat vahvistaneet sisäistä yhtenäisyyttään. Italialaisten taistelutahto oli kohonnut, ja he taistelisivat paremmin jatkossa.²⁷⁷ Saksa oli epäonnistunut tavoitteissaan pakottaa Italia erillisrauhaan.²⁷⁸ HS tulkitsi sähkeistä, että saksalais-itävaltalaiset joukot olivat ylittäneet Livenza-joen 7. marraskuuta ja heidän etenemisensä oli lopulta pysähtynyt Piave-joelle 11. marraskuuta.

²⁷² Clark 1996, 186–193.

²⁷³ Strachan 2000, 192.

²⁷⁴ Beckett 2009, 25–43.

²⁷⁵ ”Sota”. *Helsingin Sanomat* 20.11.1917.

²⁷⁶ ”Sota.” *Uusi Suometar* 21.11.1917.

²⁷⁷ ”Den italienska reträtten.” *Hufvudstadsbladet* 21.11.1917.

²⁷⁸ ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 21.11.1917.

Viikkoa myöhemmin saapuneet raportit olivat kertoneet hurjasta taistelusta, joka oli kestänyt jo yli viikon ilman rintamalinjan muutosta. Sen sijaan pohjoisessa alppiseudulla hyökkääjät etenivät, ja jälleen 10 000 italialaista oli joutunut vangeiksi. Keskusvaltojen joukot Trentinossa ja Venetsian tasangolla olivat yhdistyneet 10. marraskuuta. Läpimurto Trentinossa viittasi HS:n mukaan siihen, että keskusvallat pääsivät nyt kiertämään Piave-joen asemien taakse, ja Italian armeijalla oli edessään uusi perääntyminen.²⁷⁹ Saksalaisten sähkeiden mukaan italialaiset olivat perääntyneet ”useista asemista” Brentan ja Piaven välillä ja nyt jälkimmäisen varrella käytiin tykistötaistelua.²⁸⁰ Italian kuningas oli pitänyt puheen, jossa hän nimesi käydyin taistelun kansan suurimmaksi koettelemukseksi yhtenäisen valtion aikana ja vetosi kansaa olemaan yksi armeija.²⁸¹

22. marraskuuta Piave-joen tilanne oli muuttunut ”rajaksi asemataisteluksi”.²⁸² *Ilkka* julkaisi venäläislehdistön mukaan, että saksalaiset olisivat vallanneet Venetsian ja ottaneet 100 000 vankia. ”Onko tässä nyt sentään perää, sitä on toistaiseksi mahdoton sanoa”, *Ilkka* totesi²⁸³. Seuraavassa painoksessa olikin tieto, Italian suurlähetystön mukaan kaupunkia ei ollut valloitettu, vaikka keskusvaltojen joukot olivatkin muutaman kilometrin päässä siitä²⁸⁴. Ruotsinkieliset lehdet mainitsivat uudesta katastrofiuutisesta, jonka myötä keskusvallat olisivat ottaneet nyt 475 000 vankia ja 4 500 tykkiä. DP huomautti heti, ettei näitä *Haparandanotisenin* viikko sitten ilmoittamia lukuja ollut vahvistettu.²⁸⁵

24. marraskuuta US kuvasi ulkomaailmasta saapuvan ”katkonaisina välähdyksiä, jotka eivät tee mahdolliseksi mitään ehyttä kuvaa asemasta”.²⁸⁶ Varmaa oli, että italialaisten puolustus Piave-joella oli torjunut keskusvaltojen uudemmat hyökkäykset.²⁸⁷ US ei analysoinut tilannetta syvemmin, ja sähkeet kertoivat päivä toisensa jälkeen jatkuvista taisteluista ja tykkitulesta. Italian rintama menetti uutisarvonsa varsinkin Venäjän rintaman tapahtumille.

KL julkaisi kirjoituksen ”muuan kirjeenvaihtajalta”. Se kuvasi keskusvaltojen etenemisen jättämää hävitystä ja italialaisilta jääneitä suuria varastoja. Jonkinlaista jälleenrakennusta oli tekeillä, sillä viranomaiset jatkoivat toimintaansa ja siviiliväestö alkoi palata koteihinsa. ”Mikä eilen oli verinen taistelukenttä, on tänään rintamatakinainen puolustuslinja ja huomenna rauhallista lisämaata.”²⁸⁸ *Työmies*

²⁷⁹ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 21.11.1917; ”Världskriget.” *Hufvudstadsbladet* 21.11.1917.

²⁸⁰ ”Telegram för Dagen.” *Dagens Press* 21.11.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 22.11.1917.

²⁸¹ ”Kring telegrammen.” *Dagens Press* 21.11.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 21.11.1917.

²⁸² ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 22.11.1917.

²⁸³ ”Sota.” *Ilkka* 22.11.1917.

²⁸⁴ ”Sota.” *Ilkka* 24.11.1917.

²⁸⁵ ”Kring telegrammen.” *Dagens Press* 22.11.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 22.11.1917.

²⁸⁶ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 24.11.1917.

²⁸⁷ ”Italian sota.” *Uusi Suometar* 24.11.1917.

²⁸⁸ ”Jälkiosasto.” *Kansan Lehti* 24.11.1917.

ja DP julkaisivat yhä yksittäisiä raportteja Italiassa tapahtuneista yhteenotoista.²⁸⁹ Hbl mainitsi Italiassa käytävän raivoisaa taistelua Piave-joen alueella, mutta hyökkääjien yritykset päästä joen yli oli torjuttu.²⁹⁰ Hbl oli myös saanut haltuunsa ruotsalaisia lehtiä, joissa kerrottiin Italian taisteluista 12. marraskuuta asti. Itävaltalaisien mukaan he olivat vanginneet kenraalin ja noin 10 000 sotilasta ylemmällä Piavella, ja keskusvallat olivat saavuttaneet pieniä voittoja pitkin jokilinjaa. Italialaisten tiedonannon mukaan he olivat torjuneet hyökkäyksiä ja tehneet myös onnistuneen vastahyökkäyksen vuoristoseudulla. Piave-joella oli ”eloisaa ammuntaa.” *Journal de Genève* mukaan Venetsiaa tyhjennettiin. *Lokalanzeiger* oli kirjoittanut toivovansa, etteivät italialaiset tekisi Venetsiasta tukikohtaa, sillä siinä tapauksessa sen taidearteet olisivat joutuneet pommitetuiksi.²⁹¹

25. marraskuuta sunnuntaina Hbl julkaisi keskusvaltojen raportteja maanantailta. Saksalaisten ja itävaltalaisien raporttien mukaan keskusvallat etenivät vääjäämättä vuoristoseudulla siinä missä italialaiset tekivät epäonnisia vastahyökkäyksiä, joissa noin 1 100 italialaista oli joutunut vangiksi. *Aftonbladetin* kirjeenvaihtaja oli kuvaillut näkymiä keskusvaltojen rintaman takana. Tagliamenton itäpuolella olivat tien varret täynnä hylättyjä sotatarpeita, ja perääntyvät joukot sekä siviilit olivat ryöstäneet kaupunkien talot sekä kaupat. Hänen mukaansa kuitenkin Tagliamenton länsipuolella vaikutti perääntyminen tapahtuneen paljon järjestelmällisemmin. Erityisen maininnan olivat ansainneet itävaltalaisunkarilaisten improvisoidut sillat. Kirjeenvaihtaja ei pitänyt todennäköisenä, että puolustajat pystyisivät pitämään asemansa Piave-joella, etenkin koska liittolaisten apujoukot eivät olleet ehtineet vahvistamaan perääntymisen kuluttamia italialaisia. Hbl siteerasi myös sveitsiläislehteä, jonka mukaan hyökkäys ja evakuoinnit olivat lamauttaneet neljäsosan Italian sotateollisuudesta.²⁹²

HS kirjoitti, että uusimpien tietojen mukaan italialaiset olivat lähes pysäyttäneet hyökkäyksen Trentinossa, missä taistelun polttopiste oli ollut viime päivinä. Kahden viikon yhteenottojen jälkeen saksalais-itävaltalaiset joukot eivät olleet murtautuneet läpi Trentinossa tai Piave-joella, vaikka ne aivan Adrianmeren rannikolla olivatkin päässeet asemiin joen länsipuolelle. ”Piave-joen taistelu näyttää siis saaneen erittäin sitkeän ja pitkäaikaisen kamppailun luonteen.”²⁹³ US:n tietojen mukaan Italian rintamalle saapui koko ajan lisää ranskalaisia ja englantilaisia joukkoja.²⁹⁴

Taistelun raivottua kolmatta viikkoa Suomen lehdistö ei odottanut Italian enää pystyvän vastustamaan hyökkäystä, ja Italian päätyminen Venäjän kaltaiseen sisäisen hajaannuksen tilaan vaikutti

²⁸⁹ ”Telegram för Dagen.” *Dagens Press* 24.11.1917; ”Maailmansota.” *Työmies* 24.11.1917.

²⁹⁰ ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 24.11.1917.

²⁹¹ ”Offensiven i Italien.” *Hufvudstadsbladet* 24.11.1917.

²⁹² ”Offensiven i Italien.” *Hufvudstadsbladet* 25.11.1917.

²⁹³ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 25.11.1917.

²⁹⁴ ”Sota.” *Uusi Suometar* 25.11.1917.

vääjäämättömältä. Tagliamentolle asetetut odotukset toteutuivat kuitenkin Piavella, vaikka Suomen lehdistö ei sitä päässykään Venäjän sisäisten levottomuuksien vuoksi uutisoimaan. Lokakuun valankumouksen viikkoa ja sen jälkeistä aikaa leimasi lehtien keskittyminen Venäjän sekä Suomen sisäiseen tilanteeseen, mikä vähensi palstatilaa Caporetton taistelulta. Siihen kohdistetusta mielenkiinnosta kuitenkin kertoo, etteivät porvarilliset suomenkieliset lehdet ja ruotsinkieliset lehdet kuitenkaan täysin hylänneet aihetta, ja pyrkivät 14.–19. marraskuuta kestäneen uutispimennon jälkeen saattamaan lukijansa ajan tasalle, mikä oli hankalaa tuoreen tiedon puutteessa. Italian rintaman katsottiin yhä määrittelevän koko sodan ratkaisun, mutta kun keskusvaltojen hyökkäys ei enää ollutkaan edennyt kahteen viikkoon, taistelun sensaatiomaisuus haaleni pian.

2. Lehdistön kertomus

2.1. Taistelun merkitys eri lehdille

Porvarilliset suomenkieliset lehdet suhtautuivat sotaan mielenkiinnolla. Molemmilla oli oma ajankohtaisia sotatapahtumia käsittelevä artikkelisarjansa sotaosaston yhteydessä. Taistelun ensimmäisten tietojen saavuttua Suomeen *Uusi Suometar* totesi lukijoidensa tietävän ilman muuta, ”kuinka kohtalokkaaksi Isonzon rintaman murskautuminen saattaa Italialle käyvä”²⁹⁵. *Uusi Suometar* kutsui taistelua yhdeksi sodan jännittävimmistä hetkistä²⁹⁶ sekä totesi sen olevan ”mieltäjärryttävä näytelmä”, joka jätti varjoonsa länsirintaman²⁹⁷. Myös lokakuun vallankumouksen jälkeen *Uusi Suometar* pyrki pitämään lukijansa ajan tasalla Italian rintaman kehityksestä ja valitteli tiedonsaannin katkeamista.

Omissa kirjoituksissaan *Uusi Suometar* viittasi paljon paikkakuntiin, koska niillä se lisäsi kuvauksensa tarkkuutta sekä myös uskottavuutta. ”Asemien” yhteydessä oli Koillis-Italian kartta, jos artikkeli käsittelee Caporetton taistelua. Marraskuun 3. päivän ”Asemassa.” *Uusi Suometar* vaikutti jopa helpottuneelta päästessään hahmottamaan tilannetta kartalle:

*Ensi kerran mainitsee italialainen tiedonanto paikannimen. San Daniele del Friuli sijaitsee 25 km päässä luoteeseen Udinen tärkeästä rautatiekeskuksesta. --- [Udine] oli Cadornan päämaja. Vieläpä on valtaus luultavasti tapahtunut jo monta päivää sitten, sillä viime sunnuntaina joutui vihollisen käsiin Cividale, sen lähin itäinen naapurikaupunki. Ilmoituksen mukaan vihollinen jo silloin ylettyi pommittamaan Udinen rautatieasemaa.*²⁹⁸

Uusi Suometar ei säästellyt sanojaan sivaltaessaan tuon tuosta venäläisten tiedonlähteidensä optimismeja tai vallankumouksen jälkeisen Venäjän armeijan suorituskykyä. Tämä saattoi olla hienoinen yritys mustamaalata väliaikaishallitusta monarkian palauttamisen toivossa. Lehti ei myöskään pitänyt Italian armeijaa suuressa arvossa. Jo ensimmäisessä sunnuntain niteessään läpimurron jälkeen *Uusi Suometar* kirjoitti taistelun alkuvaiheista ensimmäisellä aukeamallaan ja oli liittänyt alueen kartan artikkeliinsa. *Uusi Suometar* oli myös aktiivinen arvelemaan tulevaa kehityksistä rintamalla. Lehden mielestä perääntyminen Tagliamentolle oli vasta taistelun ensimmäinen vaihe, ja hyökkäys varmasti jatkuisi. Lehti oli vakuuttunut Italian tulleen hyökkäyksen tuloksena kyvyttömäksi jatkamaan

²⁹⁵ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 30.10.1917.

²⁹⁶ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 1.11.1917.

²⁹⁷ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 7.11.1917.

²⁹⁸ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 3.11.1917.

sotaa²⁹⁹. Taistelun kehittyessä *Uusi Suometar* mainitsi usein, että Italian olisi kannattanut sopia erillisrauha keskusvaltojen kanssa.

Helsingin Sanomat aloitti uutisoinnin Caporetton taistelusta toteamalla, että päinvastoin kuin kenraali Cadorna oli vakuutellut taistelun alkaessa, keskusvallat saivat menestystä. *Helsingin Sanomien* mukaan oli jo varmaa, että Italian armeija oli ”kärsinyt musertavan tappion, että sen rintama on tullut ehkä täydellisesti muserretuksi, mistä voi olla italialaisille mitä tuhoisimmat seuraukset.”³⁰⁰ *Helsingin Sanomien* ”Katsaus asemaan.”-artikkelien sävy oli *Uuteen Suomettaren* verrattuna neutraalimpaa, ja *Helsingin Sanomat* pyrki vain julkaisemaan faktat ja antamaan niiden pohjalta omat arvionsa. *Helsingin Sanomat* pyrki *Uuden Suomettaren* tavoin maantieteelliseen tarkkuuteen. Kertoessaan taistelun kehityksestä Isonzon ja Tagliamenton välisellä tasangolla, *Helsingin Sanomat* kirjoitti, että ”Italian armeijan oikea sivusta ja keskusta seisoivat linjalla, joka kulkee Isonzo-joen suulta Palmanovan, Pozzuolon, Schiavonoscon ja Pasionin kautta San Danielen seuduille.”³⁰¹ *Helsingin Sanomien* suhtautuminen taisteluun oli *Uutta Suometarta* neutraalimpi, vaikka se painottikin rintaman tapahtumien tärkeyttä. Sen mukaan ”ratkaisulla tulee olemaan suuri merkitys ei ainoastaan Italian kansan omalle kohtalolle, vaan koko Euroopan tulevaisuudelle. Lähestymme jälleen erästä nykyisen sodan suurinta draamallista hetkeä ja koko maailma seuraa mitä suurimmalla jännityksellä.”³⁰² *Helsingin Sanomat* yhtyi yleiseen näkemykseen, että hyökkäyksen tavoitteena oli lamauttaa Italian armeija, ja mikäli tämä onnistuisi, olisivat keskusvallat käytännössä voittaneet sodan. Rivien välistä on luettavissa, että *Helsingin Sanomat* toivoi Italian lopulta torjuvan hyökkäyksen ja jatkavan sotaa ympärysvaltojen puolella.

Ilkka ei kirjoittanut sodasta itse, mutta lainasi usein muiden lehtien artikkeleita. Sotaosiossa *Ilkka* lainasi venäläisten lehtien ohella paljon muilta porvarillisilta suomenkielisiltä lehdiltä. Italian rintaman katastrofi ei aiheuttanut samanlaista kuohuntaa kuin muissa porvarillisissa suomenkielisissä lehdissä, mutta ilmeni etupäässä siinä, että *Ilkan* lainaamat artikkelit käsittelivät juuri tätä tapahtumaa. 3. marraskuuta *Ilkka* erotti Italian rintaman omaksi alaotsikoksi sotaosastossaan, ja käytti *Uuden Suomettaren* ”Asemaa.”, jossa kerrottiin muun muassa lehdistön syyttelyistä, saksalaisten suunnattomasta ylivoimasta ja Italian päämajan vaitonaisuudesta. Caporettoa *Ilkka* käsitteli peräti kahdessa *Uudelta Päivältä* lainatussa artikkelissa. *Uusi Päivä* (1917–1918) oli helmikuun vallankumouksen jälkeen perustettu itsenäisyyttä ja monarkismia kannattanut lehti, jonka toimintaan osallistuivat sekä vanha- että nuorsuomalaiset poliittiset aktivistit. Lehdellä oli suora yhteys itsenäistymisen jälkeen

²⁹⁹ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 4.11.1917.

³⁰⁰ ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 30.10.1917.

³⁰¹ ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 3.11.1917.

³⁰² ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 7.11.1917.

perustettuun kokoomuspuolueeseen, ja se yhdistyi vuonna 1919 US:n kanssa perustaakseen *Uuden Suomen*.³⁰³

Ensimmäinen *Ilkan* lainaama artikkeli oli marraskuun 1. päiväältä. Se antoi taistelusta musertavan kuvan. *Uuden Päivän* mukaan hyökkäys laskeutui ”valtavana vyörynä vuoristosta Pohjois-Italian tasangolle”, ja ”ryntääjät” olivat jo lähes katkaisseet etelämpänä olleen Italian armeijan rautatieyhteyden, minkä vuoksi näiden olisi pakko perääntyä kiireellä. Artikkelin ei elätellyt toiveita Italian voitosta pitkän perääntymisen jälkeen, eikä ”vakavasta vastustuksesta liene enää kysymyskään.” Carnian armeija oli myös jäämässä saarroksiin ja olisi pian yhtä lailla mennyttä. Itse asiassa kaikki tämä olisi kuitenkin ollut turhaa, jos keskusvallat olisivat tehneet vastaavan läpimurron Trentinon kautta, eikä ”siltojen tietoja aseman ratkaisusta tarvitse enää kauvan odottaa.”³⁰⁴

Toisessa artikkelissa viikkoa myöhemmin *Uuden Päivän* artikkeli käsitteli ”Italian Sedania”, jossa korostettiin italialaisten tehneen vastarintaa ja pitäneen asemansa, kunnes hyökkäys oli käynyt täysin ylivoimaiseksi. Tällöin oli Italian kolmannen armeijan ”kohtalo ratkaistu”, ja se oli viimeisten ”tuhoisten sanomien” mukaan joutunut antautumaan. Venäläisten asiantuntijoiden mukaan taistelu oli ollut ”ratkaiseva koko sodan käynnissä”, ja italialaisten olisi pakko perääntyä yhä kauemmaksi entiseltä etulinjaltaan. Italian päämaja väitti keskusvaltojen ottamaa vanki- ja tykkilukua liioitelluksi, mutta ”venäläisten asiantuntijainkaan taholla ei näihin selityksiin näytä pantavan niin suurta painoa, että ne käsitystä asemasta muuttaisivat.” Sen sijaan samaiset asiantuntijat pitivät Italiaa sortuneena ja kykenemättömänä jatkamaan sota. *Uusi Päivä* kutsui ”Ententen asiaa” suureksi vararikoksi ja kertoi näiden tunnustavan ”vaa’an kilvoittelussa nyt kallistuvan keskusvaltain puolelle.”³⁰⁵

Ilkka käytti myös *Novaja Shisnin* julkaisemaa saksalaisten virallista tiedonantoa Tagliamenton itä-rannalla tapahtuneesta massa-antautumisesta³⁰⁶. *Ilkan* valikoimien lainausten pohjalta koko taistelu näyttäytyi lukijoille keskusvaltojen voittokulkuna, mitä se toki pitkälti olikin. *Ilkka* ei kuitenkaan ollut hyökkääjien puolella, mikä ilmeni sotaosion otsikoinnista. Kertoessaan ”Italian Sedanista” *Ilkka* otsikoi tapauksen ”Italian hirvittävät tappiot”³⁰⁷, mikä viittasi tappioiden aiheuttavan pelkoa yleisössä. Kun Italian päämaja raportoi hyökkäyksen olleen pysähdyksissä jo useita päiviä, *Ilkka* kirjoitti ”Rauhoittavampia tietoja”³⁰⁸, mutta heti seuraavassa niteessä joutui otsikoimaan ”Italian kohtalo” julkaisessaan saksalaisten tiedonannon Tagliamenton asemien joutumisesta keskusvaltojen haltuun.³⁰⁹

³⁰³ Tommila et al. 1988c, 198–200.

³⁰⁴ ”Sota.” *Ilkka* 3.11.1917.

³⁰⁵ ”Sota.” *Ilkka* 8.11.1917.

³⁰⁶ ”Sota.” *Ilkka* 6.11.1917.

³⁰⁷ ”Sota.” *Ilkka* 6.11.1917.

³⁰⁸ ”Sota.” *Ilkka* 8.11.1917.

³⁰⁹ ”Sota.” *Ilkka* 10.11.1917.

Lokakuun vallankumouksen jälkeen *Ilkan* tiedot Caporetton taistelusta ehtyivät lähes kokonaisuudessaan, mitä se pahoitteli lukijoilleen. Kiinnostus sotatapahtumiin oli varmasti kansanvalistusta, sillä olihan kyseessä eurooppalainen suursota, jossa omakin valtakunta oli osallisena. *Ilkka* ei itse kirjoittanut sodasta, joten päätoimittaja Alkion pasifismi ei käynyt ilmi, vaikka jonkinlaista kannanottoa ennennäkemättömään ja maailmaa kuohuttavaan sotatapahtumaan olisi voinut odottaa.

Työmies ja *Kansan Lehti* eivät kirjoitelleet paljoa Caporetton taistelusta tai maailmansodasta ylipäänsä. Italian rintamasta kertoneet sähkeet nousivat kuitenkin sotaosaston kärkeen kummassakin, mikä viittaa myös työväenlehtien halunneen pitää lukijansa informoituina merkittävistä sotatapahtumista. Koska työväenlehdet kirjoittivat Caporetton taistelusta vähän, onkin kiinnostava huomiota niiden harvojen tekstien sisältöön, joita ne julkaisivat.

Taistelun alkaessa *Työmies* julkaisi *Birsh Vjedomostin* kirjoituksen, jossa kuvattiin italialaisten itsepintaista vastarintaa saarroksista huolimatta. Sitä käyttivät useimmat muutkin lehdet. *Kansan Lehti* kirjoitti artikkelissaan ”Keskuswaltain hyökkäys” kuvailevasti taistelun kulussa. Kyseinen artikkeli erosi muiden lehtien julkaisemista kuvauksista painottamalla taistelukaasun käyttöä läpimurron alkaessa:

Ensimmäisenä päivänä pommittivat saksalaiset italialaisten juoksuautoja eräänlaisilla kaasupommeilla, jotka sisälsivät kaasua, joka pani ihon kowasti kutisemaan, mikä pakotti sotamiehet ottamaan kaasunaamarit pois, minkä jälkeen alettiin ampua tukahduttamia kaasuja sisältävillä pommeilla.³¹⁰

10. marraskuuta *Työmies* oli käyttänyt *Dagens Nyheterin* artikkelia, joka kertoi hyökkäyksen merkityksestä ja tarkoituksesta. Sen mukaan oli todennäköistä, että Italian rintaman tapahtumat määrittäisivät jatkossa sodankulun. Italia oli ollut viimeinen maa, joka oli estänyt keskusvaltoja keskittämästä kaikkia voimiaan länsirintamalle. Sen lisäksi Italian sotaväsymys ja rauhanoppositio sekä huonoista sotatuloksista kumpuava tyytymättömyys olivat luoneet mahdollisuuden aiheuttaa Italian valtion sirpaloituminen, kuten oli aiemmin käynyt Venäjällä. Hyökkäyksen tavoitteena oli täten aiheuttaa sotilaallinen tappio, joka vahvistaisi sodanvastustajia ja johtaisi Italian erillisrauhaan tai vähintäänkin tekisi sen armeijan hyökkäyskyvyttömäksi, minkä jälkeen keskusvallat olisivat asemassa viemään sodan loppuun länsirintamalla ennen kuin Yhdysvallat ehtisi todella liittyä sotaan. Lainauksen todennäköisin syy oli, että se mainitsi sosialistien vastustaneen sotaa sen alkamisesta asti ja että sota aiheutti tyytymättömyyttä ”kansan suurissa joukoissa”.³¹¹

³¹⁰ ”Sota.” *Kansan Lehti* 3.11.1917.

³¹¹ ”Maailman sota.” *Työmies* 10.11.1917.

Torinossa oli syttynyt elokuussa 1917 mellakka, jossa noin 50 ihmistä sai surmansa. Mellakka sai alkunsa elintarvikepulasta, ja barrikadeille nousseita mellakoitsijoita tukahduttamaan tuotiin sotilaita. Tapaus järkytti viranomaisia ja poliitikkoja, jotka ajattelivat sen kuvastavan yleistä mielialaa maan kaupungeissa. Kapinahenki laantui, kun kaupunkiin tuotiin ruokaa, ja kansannousu jäi lopulta yksittäiseksi tapahtumaksi.³¹² Sosialistit hyväksyivät vastuun tapahtumasta, minkä seurauksena puolueen äänenkannattajan *Avanti!*'n päätoimittaja Giacinto Serrati sekä useita johtavia vasemmistolaisia pidätettiin. Sosialisteja syytettiin myöhemmin myös Caporetton taistelun lopputuloksesta.³¹³ Työväenlehdet julkaisivat *Politikenin* silminnäkijäkertomuksen. Sen mukaan mellakoitsijat olivat vastustaneet sotaa, ja lakkoa nujertamaan lähetetyt sotilaat epäröivät ampu näitä.³¹⁴ Vähän myöhemmin *Kansan Lehti* kirjoitti taistelun olleen verisempiä kuin oli aiemmin kerrottu. Nelipäiväisen yhteenoton aikana ”kansajoukot käyttivät kuularuiskuja ja käsigranaatteja” sotilaita vastaan. Uhriluku on 400–500 ja haavoittuneita tuhansia. Italian hallitus oli *Kansan Lehtien* mukaan sensuroinut kaiken kirjoittelun mellakasta ja muutenkin ostanut maan sanomalehdistön ”sodan puolelle”.³¹⁵

Työväenlehtiä Caporetton taistelu ei liikuttanut siinä missä porvarillisia suomenkielisiä lehtiä. Ne eivät pyrkineet korostamaan taistelun ratkaisuutta koko Euroopan kohtalolle, vaan käsittelivät sodan aiheuttamaa tyytymättömyyttä, jonka näin merkittävä sotilaallinen tappio päästäisi valloilleen. Molemmat työväenlehdet julkaisivat kenraali Cadornan tiedonannon, jossa tämä syytti Italian toisen armeijan sotilaita pelkuruudesta. *Kansan Lehti* mukaan tämä osoitti, että italialaiset sotilaat ”uskaltavat jo olla tottelematta komentajiensa käskyjä”³¹⁶. *Työmies* julkaisi *Nya Dagligt Allehandan* kirjoituksen sosialistien valta-asemasta Pohjois- ja Keski-Italian kaupungeissa, mutta että nämä eivät halunneet ”ahdistaa hallitusta” tuolloisella vaikealla hetkellä, vaikka hallitusta ei pidetty pätevänä ja elintarvikepula uhkasi koko maata³¹⁷. *Työmies* myös julkaisi italialaisen sosialistilehden *Avanti!*'n artikkelin, joka toivoi sisäistä yhtenäisyyttä ja sitä, että ”proletariaatti täyttää velvollisuutensa.”³¹⁸ Koska lehdet eivät perustelleet tai käsitelleet julkaisujaan enempää niiden yhteydessä, on vaikea päätellä niiden motiivia. Halusiko *Työmies* näiden esimerkkien avulla paheksua Italian sosialisteja vaiko valaa samanlaista taisteluhenkeä omiin lukijoihinsa? Molemmat työväenlehdet lopettivat uutisoinnin Caporettosta heti yleislakon jälkeen. Lehdet eivät kuitenkaan yrittäneet selventää rintaman tilanteen kehitystä uutispimennon ajalta, joten niiden mukaan työväkeä ei kiinnostanut Caporetton taistelun

³¹² Clark 1996, 192–193.

³¹³ Clark 1996, 199.

³¹⁴ ”Maailman sota.” *Työmies* 24.10.1917; ”Ulkomailta.” *Kansan Lehti* 29.10.1917.

³¹⁵ ”Ulkomailta.” *Kansan Lehti* 3.11.1917.

³¹⁶ ”Sota.” *Kansan Lehti* 31.10.1917.

³¹⁷ ”Maailman sota.” *Työmies* 11.11.1917.

³¹⁸ ”Italian työväenliiton lehti kehoittaa sisäiseen aselepoon.” *Työmies* 20.11.1917.

lopputulos, vaan sen ajankohtainen vaikutus Italian valtioon. *Kansan Lehden* linja oli pasifistisempi ja selvästi tuomitsi sodan, *Työmies* keskittyi enemmän mahdolliseen Italiassa odotettuun vallankumoukseen.

Työväenlehdet eivät kuitenkaan olleet yksin uutisoinnissaan taistelun merkityksestä Italian kotirintamalla. Myös porvarilliset suomenkieliset lehdet ja ruotsinkieliset lehdet yhdistivät Caporetton taistelun osaksi Italian valtiota kohtaavia onnettomuuksia, joiden odotettiin olevan viimeinen sysäys kohti vallankumousta.

Dagens Pressille Caporetton taistelu oli sensaatio. Taistelun kehitys oli nähtävissä lehden artikkeleiden otsikoissa. Ensimmäisten uutisten yhteydessä 29. lokakuuta *Dagens Press* otsikoi ”Italian tappio”, seuraavana päivänä ”Isonzon katastrofi”. Sitä seurasi muutaman päivän odottelu, sillä *Dagens Press* moitti sekä Italian tiedonantojen laatua että saatavuutta, sillä se ei pystynyt rakentamaan niistä kunnollista kertomusta. Marraskuun 2. päivänä artikkeli oli otsikoitu ”Italian perääntyminen”. Myöhemmin 5. marraskuuta artikkelin nimi oli ”Tagliamento”, seuraavana päivänä ”Tagliamento vai Piave?” ja lopulta 10. marraskuuta ”Italian tuomiopäivä.”

Dagens Press oli alusta alkaen sitä mieltä, että hyökkäys oli osa kauaskantoista ja viekasta strategiaa, joka oli nyt tulossa maaliinsa. Tässä vaiheessa keskusvallat rampauttaisivat Italian armeijan, jotta voisivat lopulta keskittää kaikki joukkonsa länsirintamalle. *Dagens Press* oli taistelun alkaessa toiveikas italialaisten kyvystä toipua ja torjua hyökkääjät, mutta ”Isonzon katastrofin” jälkeen kirjoituksissa korostui pessimismi. Lopulta *Dagens Pressiä* mukaan vain saksalais-itävaltalaisien joukkojen vauhti yllätti. Italialaisten mahdollisuudet pysäyttää heidät Piave-joella olivat kyseenalaiset, ja itävaltalaiset aikoivat ”työntää iskun aina sydämeen asti.” *Dagens Press* näki ympärysvaltojen tilanteen kärsivän Italian menettämisestä, sillä amerikkalaiset ennättäisivät länsirintamalle vasta talvella, jos edes tulisivat. *Dagens Pressin* mukaan saksalaiset olisivat enemmän kuin tyytyväisiä taistelemaan ranskalaisia ja englantilaisia vastaan Italian avomaalla. Lokakuun vallankumouksen ohella Italian rintaman romahdus oli vienyt sodan vääjäämättä kohti keskusvaltojen voittoa.³¹⁹

Hufvudstadsbladet ei käsitellyt Venäjän uutisia siinä määrin kuin muut pääkaupunkiseudun puoluelehdet, ja oli suuntautunut enemmän Skandinaviaan ja Länsi-Eurooppaan.³²⁰ *Hufvudstadsbladet* kiinnitti paljon huomiota maailmansotaan. Sotaosaston sähkeiden yhteydessä *Hufvudstadsbladetilla* oli myös Venäjän lehdistön viimeisimpiä sotauutisia, ja se kirjoitti sodasta päivittäistä artikkelisarjaa. Lehti kirjoitti sodasta paljon, mutta kirjoitus oli sodanvastaista. Heti hyökkäyksen alussa

³¹⁹ ”Italiens domedag.” (art.). 10.11.1917.

³²⁰ Nygård 1987, 138–139.

Hufvudstadsbladet kutsui aiempia Isonzon taisteluita ”ennenkuulumattoman veriseksi sekä muuten tuhoisiksi”, ja totesi Italian tarvitsevan rauhaa³²¹.

Hufvudstadsbladet oli myös sitä mieltä, että Italian rintama ratkaisisi sodan, mutta se ei vaikuttanut olevan keskusvaltojen voittoa vastaan. Sen sijaan *Hufvudstadsbladet* vaikutti olevan sitä mieltä, että tässä sodassa ei ollut voittajia, ja piti konfliktin loppumista toivottavana tuloksena. Caporetton taistelun aikana se kirjoitti, että Italian rintaman ”verinen työ” sekä ”Venäjän sisäiset tapahtumat” voisivat ehkä tuoda Euroopalle rauhan lähitulevaisuudessa³²². Ruotsalaisuuden päivänä *Hufvudstadsbladet* julkaisi artikkelissaan:

*Rauha lähestyy yhä varmemmin ja puolueettomammin: Ententen selvin järki löytyy ilmeisesti kaikesta huolimatta Venäjällä, missä kysymys sodan päättämisestä pian varmasti työllistää kaikkia yhteiskunnan ryhmiä. Ihmiskunta on ehtinyt tulla tutuksi sodan logiikan kanssa, se on ilmennyt yhä nopeammassa tahdissa, ja ne yllätykset, jotka lopulta jäävät voidaan ennustaa. Sodan lopputulos on jo kiteytynyt, ja järki, joka ei ole kykenevä huomaamaan sitä tosiasiaa, on tuomittu kärsimään täydellisen epäonnen.*³²³

Ruotsinkieliset lehdet kirjoittivat kaunokielisesti ja kuvailevasti Caporetton taistelusta. Porvarillisten suomenkielisten lehtien tapaan ne suosivat kerronnassaan paikkakuntien nimeämistä. Molemmat lehdet näkivät taistelun ratkaisevan sodan ja tahtoivat pitää lukijansa ajan tasalla. Siinä missä *Dagens Press* valitteli taistelun vaikuttavan kielteisesti ympärysvaltojen sotaponnistuksiin, *Hufvudstadsbladet* kirjoitti muutamankin kerran toivosta, että se nopeuttaisi sodan loppumista.

Varsinainen taistelu kiinnosti enemmän porvarillisia lehtiä kuin työväenlehtiä, ja ne myös kirjoittivat itse sekä faktoista että tulevan oletuksista. Ne myös suosivat maantieteellistä kerrontaa antaessaan lukijoille kuvausta taistelun kehityksestä. Kaikki kiinnittivät huomiota sen vaikutuksiin Italian sisäisessä tilassa, ja sotilaallisen tappion uskottiin suistavan maan vallankumoukseen. Porvarilliset lehdet odottivat sodan ratkeavan tulevina viikkoina, mutta eivät pitäneet keskusvaltojen voittoa toivottavana. Työväenlehdet kiinnittivät huomiota Italian työväen reaktioon ja siihen, että sosialistijohtajat kumouksellisuuden sijaan kannustivat työväkeä tukemaan valtiota. Vain *Hufvudstadsbladet* kirjoitti avoimesti, että toivoi Caporetton taistelun edistävän sodan loppumista niin tai näin. Lokakuun

³²¹ ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 29.10.1917.

³²² ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 6.11.1917.

³²³ Hr X., ”Den svenska dagen.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 6.11.1917. ”Freden närmar sig, allt mera stor och allt mera rättvis: de nyktraste ententehjämorna återfinnas väl trots allt i Ryssland, där frågan om krigets afskrifvande snart nog sysselsätter alla samhällskretsar. Mänskligheten har hunnit stifta bekantskap med krigets logik, denna har manifesterat sig i allt hastigare tempo, och de öfverraskningar som eventuellt återstå kunna förutbestämmas. Krigets resultat har redan utkristalliserat sig, och det förstånd, som icke är mäktigt att inregistrera detta faktum, är dömdt att lida fiasko.”

vallankumous ei katkaissut kiinnostusta, mutta se keskeytti ajankohtaisen tiedonsaannin sotatapahtumista. Sitä seurannut viikon yleislakko tarkoitti sitä, että lehdistö oli toista viikkoa uutispimennossa Italian rintamasta, ja kun hyökkäys olikin tuona aikana jäänyt paikalleen, lehdet vähin äänin jättivät sen pois otsikoista.

2.2. Tiedonvälitys ja lähdekritiikki

Suomalaisen lehdistön julkaisut Caporetton taistelusta olivat aina vähintään toisen käden tietoa. Tieto sodasta saapui sähkösanomatoimistoille, joista tärkeimmät olivat Sanomalehtien Tietotoimisto sekä Suomen Utistoimisto. Näillä oli omat kirjeenvaihtajansa Pietarissa, ja jälkimmäinen sai uutisensa suoraan Pietarin Tietotoimistolta. Joillain lehdillä oli myös kirjeenvaihtajia, ulkomailla asuneita suomalaisia, mutta ainakin Saksasta saapuneiden uutisten julkaiseminen lopetettiin sodan alussa, sillä niiden ajateltiin sisältävän propagandaa.³²⁴ Sotapropagandalla pyritään vaikuttamaan myös vihollisen siviileihin. Pääasiassa tavoitteena on manipuloida tietoja niin, että ne alentavat kohteen taistelutahtoa sekä aiheuttavat yleisössä antautumis- tai kapinamielialaa ja yleistä hajaannusta. Sotapropagandan tehokkuutta lisää samanaikainen menestyksekkäs sotilasoperaatio³²⁵, mikä Caporetton taistelussa tapahtunut suuri läpimurto oli. Suomalaiset lehdet lainasivat myös ahkerasti paitsi toisiltaan myös Venäjän sanomalehdistöltä. Suosituimpia niistä oli *Retsh*, *Birsh Vjedomosti* sekä *Novoje Vremja*³²⁶. Näiden lisäksi sotauutisia välittivät myös bolševikkilehti³²⁷ *Novaja Shisn* sekä pankkipiirien³²⁸ *Russkaja Volja*. *Hufvudstadsbladetilla* oli jopa kokonaan oma osastonsa venäläisten lehtien käsittelemille sotasasioille. Venäjän lehdistön kautta Suomeen saapui julkaisuja myös muiden ympärysvaltojen lehdistöltä. Skandinaavilehdistö ei virallisesti ilmestynyt Suomessa, mutta niteitä päätyi tavalla tai toisella Suomeenkin siteerattaviksi. Esitetyn tiedon legitimoimiseksi käytetään usein konsensusta. Konsensus voidaan saavuttaa joko viittaamalla useimpien ihmisten näkemykseen tai riippumattomana pidetyn asiantuntijan lausuntoon³²⁹. Tässä luvussa käsitellään, miten suomalaiset sanomalehdet suhtautuivat saamaansa tietoon ja miten ne legitimoivat sitä.

Faktuaalistamisstrategiat ovat vakuuttelun muotoja, joilla tiedon totuusarvo pyritään kasvattamaan ainoaksi oikeaksi, itsestään selväksi.³³⁰ Kirsi Juhila määrittelee viisi erilaista strategiaa, jotka saattavat ilmestyä myös samassa tekstissä: Itse todettuun vetoava strategia painottaa toimijan itsensä autenttisesti havainnoimaa ja kokemaa. Tämän vakuuttavuus perustuu siihen, että hän on sisäpiiriläinen.

³²⁴ Nygård 1987, 139.

³²⁵ Corvisier & Childs 1994, 678–679.

³²⁶ Nygård 1987, 139.

³²⁷ ”Tapahtumat Pietarissa.” *Uusi Suometar* 12.11.1917.

³²⁸ ”Venäjältä.” *Uusi Suometar* 20.11.1917.

³²⁹ Jokinen et al. 2016, 91.

³³⁰ Jokinen et al. 2016, 146–147.

Vaihtoehdottomuusstrategia keskittyy perustelemaan asiointilan ainoana rationaalisenä ja mahdollisena ratkaisuna. Kvantifioiva strategia käyttää erityisesti täsmällisiä lukuja totuusarvon nostattamiseksi, mutta voi myös käyttää sanallisia ilmaisuja. Sosiaalisin normeihin tukeutuva strategia nojaa enemmistöperiaatteeseen, vakiintuneisiin käsityksiin ja vaikeasti kumottaviin periaatteisiin. Asiantuntijuusstrategiassa perustetaan faktuaalistaminen johonkin erityistietämykseen, joka voi olla esimerkiksi hallinnollista, ammatillista tai tieteellistä.³³¹

Suomalainen lehdistö legitimoii kirjoituksiaan vetoamalla asiantuntijuuteen, kvantifiointiin sekä lähteidensä sisäpiiriläisyyteen. Kaikki lehdet julkaisivat sotasähkeitä, joihin ne merkitsivät lähteen mahdollisimman tarkasti. Armeijan päämajalta saadun tiedon katsottiin olevan virallista ja luotettavaa, koska sotatoimia ohjaavan tahon voitiin olettaa olevan perillä tapahtumista eli sisäpiiriläisiä ja antavan tietoon myös omaa asiantuntijuuttaan. Varsinkin porvarillisten suomenkielisten lehtien ja ruotsinkielisten lehtien turhautuminen oli täten ymmärrettävää, kun ensimmäiset italialaisten tiedonannot alkoivat kertoa vain epämääräisesti viikkoa aiemmin alkaneesta taistelusta ja samaan aikaan keskusvaltojen julkaisemat tappioluvut tulivat julki. ”Yhä vaikenee Italian päämaja”, kirjoitti US, kun taistelun alkamisesta oli kulunut jo viikko.³³² *Hufvudstadsbladetin* mukaan Cadorna oli jopa vaitonaiempi kuin oli ollut Trentino-offensiivin aikana.³³³ Toimittajat eivät luonnollisesti tienneet vallinneesta sekasorrosta, sillä olihan vastaava läpimurto heille ennen kuulumatonta. Taistelun alkaessa oli Italian päämajakin tullut yllätetyksi. *Helsingin Sanomat* kuvaili erästä tiedonantoa ”sangen lyhytsanaiseksi ja ylimalkaiseksi”³³⁴, ja *Dagens Press* totesi, että ”Cadornan tiedonannot ovat yhä täysin mitäänsanomattomia.” Selvää oli vain italialaisten perääntyminen, ja että Italian toinen armeija oli kärsinyt suuria tappioita läpimurron yhteydessä³³⁵. *Helsingin Sanomat* mietti, johtuiko tämä kenties Italian päämajan haluttomuudesta jakaa tietoa ennen kuin jotain myönteistä kehitystä tapahtui vai pidätettiinkö sähkeitä joko Rooman tai Pietarin Tietotoimistossa. *Helsingin Sanomien* mukaan Italian hallitus ei todennäköisesti halunnut ”Jobin-postilla” kuohuttaa kansaansa, jonka mieliala oli jo valmiiksi ”hermostunut”, sillä siitä ”voisi olla seurauksena kohtalokkaiden sisäisten mullistusten puhkeaminen”, mutta vieläkin huonompi ratkaisu oli salata näin vakava tilanne, joka kuitenkin paljastuisi ennemmin tai myöhemmin. Lisäksi ulkomaille, kuten nyt Suomeen, tilanne näyttäytyi varsin yksipuolisena.³³⁶ Samaa mietti myös *Uusi Suometar*, joka arveli Italian päämajan olevan vaitonainen,

³³¹ Jokinen et al. 2016, 151–170.

³³² ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 1.11.1917.

³³³ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 31.10.1917.

³³⁴ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 2.11.1917.

³³⁵ ”Den italienska reträtten.” (art.). *Dagens Press* 2.11.1917.

³³⁶ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 1.11.1917.

koska ”se toivoo vielä pääsevänsä pälkähästä ja tahtoo maailmalle antaa tietoja asemasta vasta kun tämä taas on jonkun verran järjestynyt? Emme rohkene vastata.”³³⁷

Tuohtumus Italian päämajaa kohtaan vain lisääntyi, kun paljastui, että se oli vähätelty ja peitelty tappioitaan. *Uuden Suomettaren* kirjoituksista huokui jo varhain turhautuminen ristiriitaiseen tietoon, jonka mukaan italialaiset perääntyivät ja pitivät asemansa yhtä aikaa.³³⁸ *Dagens Press* odotteli ensin, ”että Italian sodanjohto viimein rohkaistuu antamaan raportteja”³³⁹ ja sitten, että Italian rintamasta kertoneet raportit alkaisivat tulla ”kattavina ja oikeassa aikajärjestyksessä”.³⁴⁰ Lehdistö vaikutti odottavan italialaisten tiedonantoja kuin varmana, että tilanne ei lopulta olisikaan niin paha kuin yleisesti vaikutti. *Kansan Lehden* mielestä Italian pääesikunta peitteli rintaman tapahtumia ”itsepintaisen salaperäisesti”, minkä *Kansan Lehti* tulkitse tarkoittavan Saksan levittämien tietojen olleen paikkansa-pitäviä. Ei ollut selvää, miten kauas saksalaiset olivat edenneet, ja *Kansan Lehti* uskalsi päätellä ainoastaan italialaisten perääntyneen nopeasti³⁴¹.

Tiedonsaanti ei kuitenkaan ollut vain sen lähteestä kiinni, vaan myös tiedonvälityksessä vaikuttaa olleen ajoittain ongelmia. Eräässä artikkelissaan *Dagens Press* kritisoi Pietarin Tietotoimistoa tiedon pimittämisestä. Italian päämaja oli tiedottanut 29. marraskuuta heidän sotilaidensa pitelevän vihollisia ”tarkasti” ja ”tietoisina syyllisyydestään”, mutta koska paikkatietoja tai tuloksia ei ollut mainittu, katsoi *Dagens Press* italialaisten epäonnistuneen. *Dagens Press* oli lisäksi löytänyt venäläislehdistöstä kenraali Cadornan tiedonannon, jossa tämä moitti Italian toisen armeijan suoriutumista. Pietarin Tietotoimisto oli ilmeisesti pyrkinyt peittelemään liittolaismaan huonoa tilannetta. Moinen ei *Dagens Pressin* mukaan enää palvellut kenenkään etuja.³⁴² Tiedon peittely saattoi myös liittyä sotasensuuriin, minkä vuoksi kaikkien lehtien julkaisuihin piti saada sensorin hyväksyntä. Merkillistä kuitenkin on, että venäläiset lehdet olivat saaneet julkaista kyseisen tiedonannon.

Marraskuun 6. päivään mennessä lehdet alkoivat todella moittia Italian päämajaa. *Dagens Press* kirjoitti epäilyksestä, että Cadornan aiemmat raportit järjestäytyneestä perääntymisestä olivat olleet huijausta. Lokakuun aikana tapahtunut ”strateginen perääntyminen” olikin ollut pakomatka, jonka aikana italialaiset sotilaat mm. saivat luvan tärvellä kiväärinsä. Sen lisäksi aseisiin sijoitettua raskasta tykistöä ei varmaankaan ollut saatu mukaan.³⁴³ *Hufvudstadsbladet* totesi italialaisten tiedonannot ”pelkistetyiksi ja mitäänsanomattomiksi”, minkä vuoksi taistelun kehitystä täytyi tarkastella Ruotsin

³³⁷ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 1.11.1917.

³³⁸ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 3.11.1917.

³³⁹ ”Italiensk politik.” (art.). *Dagens Press* 1.11.1917.

³⁴⁰ ”Kampen om Laon.” (art.). *Dagens Press* 3.11.1917.

³⁴¹ ”Ulkomailta.” *Kansan Lehti* 3.11.1917.

³⁴² ”Kring Italien.” (art.). *Dagens Press* 31.10.1917.

³⁴³ ”Tagliamento eller Piave.” (art.). *Dagens Press* 6.11.1917.

lehdistön kautta.³⁴⁴ *Uusi Suometar* totesi, että italialaisten raportit olivat ”osoittautuneet hyvin epäluotettaviksi”, eikä saksalaisten ilmoittamia vanki- ja saalismääriä kannattanut epäillä.³⁴⁵ Myöhemmin, kun italialaiset raportoivat perääntyneensä ”täydessä järjestyksessä” Livenza-joelle, *Uusi Suometar* totesi, että viime kerralla perääntyminen täydessä järjestyksessä oli tarkoittanut, että lähes kolme armeijakuntaa tykkeineen oli piirretty.³⁴⁶ Tässä vaiheessa myös *Helsingin Sanomat* kyseenalaisti perääntymisen järjestäytymisen. Sen mukaan perääntyminen oli varmaankin tapahtunut takaa-ajajien ahdistamana.³⁴⁷

On mahdollista, että juuri Italian päämajan kiertely vahvisti Suomen lehdistön pelkoa siitä, että Italia oli turmion tiellä, koska eiväthän italialaiset olisi valehdelleet, jos olisivat hallinneet tilannetta. 11. marraskuuta *Uusi Suometar* kirjoitti syyttävään sävyyn, että Italian päämaja oli valehdellut asioiden tilasta. Ehkä *Uutta Suometarta* harmitti myös, että se oli tämän seurauksena julkaissut virheellistä tietoa, sillä se totesi, että viime sunnuntain kirjoituksessaan he olivat ”Cadornan viimeisten tiedonantojen vaikutuksen alaisena.”:

---kun Aostan herttuan ja kenraali Belowin välillä oli käynnissä vimmainen kilpajuoksu
--- oli Cadornalla otsaa ilmoittaa maailmalle, että hänen armeijansa täydessä järjestyksessä peräytyi ennakolta valmistettuihin aseisiin, että sen oli onnistunut pelastaa käytännöllisesti katsoen koko kenttätykistönsä ja suuri osa järeätä tykistöään, että italialainen ilmatiedustelu oli osoittautunut saksalaista etevämmäksi j.n.e.³⁴⁸

8. marraskuuta tapahtuneen lokakuun vallankumouksen jälkeen italialaisten raportoima tieto katkesi. *Dagens Press* kirjoitti, että tämän vuoksi Italian rintaman tilannetta voitiin vain arvailla.³⁴⁹ Livenza-joen raporttien pohjalta *Uusi Suometar* ryhtyi arvioimaan, miltä suunnalta tuli se saksalaisten hyökkäys, ”joka näyttää pyyhkäisevän kaikki esteet tieltään” Se saattoi olla huhuttu hyökkäys Trentinosta päin, mutta toisaalta myös kenraali Krobotin, joka Gemonan valtauksella oli pakottanut italialaiset hylkäämään Tagliamento-linjan ja joka yritti nyt samankaltaista liikettä. *Uusi Suometar* jatkoi: ”jos taas panemme arvailujemme pohjaksi”, millä ilmaistiin, ettei varmaa tietoa ollut, vaan lehti esitti vain mahdollisia kertomuksia.³⁵⁰

³⁴⁴ ”Den italienska katastrofens utveckling.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 6.11.1917.

³⁴⁵ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 6.11.1917.

³⁴⁶ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 10.11.1917.

³⁴⁷ ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 10.11.1917.

³⁴⁸ ”Lombardian taistelut.” (art.). *Uusi Suometar* 11.11.1917.

³⁴⁹ ”Kring telegrammen.” (art.). *Dagens Press* 9.11.1917.

³⁵⁰ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 10.11.1917.

Lehdet myönsivät suoraan, että paremman puutteessa ja varsinkin marraskuun 8. päivän jälkeen tiedot Italian rintamalta perustuivat enimmäkseen Ruotsin lehdistön julkaisemiin keskusvaltojen tiedonantoihin. Tiedon alkuperän korostaminen herättää pakostakin kysymyksen, olivatko keskusvallat aikaisemmin liioitelleet tai jopa valehdelleet tiedonannoissaan. *Helsingin Sanomat* kirjoitti saksalaisten raportoineen 28. lokakuuta saaneensa 100 000 vankia ja 800 tykkiä. Lehti kommentoi, että ”jos nämä numerot ovat likimainkaan totuudenmukaisia, niin Saksan päämaja ei lainkaan liioittele” Italian toisen armeijan tuhoa³⁵¹. Suomalainen lehdistö halusi varmasti muistuttaa lukijoitaan, että tieto oli vihollismaan tuottamaa. Taistelun aikana se ei kuitenkaan soveltanut samaa lähdekriittisyyttä Italian päämajan raportteihin ja olikin välissä ymmällään luodessaan kertomusta ristiriitaisen tiedon pohjalta. Taistelun loppua kohden oli havaittavissa luottamuksen murenemisestä Italian päämajaa kohtaan. Valheellista tietoa oli havaittavissa aineistossa, sillä ruotsinkieliset lehdet julkaisivat 22. marraskuuta Ruotsin lehdistöstä lainaamansa tiedon, että italialaiset olisivat menettäneet 475 000 miestä ja 4 500 tykkiä³⁵². Lukema oli myöhempien tietojen nojalla liioiteltu, mutta aikalaisille uutinen näyttäytyi uudelta katastrofilta ja myös realistiselta, kun ottaa huomioon yli kolme viikkoa kestäneen uutisoinnin aikana ilmenneen italialaisten kaoottisen perääntymisen ja keskusvaltojen vääjäämättömän etenemisen. Aineistosta ei käy ilmi, oliko kyseinen uutinen keskusvaltojen tarkoituksellista vääristelyä vai Ruotsin lehdistön puolihuolimaton uutispommi. Suomalaiset lehdet eivät myöskään varoitelleet lukijoitaan samassa määrin Venäjän lehdistön julkaistessa saksalaista alkuperää olevaa tietoa. Toimittajat saattoivat ajatella, että sotaikäyvä maan lehdet kykenivät tarkistamaan faktat paremmin kuin puolueettoman maan lehdistö, eikä niiden julkaisemaa tietoa tarvinnut tarkastella samalla kriittisyydellä.

Suomen lehdistö siis välitti Venäjän lehdistön diskurssia, vaikka toisinaan teki tietoisia irtiottoja. Varsinkin *Uusi Suometar* oli ajoittain avoimen kriittinen venäläislehdistöä kohtaan. Kun muiden muassa *Birsh Vjedomosti* ja *Russkaja Volja* olivat kirjoittaneet, että italialaiset pitivät menestyksekkäästi asemiaan Udinen ja Tagliamenton välissä ja kyseisestä joesta oli italialaisten tarkoitus tehdä rintaman uusi puolustuslinja, kommentoi *Uusi Suometar* kitkerästi:

Mistä tämä luottavaisuus, jota Italian virallinen tiedonanto ei tunnustuevan? Mahdollisesti se on selitettävissä pelkästään siitä, että salaperäisyys, mihin Italian päämaja on verhonnut viimeaikaiset sotatapahtumat, on kasvattanut kuvitelmia niin mahdottomia, että nyt kun mainitaan paikat, missä taistelut 4 päivää sitten riehuivat, asema Italian

³⁵¹ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 1.11.1917.

³⁵² ”Kring telegrammen.” *Dagens Press* 22.11.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 22.11.1917.

*ystävien silmissä alkaa näyttää suorastaan toivorikkaalta. Kuiskailtiinhan näiden suomisten kuvitelmiä yhteydessä jo nimiä sellaisia kuin Venetsia.*³⁵³

Suomen lehdistö kiisti osuutensa faktojen luomisessa ja omaksui vain välittäjäroolin. Etupäässä venäläisen lehdistön julkaisemien asiantuntijalausuntojen pohjalta Suomen lehdistö pyrki tarjoamaan lukijoille näkemyksiä Caporetton taistelun luonteesta. Kuten yleensäkin, asiantuntijalausunnot eivät olleet yksimielisiä. Erimielisyyttä oli jo siitä, oliko Venäjän armeijan vähentynyt aloitekyky mahdollistanut keskusvaltojen joukkokeskityksen ja täten syynä liittolaismaata kohdanneeseen hyökkäykseen³⁵⁴. Jotkin asiantuntijat spekuloivat myös, että italialaiset aikoivat ryhtyä ”ratkaisevaan taisteluun” Tagliamento-joella. Toiset puolestaan katsoivat italialaisten kärsineen liian suuret tappiot siihen.³⁵⁵

Taistelun alkaessa Venäjän sotilaspiirit pitivät Italian rintaman tilannetta kriittisenä, lähes toivottona.³⁵⁶ *Retshin* asiantuntijan mukaan Isonzon rintamalla alkanut hyökkäys oli vain ensimmäinen vaihe, jolla saatiin Italian armeija sekasortoiseen tilaan, minkä jälkeen päähyökkäys Trentinon kautta saartaisi sen kokonaan.³⁵⁷ Venäläiset asiantuntijat olivat selvästikin vakuuttuneita saksalaisten valtavasta paikallisesta ylivoimasta ja operaation tarkoituksesta tuhota Italian kyky käydä sotaa. Trentino-offensiivi oli tapahtunut edellisvuona, mistä myös Suomen lehdistö muistutti lukijoitaan, joten asiantuntijat saattoivat päätellä sen olleen eräänlainen kokeilu nyt alkanutta taistelua ennakoiden. He eivät olleet ainoita, sillä lisäksi Italian armeijan ylipäällikkökin oli vakuuttunut tämän olleen keskusvaltojen suunnitelmissa, ja keskusvaltojen muutaman päivän viiveellä aloittamat hämäshyökkäykset tähtäsivät vahvistamaan illuusiota.³⁵⁸

Pian *Birsh Vjedomostin* asiantuntijan mielestä kohu oli liiallista. Italian rintamalla tuskin oli 600 000 sotilasta, kuten väitettiin. Kyseisen asiantuntijan mukaan Italian rintama oli strategisesti niin vähäpätöinen, ettei Saksan olisi kannattanut keskittää niin suurta joukkoa sinne. Lisäksi asiantuntija muistutti, etteivät saksalaiset ikinä menettäneet harkintakykyään, ”varsinkaan nyt, kun heillä on kolmen vuoden sotakokemus takanaan.” Saksalaiset hyökkäsivät Carnian suunnalta, koska eivät kyenneet viemään Isonzon hyökkäystä päätökseen. Vaarana oli, että Italia menettäisi koillisosan maastaan, mutta sitä suurempi saavutus oli vaatinut enemmän joukkoja, mitä saksalaisilla ei ollut saatavilla.

³⁵³ ”Asema.” (art.) *Uusi Suometar* 3.11.1917.

³⁵⁴ ”Italian sota.” *Helsingin Sanomat* 1.11.1917.

³⁵⁵ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 3.11.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 4.11.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 4.11.1917.”

³⁵⁶ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 1.11.1917; ”Sota.” *Uusi Suometar* 30.10.1917; ”Sota.” *Kansan Lehti* 30.10.1917; ”Sota.” *Ilkka* 30.10.1917; ”Krigshändelserna.” *Hufvudstadsbladet* 30.10.1917; ”Maailman sota.” *Työmies* 30.10.1917; ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 31.10.1917.

³⁵⁷ ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 1.11.1917.

³⁵⁸ Tucker 1998, 144–146.

Italiassa oli reservejä, ja sen tykistöä voitiin täydentää Englannista ja Ranskasta. Vaikka Italia ei olisi pystynyt valtaamaan takaisin juuri menetettyjä alueita, hyökkääjän eteneminen olisi pysähtynyt ennen pitkää. Lisäksi aiemmin julkaistu italialaisraportti, jonka mukaan italialaisjoukkoja perääntyi ja antautui taistelematta, olikin ollut väärennös, sillä alkuperäisen raportin mukaan ”jotkin joukko-osastot eivät osoittaneet tarpeeksi vastarintaa”. Kyseisen asiantuntijan mukaan italialaiset olivat toki kärsineet tappion, mutta Italiaa ei kohdannut ”äärimmäinen tuomiopäivä.”³⁵⁹ Myös muiden ympärysvaltojen asiantuntijat eivät pitäneet Italian tilannetta vakavana, muttei toivottomana, sillä Saksan ei ollut ”pitkiin aikoihin onnistunut saattaa ratkaisevaan loppuun yhtään suurta sotaliikettä” reservien puutteen vuoksi. Lisäksi italialaisten vastarinta kasvoi reservien saapuessa etulinjaan ja liittolaisjoukkoja oli jo matkalla vahvistamaan rintamaa. Ranskalaiset ja englantilaiset olivat varmoja, ettei Saksa pystynyt pakottamaan Italiaa rauhaan, vaan hyökkäys päinvastoin olisi yhdistänyt ympärysvaltioita.³⁶⁰

Suomalaisen lehdistön julkaisuissa asiantuntijat olivat etupäässä vain ”asiantuntijoita”, eikä heidän asiantuntemustaan määritetty sen enempää. Muutamia poikkeuksia oli, kuten saksalaislehdistölle lausuntoja antanut majuri Moraht, joka muun muassa taistelun lopuksi epäili Italian kykenevän toipumaan taistelun jälkeen ja myös sitä, että Italian liittolaiset kykenisivät tarjoamaan apua kärsittyään itsekin tappioita kuluneen vuoden aikana³⁶¹. *Russkaja Voljassa* kirjoitti nimimerkki ”eversti T.”³⁶² Lisäksi *Dagens Press* julkaisi *Birsh Vjedomostin* kautta marraskuun 1. päivänä kahden saksalaisen asiantuntijan lausunnot. Sekä *Berliner Tageblattin* kenraali Ardenck että *Lokalanzeigerin* von Harten olivat antaneet ymmärtää, että Italian armeijaa kohdannut hyökkäys oli osa suurempaa strategiaa sodan ratkaisemiseksi³⁶³. Tämä ei ollut totta, joten kysymys herääkin, pyrkivätkö kyseiset saksalaiset tarkoituksella harhaanjohtamaan kansainvälistä lehdistöä ja sitä kautta vihollisen sodanjohtoa, vai olivatko julkaisut heidän omia mielipiteitään ja analyysjään. Lehdet pyrkivät sotilasarvon ilmoittamalla antamaan asiantuntijalle auktoriteettia, sillä korkea-arvoisina sotilashenkilöinä he edustivat ammattilaisnäkemystä.

Varsinkin *Uusi Suometar* ja *Helsingin Sanomat* ottivat myös itse sota-asiantuntijaroolin, vaikka lehdistössä esitetyt arvelut olivat hyvin samankaltaisia kuin venäläislehdistössä esiintyneillä asiantuntijoilla. *Uusi Suometar* kirjoitti, että italialaisessa raportissa mainittu San Viton kaupunki sijaitsi puoli peninkulmaa Tagliamenton länsipuolella, eli keskusvallat olivat päässeet italialaisten rintaman selustaan. Kyseinen lehti arveli tämän tarkoittavan italialaisten perääntyvän Piave-joelle, mutta esitti

³⁵⁹ ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 3.11.1917.

³⁶⁰ ”Viime postista.” *Helsingin Sanomat* 2.11.1917.

³⁶¹ ”Offensiven mot Italien.” *Hufvudstadsbladet* 8.11.1917; ”Italian sotänäyttämö.” *Helsingin Sanomat* 13.11.1917.

³⁶² ”Senaste krigsnytt ur de ryska bladen.” *Hufvudstadsbladet* 5.11.1917.

³⁶³ ”Telegram för dagen.” *Dagens Press* 1.11.1917.

kysymyksen, jatkaisivatko keskusvallat hyökkäystä Isonzon rintamalla vai yrittäisivätkö he saartoliikettä Trentinon kautta. *Uuden Suomettaren* mukaan taistelussa oli alkamassa ”uusi merkittävä vaihe”.³⁶⁴ *Helsingin Sanomat* julkaisi samojen raporttien pohjalta arvion, että hyökkääjät olivat ylittäneet joen sekä ylä- että alajuoksuilla ja näin ollen neljä päivää kestäneen taistelun päätteeksi koko Venetsian tasangon italialaisarmeija perääntyi kohti Piave-joen puolustuslinjaa. *Helsingin Sanomien* tietojen mukaan italialaiset olivat järjestämässä uutta puolustuslinjaa, jonka sijaintia ei ”luonnollisesti” ollut kerrottu julkisuuteen, mutta *Helsingin Sanomien* mielestä se tuskin oli Piave-joki. Kyseinen joki oli aivan liian lähellä edellistä linjaa, jotta ”sekasortoon joutuneet italialaiset armeijat ennätäisivät asettua uusiin puolustusasemiin”, joten *Helsingin Sanomat* arveli italialaisten perääntyvän Adige-joelle, mitä oli jo aiemmissakin julkaisuissaan esittänyt.³⁶⁵ Kirjoittaessaan sittemmin italialaisten perääntymisestä Livenza-joelle, *Helsingin Sanomat* valisti lukijoitaan, että tällainen perääntymisen vaati suojakseen vahvat jälkijoukot, jotka taistellen pyrkivät pidättelemään viholliset erossa pääjoukosta, joka puolestaan liikkui tykistön ja kuormaston hidastamana kohti valmista puolustuslinjaa. Jälkijoukot kärsivät yleensä suuria tappioita, ”joten peräytyvän armeijan voimat lakkaamatta sulavat ja saapuvat uudelle puolustuslinjalle suuresti heikontuneina.” Kuten saksalaiset asiantuntijatkin olivat huomauttaneet, oli Cadorna tehnyt ”suuren virheen” päättäessään pitää asemat Tagliamentolla ja ryhtyä ”ratkaisevaan vastarintaan pysähdyttääkseen lopullisesti keskusvaltain armeijain hyökkäyksen.”³⁶⁶ *Helsingin Sanomat* myös totesi, että ajatus ratkaisutaistelusta Tagliamento-joella oli tuskin ollut Italian päämajan tuottama, sillä se olisi ollut ”liian mielikuvituksellinen tuuma vakavan sotapäällikön päästä.”³⁶⁷

Myös ruotsinkieliset lehdet omaksuivat paikoin asiantuntijuuden. Kun ulkomaiset asiantuntijat ou-nastelivat Tagliamentosta ratkaisutaistelua, *Dagens Press* kirjoitti epäilevänsä viimeaikaisten tappioiden valossa italialaisten olevan tilanteen tasalla. Jos taistelu Tagliamentolla oli ollut Cadornan suunnitelma, se teki lopputuloksesta vieläkin huolestuttavamman. Jos keskusvallat olivat jo ylittäneet joen, kuten heidän raporttinsa antoivat ymmärtää, joutuisivat italialaiset ”tosi häpeällisesti perääntymään” Piave-joelle asti. Tätä perääntymistä haittaisi Tagliamentolle kootun sotajoukon suuruus. *Dagens Press* lisäsi, että yhtä hatara oli myös Cadornan oma väite strategisesta perääntymisestä, jossa *Dagens Pressin* mukaan oli tarkoituksenmukaista vetää joukot reservien valmistelemiin aseisiin ja lepuuttaa niitä. Tagliamento oli ollut liian lähellä etulinjaa ja jo valmiiksi uhattuna tällaisen liikkeen näkökulmasta. *Dagens Press* oli sitä mieltä, että Cadorna oli vaarantanut Piave-linjan pysähtymällä

³⁶⁴ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 8.11.1917.

³⁶⁵ ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 8.11.1917.

³⁶⁶ ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 10.11.1917.

³⁶⁷ ”Katsaus viime viikon ulkopoliittisiin ja sotatapahtumiin.” *Helsingin Sanomat* 11.11.1917.

Tagliamentolla, ja totesi, ettei liittolaisten lähettämä apujoukko voinut olla niin suuri, että koko Italian armeija olisi sen etujoukkona.³⁶⁸ *Hufvudstadsbladet* kirjoitti, että Tagliamenton linja oli pakostakin entistä hatarampi eikä italialaisten todennäköisesti onnistuisi pysäyttää hyökkäystä siellä. *Hufvudstadsbladet* esitti heti epäilyksensä linjan pitävyydestä ja kirjoitti, että Hindenburgin suunnitelmana oli varmastikin jatkaa hyökkäystä ja estää italialaisia toipumasta. Tilanne herätti kysymyksen Italian kyvystä jatkaa sotaa, mutta *Hufvudstadsbladet* oli varovainen vastaamaan siihen.³⁶⁹

Työväenlehdet sekä *Ilkka* kiinnittivät vähemmän huomiota sotautusten todentamiseen tai käsittelemiseen, vaan julkaisivat sotaosioissaan päämajojen tiedonantoja sekä asiantuntijaraportteja, joita lainasivat muilta lehdiltä. Lennätinyhteyden katkeamisen ja yleislakon jälkeenkin ne jatkoivat rintaman uutisten julkaisua siinä järjestyksessä, kun saivat niitä käsiinsä. Toisaalta *Ilkka* osoitti lähdekritiikkiä, kun se kertoi venäläislehtien julkaiseen Venetsian joutuneen hyökkääjän käsiin ja lisäsi tähän: ”Onko tässä nyt sentään perää, sitä on toistaiseksi mahdoton sanoa.”³⁷⁰

Kvantifioimalla taistelun osapuolten vahvuuksia sekä Italian armeijan kasvavia menetyksiä pyrittiin paitsi antamaan omille jutuille vakuuttavuutta myös havainnollistamaan lukijoille yhteenoton skaalaa ja vaikutusta, millä lehdet saattoivat myös vahvistaa uutisarvoa. Vangittujen italialaisten sekä kaappattujen tykkien lukumäärät saivat enemmän arvoa taistelun kuluessa, sillä suomalais- ja ruotsinkieliset lehdet saattoivat pitää niitä todisteena Italian päämajan valheellisyydestä, ja antaa omia arvioita Italian armeijan taistelukuntoisuudesta sekä taistelun lopputulemasta. Kyseisten lehtien oli selväkin mieluisampaa julkaista keskusvaltojen joukkojen lukumääriä ja paikkakuntia sisältäneitä tiedonantoja kuin italialaisilta saapuneita epämääräisempiä raportteja. Hyökkääjän lukumäärä, jonka eri lehdet uskoivat olevan noin 600 000 miestä, selitti osaltaan rintaman yhtäkkistä romahtamista, kunnes syyttely kääntyikin puolustajien saamattomuuteen.

Suomen lehdistö sai tietoa taistelusta sekä Venäjän että Ruotsin lehdistöstä, joista jäljempi kertoi asioista myöhässä sekä oli vähemmän luotettava, sekä Pietarin Tietotoimiston kautta sähkösanomin. Caporetton taistelun yhteydessä yleisimmin lainatut venäläislehdet olivat *Birsh Vjedomosti* sekä *Russkaja Volja*, lehdet saattoivat myös viitata epämääräisemmin vain Venäjän lehdistöön. *Hufvudstadsbladet* varasi palstatilaa venäläislehtien sotautisia varten. Tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että sotatapahtumien osalta Suomen lehdistö lainasi sumeilematta mielenkiintoisimpia kirjoituksia eri lehdiltä. Tietoa legitimoitiin asiantuntijoihin sekä asianosaisiin vetoamalla. Lehdet

³⁶⁸ ”Tagliamento eller Piave.” (art.). *Dagens Press* 6.11.1917.

³⁶⁹ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 7.11.1917.

³⁷⁰ ”Sota.” *Ilkka* 22.11.1917.

olivat tietoisia vihollisten sotapropagandasta ja pyrkivät välttämään asettamasta liikaa painoa keskusvaltojen tiedonantoihin.

2.3. Vihollis- ja liittolaiskuva

Sodassa vihollinen kuvataan pahaksi, varsinkin jos halutaan ohjata omaa yhteisöä taisteluun sitä vastaan. Tämä liittyy ikaikaiseen ajatukseen hyvän ja pahan taistelusta, jossa edellisen taistelu on oikeutettua jälkimmäisen aggressiota kohtaan. Viholliskuva antaa motiivin taistelulle sekä vahvistaa oman ryhmän identiteettiä: ”me niitä vastaan.” Retoriikassa keskeistä on yleisölähtöisyys. Sanat, tyyli ja tavoitteet on valittava yleisön mukaan. Yhtenäinen yleisö ei lähtökohtaisesti vaadi monipuolista argumentointia siinä missä laaja yleisö, vaan hyväksyy kertojan auktoriteetin.³⁷¹ Tässä luvussa tarkastelen, miten eri lehdet kirjoittivat yhtäältä vihollisesta ja toisaalta omasta puolestaan.

Lehdet olivat yksimielisiä siitä, että Italiassa käyty taistelu ja keskusvaltojen laajamittaiset sotasaavutukset olivat ”katastrofi” eli suuri onnettomuus. Italian armeijan joutuminen samanlaiseen toimintakyvyttömään tilaan kuin Venäjän armeija huolestutti selvästi porvarillisia suomenkielisiä sekä ruotsinkielisiä lehtiä, joiden mielestä keskusvallat olisivat sen jälkeen olleet asemissa voittaa koko sodan. *Helsingin Sanomat* tiivisti, että jos Italia olisi lamautettu, ympärysvaltojen tilanne olisi käynyt ”suorastaan toivottamaksi ja lopullista tappiota ennustavaksi.” *Helsingin Sanomien* mielestä tilannetta eivät olisi silloin voineet muuttaa ”Amerikan lupaamat miliona-armeijat, jotka vielä toistaiseksi ovatkin suurimmaksi osaksi vain paperilla”, ja keskusvaltain menestys olisi voinut houkuttaa myös puolueettomina pysyneitä maita liittymään voitokkaalle puolelle³⁷².

Kirjoituksissa Caporetton taistelusta Suomen lehdistö nimesi osapuolet harvoin puolustajiksi ja hyökkääjiksi. Alusta pitäen oli selvää, että kyseessä oli keskusvaltojen offensiivi, joka oli ajanut italialaiset perääntymään, mutta lehdet nimittivät toimijoita objektiivisesti näiden kansallisuuksien perusteella. Voimme olettaa, että kolmen sotavuoden jälkeen kaikki lehtien lukijat tiesivät Italian rintaman ja ketkä siellä sotivat. Lehdet saattoivat pyrkiä informatiivisuuteen, mutta muotoilu ”saksalaisten ja itävaltalaisunkarilaisten hyökkäys italialaisia vastaan” asetti osapuolet tasapuoliseen asemaan kertomuksessa.

Saksalaiset olivat sodan aikana niittäneet mainetta raaoista otteistaan. Edetessään Belgian läpi sodan alussa Saksan armeija oli polttanut kyliä ja teloittanut siviileitä siinä määrin, että vastustajat olivat alkaneet nimittää heitä hunneiksi³⁷³. Suomen lehdistö ei kuitenkaan paneutunut kuvaamaan sodan

³⁷¹ Palonen & Summa 1996, 270–276.

³⁷² ”Katsaus viime viikon ulkopoliittisiin ja sotatapahtumiin.” (art.). *Helsingin Sanomat* 11.11.1917.

³⁷³ Strachan 2000, 40.

raakuuksia Caporetton taistelun yhteydessä lukuun ottamatta julkaisemiaan sähköitä, jotka nekin koskivat enemmän perääntymisen sekasortoisuutta tai sen jälkeistä sotakuisuutta. Saksalaisten ja itävaltalaisunkarilaisten sähköet yleensä kuvasivat heidän joukkojensa tarmokkuutta. *Uusi Suometar* yltyi muutamassa kirjoituksessaan jopa kehuaan saksalaisia, joiden tiedostettiin olevan Italialle suuria tappioita aiheuttaneen hyökkäyksen takana:

*Sekä suunnitelmaltaan että toteutukseltaan on suuri hyökkäys Italiaan läpikotaisin saksalaista käsialaa. Voi melkein sanoa, että sen onnistuminen on ollut loogillinen välttämättömyys. Mutta yhtä suuria vaatimuksia kuin päällystölle on se asettanut miehistölle, jonka viikon ajan on täytynyt vihollisen tulen alaisena pysähtymättä marssia eteenpäin pari peninkulmaa päivässä. Se on ollut kuin vastustamaton virta, joka on vuoriston solateistä pusertunut ulos tasangolle, jonne se on viuhkamaisesti levinnyt.*³⁷⁴

*Ja tätä suunnitelmaa on – kuten sen menestys näyttää – ollut tekemässä sama harvoin erehtyvä haukansilmäinen strategia, mikä näyttää olevan Saksan sotateknikoilla perintönä niiltä ajoilta saakka, jolloin Bismarck, alottaessaan 1870–71 vuoden sotaa, sanoi valtiopäivillä: Moltke on ”laskenut”, että me voitamme sodan. Me saatamme syvästi surkutella, että tässä ilmenevää mahtavaa henkistä voimaa käytetään sodan tuhotöihin, mutta eräänlaista ihailuaan voi tuskin vihollinenkaan kieltää.*³⁷⁵

Myös *Hufvudstadsbladet* kirjoitti Saksan yliveritaisuudesta. Marraskuun 2. päivänä se kirjoitti, että Italian rintamalla ”Hindenburgin isku on osunut murskaavalla voimalla. Koko maailman hämmästykseksi on Saksan sotakoneisto nyt sodan neljäntenä syksynä kehittänyt voiman ja varmuuden sekä ennen kaikkea toiminnan nopeuden, joka lyö kaikki aiemmat ennätykset.” Samassa artikkelissa *Hufvudstadsbladet* ei jättänyt mainitsematta, että kyseessä oli entisten liittolaisten välienselvittely. Sen mukaan ”ratkaisu on käsillä” ja ”Italian kohtalonhetki on lyönyt.”³⁷⁶ Ruotsinkielisten lehtien mukaan saksalais-itävaltalaiset joukot etenivät ”rautaisella tarmolla”, eivätkä antaneet italialaisille mahdollisuuttakaan toipua.³⁷⁷ Itse asiassa kirjoitukset korostavat saksalaisten osuutta siinä määrin, ettei Itävalta-Unkarin osuudesta jäänyt mielikuvaa.

Helsingin Sanomat kirjoitti hyökkäyksen johtajista. Lehden mukaan vaikutti siltä, että Itävalta-Unkarin keisari Kaarle oli koko rintaman ylipäällikkö, mutta saksalaisia johti von Below ja itävaltalaisia Boroevic, jotka olivat molemmat sotamarsalkka Mackensenin alaisuudessa. Sen sijaan

³⁷⁴ ”Hyökkäys Italiaan.” (art.). *Uusi Suometar* 4.11.1917.

³⁷⁵ ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 6.11.1917.

³⁷⁶ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 2.11.1917.

³⁷⁷ ”Den italienska reträtten.” (art.). *Dagens Press* 2.11.1917; ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 10.11.1917.

vuoristorintamaa komensi itävaltalainen Conrad von Hötzendorf. *Helsingin Sanomien* mielestä ”Jo tämä loistava kokoelma nykyisen sodan huomattavimpia kenraaleja osoittaa, että keskusvallat ovat nyt päättäneet hakea Italian rintamalla ratkaisua, joka voisi ehkä lopullisesti määrätä myöskin koko nykyisen sodan tuloksen.”³⁷⁸

Viholliskuvan rinnalla lehdistö loi kuvan myös omasta puolestaan. Mitä lehdet kirjoittivat liittolaismaasta Italiasta? Italian liittolaisuus Saksan ja Itävalta-Unkarin kanssa maailmansodan aattona oli perustunut pitkälti ranskalaisvastaisuuteen. Välittömästi Italian yhdistymisen jälkeen sen diplomaatit olivat olleet huolissaan, että Ranska painostaisi sitä palauttamaan Rooman paaville. Ranskan sotilasoiminnan vahvistuminen 1870–71 sodan jälkeen oli aiheuttanut huolta Italialle. Alueelliset kiistat koskivat Nizzan ja Savoijin sekä siirtomaiden omistusta. Vuonna 1881 Ranska oli miehittänyt Tunisian, vaikka siellä oli ollut huomattavasti suurempi italialais- kuin ranskalaisasutus. Kiistaa olivat aiheuttaneet myös kauppasopimukset sekä tullimaksut. Lisäksi italialaiset vastustivat Ranskan näkemystä ylemmydestään maiden keskinäisissä suhteissa ja toisaalta epäilivät juuri ranskalaisten pyrkivän särkemään heidän kansallisen yhtenäisyytensä. Täten Italia oli solminut toukokuussa 1882 kolmiliiton Saksan ja Itävalta-Unkarin kanssa. Sopimuksen mukaan Italia sitoutui auttamaan Saksaa, jos Ranska hyökkäisi sekä auttamaan molempia, jos nämä joutuisivat kahden suurvallan hyökkäyksen kohteeksi. Vastavuoroisesti liittolaiset puolustaisivat Italiaa Ranskaa vastaan. Kolmiliitto oli siis puolustusliitto ja osaltaan takasi, ettei Italia ollut yksin suurvaltapolitiikassa. Liittolaiskumppaneistaan Italia oli asettanut suurimmat toivot Saksaan, sillä se oli sotilaallinen ja teollinen valtio. Lisäksi Saksalla ei protestanttisena valtiona ollut kytköksiä paaviin, ja se oli ennen kaikkea Ranskan vihollinen, joten ristiriitoja ei syntyisi. Itävalta-Unkarista ei voinut sanoa samaa, mutta liitto konservatiivisen valtakunnan kanssa takasi apua kotimaisia vallankumouksellisia vastaan.³⁷⁹

Marraskuun 1. päivänä 1917 odotellessaan tilanteen selkeytymistä *Dagens Press* julkaisi artikkelin poliittisesta pelistä, jonka tuloksena Italia oli päätenyt sotaan entisiä liittolaisiaan vastaan. *Dagens Pressin* mukaan Italia oli jo sodan alkaessa käynyt neuvotteluita Entente-maiden kanssa ”liittolaisensa selän takana”. Neuvotteluiden tuloksena ranskalaiset olivat pystyneet siirtämään armeijakuntia Italian rajalta ottamaan osaa Marnen taisteluun. Italia oli sodan alussa julistanut pysyvänsä puolueettomana, koska sen liittolaiset olivat hyökkäävä osapuoli, mutta samalla ei ollut halunnut luopua liittolaisuhteistaan eikä katsonut poissuljetuksi myöhempää osallistumistaan. *Dagens Pressin* mukaan Italia ja Itävalta-Unkari kävivät kevään 1915 aikana neuvotteluita Italian liittymisestä sotaan ja puolin ja toisin tehtiin useita alueluovutusehdotuksia. Lopulta toukokuussa Italia oli irtisanoutunut

³⁷⁸ ”Katsaus asemaan.” *Helsingin Sanomat* 1.11.1917.

³⁷⁹ Clark 1996, 46.

liittolaisuudesta ja vetänyt kaikki ehdotuksensa takaisin, koska oli sopinut Ententen kanssa liittyvänsä kuukauden kuluessa sotaan näiden puolella. *Dagens Press* huomautti, että Itävalta-Unkari oli jatkanut neuvotteluita Italian kanssa tästä huolimatta ja ehdottanut alueluovutuksia sekä Italialle toimintavapautta Albaniassa vastineeksi siitä, että Italia pysyisi puolueettomana eikä toimisi keskusvaltoja vastaan sodan aikana. Tätä sopimusta tuki myös Saksa. *Dagens Pressin* mielestä Italia olisi hyväksymällä sopimuksen saavuttanut suuren poliittisen voiton täysin ilman sotatoimia, mutta se päättikin torjua tarjouksen ja julistaa sodan. *Dagens Press* kirjoitti, että ”Italia oli näin iskenyt entisiä liittolaisiaan selkään.”³⁸⁰ Moinen kirjoitus ja loppukaneetti eivät ole omiaan nostattamaan liittolaista kertomuksen sankariksi. Artikkelillaan *Dagens Press* alleviivasi tietoisesti Italian petollisuutta ja ahneutta sekä myös sitä tosiasiaa, että Italia olisi saavuttanut enemmän tarttumalla tarjoukseen, mutta oli sen sijaan rientänyt sotaan, jossa kärsityt tappiot ja tuolloinen katastrofi olivat hyvin lukijoiden tiedossa.

Uusi Suometar osoitti vähän myötätuntoa, kun liittolaisen sotilaallinen ahdinko kasvoi. Se kirjoitti 4. marraskuuta, että ”saksalaiset ovat halunneet olla mukana antamassa mahdollisimman perinpohjaista kuritusta entiselle uskottomalle liittolaiselle” ja totesi Italian saaneen rangaistuksensa pöyhkeydestään väittäessään ratkaisevansa koko maailmansodan.³⁸¹ Marraskuun 9. päivään mennessä *Uusi Suometar* oli jo sitä mieltä, että Italia oli kärsinyt niin pahan tappion, että sen kannatti tarttua rauhantarjoukseen, jos keskusvallat sellaisen tekisivät.³⁸² Se, että *Uusi Suometar* olisi hyväksynyt Italian irtautumisen sodasta tässä vaiheessa, on yllättävää ottaen huomioon lehdistön jatkuvan kertomuksen keskusvaltojen yliotteesta. Italian tappion katsottiin heikentäneen ympärysvaltojen sotatoimia, ja kuten venäläislehdistö asian ilmaisi, Italia oli kehnosta sotamenestyksestään huolimatta sitonut keskusvaltojen divisiooniamme omalle rintamalleen. Lausuntoon saattoi liittyä huoli, että juuri Venäjällä tapahtunut vallankumous saattaisi puhjeta myös Italiassa, mikäli maa jatkaisi epäsuosittua ja kalliiksi käynyttä sotaansa.

Taistelun aikana tapahtui hyvin ymmärrettävä italialaisen sotataidon arvostuksen lasku Suomen lehdistössä. Taistelun kuva alkoi hahmottua vasta marraskuun ensimmäisinä päivinä eli viikko alkupe-
räisestä läpimurrosta. *Uusi Suometar* kirjoitti taistelun kiihtyvän vielä, kun lisää hyökkääjiä saapuisi itärintamalta, mutta korosti kuitenkin italialaisten pystyvän vastarintaan varsinkin, kun nämä saisivat ohjattua reservinsä taisteluun.³⁸³ Marraskuun 10. päivänä *Hufvudstadsbladet* kirjoitti Italian olleen Venäjän ohella Ententen ”heikko lenkki.”³⁸⁴ *Uudelle Suomettarellekin* totesi viimeviikkojen aikana

³⁸⁰ ”Italiensk politik.” (art.). *Dagens Press* 1.11.1917.

³⁸¹ ”Hyökkäys Italiaan.” (art.). *Uusi Suometar* 4.11.1917.

³⁸² ”Asema.” *Uusi Suometar* 9.11.1917.

³⁸³ ”Asema.” (art.) *Uusi Suometar* 3.11.1917.

³⁸⁴ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 10.11.1917.

paljastuneen, että ”italialaiset nykyään ovat kykenemättömiä vakavaan vastustukseen.” US ei halunnut arvailla, oliko syynä suuret menetykset vaiko yksinkertaisesti armeijan lamaanus.³⁸⁵ Seuraavassa niteessään US jatkoi, että yleisesti sai kannatusta ”se vakaumus, että vastustukseen kykenemättömiksi käyneet italialaiset eivät saata pysähtyä ennen Adige-jokea” samaan aikaan, kun ratkaiseva Trentinon rintama oli sekin itävaltalaislähteiden mukaan luhistumassa.³⁸⁶

Italialaisten omaa kyvykkyyttä väheksyttiin kansainvälisesti myös siksi, että he tarvitsivat liittolaisiaan pelastamaan maansa pinteestä. On otettava huomioon, ettei Suomen lehdistö suinkaan ollut näkemyksineen yksin. Myös esimerkiksi italialainen *Giornale d'Italia* kirjoitti liittolaisten avun olevan välttämätöntä. *Helsingin Sanomat* kirjoitti Italian sotilaallisen tilanteen olleen ”sangen epäedullinen ja vaarallinen” ja Italian siksi odottavan kiireellistä apua liittolaisiltaan. *Helsingin Sanomat* huomautti kuitenkin, etteivät ilmoitetut apujoukot ennättäisi vaikuttamaan taistelun kulkuun.³⁸⁷ Myös *Kansan Lehti* yhtyi tähän näkemykseen kirjoittaessaan parlamentin tunnustaneen, etteivät Cadornalla käytössään olleet joukot riittäneet pysäyttämään hyökkäystä, vaan Italian armeija tarvitsi vahvistuksia miltä suunnalta hyvänsä. *Kansan Lehten* mukaan keskusvallat olisivat Trentinon kautta hyökkäämällä valloittaneet koko Pohjois-Italian, missä vaiheessa sotilaallinen apu olisi jo ollut hyödytöntä. ”Italian kaikki sotavoimat ovat silloin tuhotut ja katastrofi on täydellinen.”³⁸⁸ *Uusi Suometar* kirjoitti, että Tagliamenton linjan kestävyys riippui paitsi Italian armeijan kyvystä järjestäytyä kovan koettelunsa jäljiltä myös liittolaisten nopeasta avusta. *Uuden Suometaren* mielestä ”yksinään on italialaisten vaikea vastustaa vihollisen rajuja hyökkäyksiä”.³⁸⁹

Noin viikon päästä *Helsingin Sanomat* kirjoitti, että uusien tietojen mukaan italialaisten tappiota seliteltiin ”armeijan täydellisellä siveellisellä rappeutumisella ja kurin höltymisellä”, minkä vuoksi Ranskan ja Englannin lehdistö oli alkanut kirjoittaa epäilevästi liittolaismaan avustamisesta, jos se ei itsekään enää halunnut jatkaa sotaa. *Helsingin Sanomat* kirjoitti, että ”muutamit piirit” liittolaismaissa pitivät Italiaa jo entisenä liittolaisena ja olisivat suosineet hyökkäystä länsirintamalla Italian tukemisen sijaan.³⁹⁰ Molemmissa kirjoituksissaan *Helsingin Sanomat* kirjoitti ympäröivien valtojen kykenevän vaikuttamaan parhaiten länsirintamalla, mutta motiivi oli muuttunut viikon aikana.

Sekä ruotsinkieliset että porvarilliset suomenkieliset lehdet nostivat myös esiin näkemyksensä Venäjän armeijan lamaanustilasta. Trentinossa raportoitujen joukkojen keskittymien pohjalta *Uusi*

³⁸⁵ ”Asema.” (art.) *Uusi Suometar* 10.11.1917.

³⁸⁶ ”Lombardian taistelut.” (art.) *Uusi Suometar* 11.11.1917.

³⁸⁷ ”Katsaus asemaan.” (art.) *Helsingin Sanomat* 2.11.1917.

³⁸⁸ ”Ulkomailta.” *Kansan Lehti* 3.11.1917.

³⁸⁹ ”Asema.” (art.) *Uusi Suometar* 4.11.1917.

³⁹⁰ ”Katsaus asemaan.” (art.) *Helsingin Sanomat* 10.11.1917.

Suometar ja *Hufvudstadsbladet* uumoilivat keskusvaltojen aikovan aloittaa uuden hyökkäyksen sillä suunnalla, mutta että tässä tilanteessa ei tulisi olemaan Brusilov-offensiivin kaltaista pelastajaa.³⁹¹ *Uusi Suometar* lisäsi vielä, että ”omituista on, että juuri tämän vuoden kuluessa tapahtunut vallankumous oli sen aiheuttanut.”³⁹² *Helsingin Sanomat* vihjasi samaa kirjoittaessaan, että Italian liittolaiset voisivat lievittää hyökkäyksen painetta aloittamalla hyökkäyksiä omilla rintamillaan. *Helsingin Sanomat* asetti toivonsa ranskalaisiin ja englantilaisiin, sillä vaikka länsirintamalla ei vaikuttanut olevan vielä hyökkäystä tekeillä, viitteitä siihen oli ”vielä vähemmän Venäjän taholla.”³⁹³ Viikon päästä *Helsingin Sanomat* totesi, että jäljellä olleiden ympärystövaltojen tilanne alkoi käydä vaaralliseksi, sillä ”Venäjältä ei enää voida toivoa mitään apua ja Italia näyttää nyt menevän samaa tietä.”³⁹⁴ *Dagens Press* muistutti jo heti aluksi, että saksalaisilla ei ollut itärintamalla ”mitään pelättävää”, ja länsirintamalla syyssateet tekivät sotatoimet vaivalloisiksi³⁹⁵. *Helsingin Sanomat* kirjoitti, että Englanti ja Ranska olivat luulleet riistäneensä toiminta-aloitteen Saksalta, mutta keskusvallat olivatkin valmisteelleet ”kaikessa salaisuudessa uutta iskuä --- lähinnä heikointa vihollistansa Italiaa vastaan.”³⁹⁶ *Helsingin Sanomien* mukaan tämän oli mahdollistanut Venäjän armeijan kyvyttömyys taistella:

*Venäjän armeijasta yhä lisäytyvä hajaannusprotesti, jonka turmiolliset vaikutukset niin selvästi ilmenivät keskusvaltain viime kuukausina saavuttamista helpoista voitoista, salli Saksan ja Itävalta-Unkarin yleisesikuntien siirtää itäiseltä rintamalta melkoisen suuria sotavoimia Italian rintamalle.*³⁹⁷

Kaiken kaikkiaan suomalainen sanomalehdistö ei antanut mairittelevaa kuvaa Italian sotatoimista. *Uusi Suometar* sekä ruotsinkieliset lehdet tahtoivat muistuttaa lukijoitaan Italian petollisesta politiikoinnista ikään kuin italialaiset olisivat täysin oma-aloitteisesti aiheuttaneet hyökkäyksen ja saaneet ansionsa mukaan. Taistelun kehittyessä ja tapahtuneen hahmottuessa lehdet totesivat italialaisten tulleen kykenemättömiksi jatkamaan sotaa, ja tätä kuvaa vahvisti koko ajan nouseva vankien ja menetettyjen tykkien määrä. Lehdet korostivat saksalaisten olleen suunnitelman takana ja kantavana voimana. Varsinkin suomalais- ja ruotsinkielisten lehtien lukijoille välittyi kuva pelolla kunnioitetusta ja strategisesti ylivermaisesta vihollisesta, joka jatkoi hyökkäystään niin pitkälle kuin mieli. Itävaltalaisunkarilaisten osuus hyökkäyksen onnistumisessa ilmeni enimmäkseen vain heidän omissa sähkösanomissaan. Kaikki lehdet myös julkaisivat ulkomaisia uutisia, joiden mukaan venäläisten

³⁹¹ ”Världskriget.” (art.). *Hufvudstadsbladet* 31.10.1917; ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 1.11.1917.

³⁹² ”Asema.” (art.). *Uusi Suometar* 1.11.1917.

³⁹³ ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 2.11.1917.

³⁹⁴ ”Katsaus asemaan.” (art.). *Helsingin Sanomat* 10.11.1917.

³⁹⁵ ”Det italienska nederlaget.” (art.). *Dagens Press* 29.10.1917.

³⁹⁶ ”Katsaus viime viikon ulkopoliittisiin ja sotatapahtumiin.” (art.). *Helsingin Sanomat* 4.11.1917.

³⁹⁷ ”Katsaus viime viikon ulkopoliittisiin ja sotatapahtumiin.” (art.). *Helsingin Sanomat* 4.11.1917.

toimettomuus vuonna 1917 oli mahdollistanut keskusvaltojen hyökkäyksen, vaikka vain *Uusi Suometar* syytti asiasta suoraan Venäjän tilannetta.

Loppulause

Suomen lehdistölle Caporetton taistelu oli sensaatio. Se ei aiheuttanut sotautisoinnin määrällistä kasvua, mutta viikon Italian rintaman ja siihen liittyvän uutisoinnin osuus ylitti muut sotaosaston aiheet kaikissa lehdissä. Lehdet, jotka itse kirjoittivat hypoteeseja sodasta, kirjoittivat sodan ratkaisun ja samalla myös Euroopan tulevaisuuden riippuvan tästä taistelusta. Suomen lehdistö jännitti, mutta ei ollut innoissaan kehityksen suunnasta. Kyseessä oli Italian ”katastrofi”, jolla nähtiin olevan negatiivinen vaikutus koko ympärysvaltojen liittokunnan, siis myös Suomen kannalta. Siitä huolimatta varsinkin vanhasuomalaiset ja ruotsinkieliset sanomalehdet eivät sivuuttaneet mahdollisuutta päästessään näpäyttämään liittolaismaata sotatoimien tehokkuudesta ja moraalista. Työväenlehdet olivat toiveikkaita, että suuri sotilaallinen tappio sekä sotasaavutusten mitätöityminen ajaisivat Italian työväen vallankumoukseen monarkiaa vastaan.

Suomen ja sekä muiden maiden sanomalehdistön järkytyksen voi ymmärtää parhaiten sitä taustaa vasten, että se oli sekä vuoden 1917 ainoa että koko sodan menestyksekkäin keskusvaltojen suorittama suurhyökkäys. Sen sijaan ympärysvallat olivat olleet hyökkäyskannalla pitkin vuotta ilman näkyviä tuloksia, mikä oli antanut syytä uskoa, että puolustuskannalla olleilta keskusvalloilta oli loppumassa taistelukyky ja sota oli jo tulossa päätökseensä. Lehdistö Suomessa sen paremmin kuin muissakaan maissa ei voinut tietää Saksan pääesikunnan päätöksestä lepuuttaa armeijaansa. Lisäksi keskusvaltojen onnistui salata joukkojen keskittäminen, niin etteivät ensimmäiset taistelusta saapuneet sähkeet vielä antaneet aihetta olettaa suurhyökkäystä. Lähteistä ei käy ilmi, mistä Venäjän lehdistö oli saanut hyökkääjälle valtavan lukumääräisen ylivoiman, vaikka todellisuudessa hyökkääjiä oli vähemmän. Suomen lehdistö kuitenkin julkaisi luvut kritisoimatta. Lukumäärä vaikutti realistiselta myös siksi, että Italian tappiot kasvoivat niin runsaasti. Se sopi yhteen tuolloisen sotataidon kanssa, sillä saksalaisten käyttämä nopeasti etenevä ja saarrostuksiin tähtäävä jalkaväkitaktiikka oli vielä keiluvaiheessa.

Sotapropagandan käyttö tiedostettiin Suomen lehdistössä. Sähkösanomien lisäksi myös omissa kirjoituksissaan lehdet pyrkivät paljastamaan tietonsa alkuperän. Tällä ne paitsi legitimoivat julkaisunsa, myös varoittivat lukijoitaan mielipidevaikuttamisesta. Varsinkin *Uusi Suometar* ja *Helsingin Sanomat* huomauttivat usein tiedonantojen olevan keskusvaltojen julkistamia, etenkin jos ne oli lainattu Ruotsin sanomalehdistöltä. Vaikka lehdet tiedostivat vastapuolen vaikuttamisyritykset, ne harvemmin paneutuivat oman puolen sotapropagandaan. Italian päämaja, jolta lehdistö odotti totuudenmukaista asiantuntijalausuntoa, pyrki peittelemään suurta tappiotaan mitäänsanomattomalla kerronnalla sekä syyttämällä vastapuolta liioittelusta. Porvarillisista suomenkielisistä sekä ruotsinkielisistä

lehdistä onkin havaittavissa yltyvää katkeruutta vääristelyä kohtaan, ja toiminta vain lisäsi tappiomielialaa.

Caporetton taistelu oli omiaan vahvistamaan myyttiä saksalaisesta tehokkuudesta ja sotataidollisesta ylivertauudesta. Itävalta-Unkarin osuus jäi vähäiseksi taistelun kertomuksessa, vaikka sen joukot mainittiin tiedonannossa. Porvarilliset suomenkieliset lehdet kirjoittivat useammin saksalaisista tai saksalais-itävaltalaisista toimista. Ruotsinkieliset lehdet taas mainitsivat mielellään Hindenburgin nyrkin. Italian maineeseen taistelu vaikutti juuri päinvastoin. Suomen lehdistö yhtyi ranskalaiseen näkemykseen, että italialaiset olivat menettäneet taistelukykynsä ja joutuivat nyt turvautumaan liittolaistensa apuun. Työväenlehdille tämä tarkoitti taistelutahdon menetystä epäsuositussa sodassa. Etenkin ruotsinkieliset lehdet halusivat muistuttaa lukijoitaan, ettei Italia ollut poliittiselta maineeltaan puhtoinen. Lehdet myös moittivat avoimesti Venäjän eli oman valtakuntansa armeijan suorituskykyä.

Caporetton taistelu ja sota-asiat yleensäkin kiinnostivat enemmän porvarillisia lehtiä kuin työväenlehtiä. Se kuitenkin jäi toiseksi sekä kotimaan että Venäjän pääkaupungin tapahtumille. Italian armeijan turmiolliselta vaikuttanut taistelu sattui samoihin aikoihin lokakuun vallankumouksen kanssa. Tämä antoi aihetta ajatella, että sota päättyisikin pian keskusvaltojen voittoon. Italian rintama oli yllättäen sodan ratkaiseva tekijä, ja Suomen lehdistö seurasi mahdollisuuksiensa mukaan tarkasti sen tapahtumia. Koska siellä käydystä taistelusta ei lopulta tullutkaan sodan kannalta ratkaisevaa, se vai-pui unholaan toisin kuin Suomen itsenäistymiseen vaikuttanut lokakuun vallankumous. Caporetton taistelun aikaansaama valtava kiinnostus osoittaa, että suomalaiset mielsivät taistelun koskevan myös heitä ja olevansa itsekin osallisia ensimmäisessä maailmansodassa.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

I Lähteet

Dagens Press 24.10.–24.11.1917

Helsingin Sanomat 24.10.–25.11.1917

Hufvudstadsbladet 24.10.–25.11.1917

Ilkka 25.10.–24.11.1917

Kansan Lehti 24.10.–24.11.1917

Työmies 24.10.–25.11.1917

Uusi Suometar 24.10.–25.11.1917

II Hakuteokset

Tommila, Päiviö & Ekman-Salokangas, Ulla & Aalto, Eeva-Liisa & Salokangas, Raimo & Numminen, Pirkko 1988a: *Suomen lehdistön historia 5. Hakuteos Aamulehti-Kotka nyheter : sanoma- ja paikallislehdistö 1771-1985*. Kustannuskiila.

Tommila, Päiviö & Ekman-Salokangas, Ulla & Aalto, Eeva-Liisa & Salokangas, Raimo & Numminen, Pirkko 1988b: *Suomen lehdistön historia 6. Hakuteos Kotokulma-Savon lehti : sanoma- ja paikallislehdistö 1771-1985*. Kustannuskiila.

Tommila, Päiviö & Ekman-Salokangas, Ulla & Aalto, Eeva-Liisa & Salokangas, Raimo & Numminen, Pirkko 1988c: *Suomen lehdistön historia 7. Hakuteos Savonlinna-Övermarks tidning : sanoma- ja paikallislehdistö 1771-1985*. Kustannuskiila.

III Tutkimuskirjallisuus

Beckett, Ian 2009: *1917: Beyond the Western Front*. Brill.

Clark, Martin 1996: *Modern Italy 1871–1995*. 2. painos. Longman.

Corvisier, André & Childs, John 1994: *A Dictionary of Military History and the Art of War*. Blackwell Reference.

Fairclough, Norman 1997: *Miten media puhuu*. Vastapaino.

- Grillini, Anna 2015: ”Caporetto, Battle of”. *1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War*. Edited by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson. Freie Universität Berlin. https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/caporetto_battle_of (Luettu 10.2.2022)
- Haapala, Pertti 1995: *Kun Yhteiskunta Hajosi. Suomi 1914–1920*. 2. painos. Painatuskeskus.
- Hannikainen, Matti O. & Danielsbacka, Mirikka & Tepora, Tuomas 2018: *Menneisyyden rakentajat. Teoriat historiantutkimuksessa*. Gaudeamus.
- Heikkinen, Vesa & Voutilainen, Eero & Lauerma, Petri & Tiililä, Ulla & Lounela, Mikko 2012: *Genre-analyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Gaudeamus.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen Eero 2016: *Diskurssianalyysi. Teoriat, Peruskäsitteet Ja Käyttö*. Vastapaino.
- Jussila, Osmo & Hentilä, Seppo & Nevakivi, Jukka 2004: *Suomen Poliittinen Historia 1809–2003*. 4. uudistettu painos. WSOY.
- Kotilainen, Lauri 2003: *Parempi Lehtijuttu*. Infoviestintä.
- Mickelsson, Rauli 2015: *Suomen puolueet. Vapauden Ajasta Maailmantuskaan*. Vastapaino.
- Nygård, Toivo 1987: ”Poliittisten vastakohtaisuuksien jyrkentymisen sanomalehdistössä”. Tommila, Päiviö & Nygård, Toivo & Salokangas, Raimo 1987: *Suomen Lehdistön Historia 2. Sanomalehdistö Suurlakosta Talvisotaan*, s. 9–162. Kustannuskiila.
- Palonen, Kari & Summa, Hilikka 1996: *Pelkkää Retoriikkaa. Tutkimuksen Ja Poliitiikan Retoriikat*. Vastapaino.
- Salvador, Alessandro 2016: ”Isonzo, Battles of”. *1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War*. Edited by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson. Freie Universität Berlin. https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/isonzo_battles_of (Luettu 10.2.2022).
- Strachan, Hew 2000: *The Oxford Illustrated History of the First World War*. Oxford University Press.
- Tommila, Päiviö & Reitala, Aimo & Kallio, Veikko 1980: *Suomen Kulttuurihistoria: 2*. WSOY.
- Tucker, Spencer C. 1998: *The Great War 1914-1918*. UCL Press.

Vares, Vesa 2000: *Varpuset ja pääskysel. Nuorsuomalaisuus ja Nuorsuomalainen puolue 1870-luvulta vuoteen 1918*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Varis, Markku & Leinonen, Anna & Timlin, Saara & Kettunen, Eero & Vartiainen, Petri & Vuontisjärvi, Miikka & Paavola, Mirja & Pirnes, Anna & Lahtinen, Saara & Tuomikoski, Saara & Starck, Sanja 2004: *Lehtikieli Tutkimuskohteena*. Oulu: Oulun yliopisto.